

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

Diplomová práce

Bc. Kristýna Malinková

Severní akropole oppida Třisov (okr. Český Krumlov) a role akropole v zástavbě českého oppida

Northern acropolis of the Třisov oppidum (dist. Český Krumlov) and role of
the acropolis within Bohemian oppida

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Alžběta Frank Danielisová, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 14. prosince 2017

.....

Kristýna Malinková

Klíčová slova (česky):

akropole; Třísov; oppidum; laténská doba; jižní Čechy; osídlení

Klíčová slova (anglicky):

acropolis; Třísov; oppidum; La Tène Period; South Bohemia; settlement layout

Abstrakt (česky):

Práce se zaměřuje na vyhodnocení archeologických situací na severní akropoli oppida Třisov (okr. Český Krumlov) a prostorové vyhodnocení tamějších nálezů, shromážděných především během výzkumů J. Břeň.

Cílem práce je zaměřit na se dominantní místo - akropoli - na archeologické lokalitě a na roli akropole v zástavbě českých oppid, popsat jejich hypotetické funkce a konfrontovat tyto závěry se situací na akropoli oppida Třisov.

Abstract (in English):

The thesis is focused on evaluation of archaeological situations in the northern acropolis of Třisov oppidum (dist. Český Krumlov) and evaluation of local findings, which were collected mainly during excavation conducted by J. Břeň.

The aim of the thesis is to focus on dominant place - acropolis - of archaeological settlement and role of the acropolis within Bohemian Oppida. I will describe the hypothetical function of the acropolis and confront these conclusions with the situation of the acropoli of Třisov Oppidum.

Předmluva

Akropole oppida Třísov byla plošně zkoumána více než osm let. Přesto nebyly výsledky výzkumu na jejím temeni kromě několika dílčích prací jednotně vyhodnoceny. V článku, který byl zaměřen na zvláštní typy staveb, byl publikován objekt, jehož interpretace koluje v literatuře dodnes. Jedná se o svatyni tzv. oktogonální konstrukce, která se měla nacházet v prostoru akropole.

Cílem této diplomové práce je představit terénní situace a nálezový inventář na akropoli a také popsat, na jakých základech byla interpretace tohoto prostoru postavena s využitím dostupné dokumentace.

Je zřejmé, že dominantní polohy byly v minulosti často osidlované, v některých případech i opakovaně. Oppidum Třísov není jedinou vyvýšenou polohou. Proto představím blízké dominantní místo v poloze Dívčí Kámen a pokusím se nastínit její možný vztah k oppidu.

V další kapitole této práce se pokusím obecně definovat prominentní prostor v rámci osídlení – tzv. akropoli a specifikovat, jaké předpoklady mohly ovlivnit výběr výšinné lokality v krajině k osídlení.

Jelikož neexistuje obecně platná interpretace funkce akropolí oppid na našem území, pokusím se na základě dostupných informací vyčlenit hypotetické role, které mohly akropole na oppidech představovat.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	VÝZKUMY NA SEVERNÍ AKROPOLI OPPIDA TŘÍSOV	2
2.1	VYMEZENÍ PLOCHY AKROPOLE V RÁMCI DIPLOMOVÉ PRÁCE	2
2.2	PLOŠNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM SEVERNÍ AKROPOLE	3
2.3	POPIS OBJEKTŮ NA SEVERNÍ AKROPOLI	6
2.3.1	<i>Jámy</i>	6
2.3.2	<i>Kulové jamky</i>	7
2.3.3	<i>Žlábký</i>	8
2.3.3.1	<i>Žlábek č. 5</i>	8
2.3.3.2	<i>Základový žlab tzv. chaty</i>	9
2.3.3.3	<i>Žlábek č. VII</i>	9
2.3.4	<i>Chata</i>	10
2.3.5	<i>Tzv. Oktogonální stavba</i>	11
2.3.5.1	<i>Nálezové okolnosti</i>	11
2.3.5.2	<i>Nálezový inventář</i>	13
2.3.5.3	<i>Interpretace stavby</i>	13
2.3.6	<i>Vyhodnocení objektů severní akropole oppida Třísov</i>	16
2.4	VYHODNOCENÍ NÁLEZOVÉHO INVENTÁŘE	17
2.4.1	<i>Prostorové rozložení keramických nálezů na akropoli</i>	18
2.4.2	<i>Keramika</i>	20
2.4.2.1	<i>Materiál</i>	21
2.4.2.2	<i>Nádoby</i>	23
2.4.2.3	<i>Výzdoba a úprava povrchu</i>	27
2.4.2.4	<i>Typy okrajů</i>	30
2.4.3	<i>Železné předměty</i>	31
2.4.4	<i>Bronzové předměty</i>	31
2.4.5	<i>Spony</i>	32
2.4.6	<i>Kostěné předměty</i>	32
2.4.7	<i>Ozdobné předměty</i>	32
2.4.8	<i>Řemeslné nástroje</i>	32
2.4.9	<i>Celkové zhodnocení</i>	33

3	AKROPOLE OPPIDA TŘISOV V KONTEXTU S OKOLÍM	35
4	INTERPRETACE PROMINENTNÍHO MÍSTA - TZV. AKROPOLE.....	40
4.1	DEFINOVÁNÍ DOMINANTNÍHO MÍSTA V KRAJINĚ	40
4.2	KRITERIA VÝBĚRU VÝŠINNÉ LOKALITY S PŘIHLÉDNUTÍM K ETNOARCHEOLOGII	41
4.2.1	<i>Vnímání krajiny</i>	42
4.2.2	<i>Kolektivní paměť</i>	43
4.2.3	<i>Rituál</i>	44
4.3	TOPOGRAFICKY PROMINENTNÍ MÍSTO V RÁMCI HRADIŠTĚ - AKROPOLE...44	
4.4	ZÁSTAVBA NA AKROPOLI V RÁMCI HRADIŠTĚ.....46	
4.5	MOVITÝ INVENTÁŘ NA AKROPOLI V RÁMCI HRADIŠTĚ.....49	
5	ROLE AKROPOLÍ NA ČESKÉM OPPIDU	50
5.1	AKTIVITY NA AKROPOLÍCH.....51	
5.1.1	<i>Akropole jako správně-strategický areál</i>	52
5.1.2	<i>Akropole jako sídlo elity</i>	52
5.1.3	<i>Akropole jako shromaždiště obyvatel</i>	53
5.1.4	<i>Akropole jako kultovně-náboženský areál</i>	55
5.1.4.1	Hypotetické svatyně na akropolích.....57	
5.1.4.1a	Závist.....57	
5.1.4.1b	České Lhotice	59
5.1.4.1c	Příklady kultovního využití akropolí v zahraničí.....62	
5.1.4.2	Kult předků	63
5.1.5	<i>Jiné uvažované funkce akropole</i>	64
5.1.5.1	Plocha bez specifických aktivit.....65	
5.1.5.2	Stavebně-strategicky-správní místo	65
5.1.5.3	Pastvina	66
5.1.5.4	Specializovaná výroba	67
5.1.5.5	Místo obchodu	68
5.2	VYHODNOCENÍ	70
6	ZÁVĚR	71
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
8	SEZNAM TABULEK	84

9	SEZNAM GRAFŮ	84
10	SEZNAM OBRÁZKŮ	86
	PŘÍLOHA 1 TABULKY.....	I
	PŘÍLOHA 2 GRAFY	XI
	PŘÍLOHA 3 OBRÁZKY	XV

1 Úvod

Problematicke severní akropole na oppidu Třísov zatím nebyla věnována ucelená publikace. Dílčí poznatky však byly alespoň částečně zpracovány, a to zatím v jednotlivých článcích, povětšinou tematicky zaměřených pracích (*Břeň 1975, 1981*). Kromě zmíněného článku *J. Břeň*, popřípadě jeho monografie (*Břeň 1966*), nebyly detailně představeny nálezové okolnosti a podrobnosti výzkumu, které vedly k hypotézám, kolujících v literatuře dodnes.

Jedná se zejména o interpretaci jednotlivých objektů, a to zejména kúlových jamek, které se staly součástí tzv. *oktogonální stavby* těsně u vrcholu severní akropole. Neméně důležité je také seznámit se s dostupnou dokumentací, na jejímž základě byly zjištěny další sídlištní objekty.

V následující části práce se pokusím shrnout veškeré možné informace, které byly při výzkumu *J. Břeň* na severní akropoli získány. Na základě dostupného dokumentačního základu proto umístím zachycené objekty do konkrétních sond a vytvořím dodatečně celkový plán terénních aktivit na severní akropoli z let 1965-1972 (viz níže). Tento plán podrobím revizi a pokusím se vysvětlit a doplnit obraz akropole z dostupných archeologických pramenů získaných při výzkumu.

V další části práce se zaměřím na další důležitou dominantní polohu v bezprostřední blízkosti oppida a v okolí meandrujících řek Vltavy a Kremžského potoka, a to na polohu Dívčí Kámen. Tato lokalita je známa především kvůli zřícenině tamějšího středověkého hradu. Byla však osídlena také v pravěku, kdy na tomto místě vzniklo hradiště starší doby bronzové. Pokusím se na základě dostupné literatury shrnout poznatky z této polohy a popřípadě i hypoteticky uvést možnosti jejího využití v období fungování oppida.

Předmětem další části této diplomové práce bude souhrn poznatků o prominentních místech v rámci vysoko položených lokalit. S termínem *akropole* se totiž setkáváme již před pozdní dobou laténskou, a to v rámci hradišť doby bronzové. Naopak později se s pojmem *akropole* hojně setkáváme při zkoumání hradišť raného středověku. Tematika prominentního místa na zpravidla vysoko umístěné opevněné lokalitě je důležitým prvkem při interpretaci lokality jako celku. Mým úkolem bude shrnout poznatky o umístění dominantních poloh v rámci sídelního areálu a o tamějších aktivitách, které lze sledovat ve světle archeologických

pramenů. Na základě těchto poznatků se pokusím zobecnit předpoklady, které vedly k osídlování těchto poloh, a které mohly vést k určení funkce nejvyššího bodu opevněného areálu.

Další část práce bude zaměřena na možnou roli akropole českých oppid s přihlédnutím k zahraničním výzkumům. Jedná se o oppida *Závist*, *Hrazany*, *České Lhotice* a *Stradonice*, u nichž využiji dostupnou literaturu, která odráží také různou úroveň probádanosti lokalit.

2 Výzkumy na severní akropoli oppida Třisov

Výzkum oppida Třisov zahájilo Národní muzeum v Praze pod vedením *J. Břeň* z důvodu sběru nálezů pro účely připravovaných výstav ve třech muzeích. Oppidum bylo již před 2. světovou válkou zkoumáno prehistorickým seminářem pod vedením *C. Streitové*, avšak vyhovující dokumentace a konečné vyhodnocení chyběly. Oppidum *Třisov* bylo proto podrobeno novému plošnému výzkumu za účelem doplnění informací o tamějším osídlení (*Břeň 1966*, 7). V letech, kdy *J. Břeň* započal plošné odkryvy, byla obecně platná představa o funkci akropole jako areálu vládnoucí vrstvy, popřípadě i místa strategické ochrany okolí oppida. V neposlední řadě byla zvažována možnost umístění sakrálního areálu do prostoru akropole. Není proto překvapením, že badatelé upírali pozornost právě k těmto polohám (viz níže).

2.1 VYMEZENÍ PLOCHY AKROPOLE V RÁMCI DIPLOMOVÉ PRÁCE

Akropoli je v literatuře tradičně vnímán jako opevněný okrsek v dominantní poloze krajiny. V případě oppida *Třisov* hovoříme o dvou vyvýšených místech, tradičně označených jako severní a jižní akropole. Zatímco jižní akropole je vyšší (cca 550 m. n. m.), severní akropole s nadmořskou výškou 528 m. n. m. tvoří druhý nejdominantnější bod lokality. Svahy severní akropole se svažují oproti té jižní mnohem mírněji.

Ačkoli bylo celé oppidum obeháno hradbami, dle reliktních patrných v terénu se zdá, že mohla být severní akropole opevněna ještě i samostatně. Na akropoli jsou znatelné vyvýšené pásy, snad po valech. Je nutno zdůraznit, že jejich vznik mohl souviset s ohrazením zemědělských parcel, a to jak ve středověku nebo i později (*Břeň 1966*, 25). Zatím nemáme hodnověrné důkazy o tom, že se jednalo o pozdně laténské fortifikační prvky, které by ohrazovaly areál akropole v době fungování oppida.

Oblast zájmu této práce se však soustředí právě do prostoru vymezeného těmito „relikty“, kde byl v 60. a na počátku 70. letech prováděn výzkum.

V následující části práce se zaměřím na shromážděný nálezový inventář a také na popis reliktních, které se podařilo *J. Břeňovi* v terénu rozpoznat a interpretovat. Dále pak specifikuji konkrétní interpretované části zkoumaného areálu s ohledem na dostupnou dokumentaci. Pokud to bude možné, pokusím se nastínit i jiné varianty interpretace.

2.2 PLOŠNÝ ARCHEOLOGICKÝ PRŮZKUM SEVERNÍ AKROPOLE

Výzkumy na severní akropoli započaly v roce 1965 a trvaly do roku 1973. Plošný odkryv byl veden *J. Břeňem* z Oddělení pravěku a antického starověku Národního muzea v Praze. Výzkum byl podnícen snahou o komplexnější poznání oppida, jelikož části plochy byly již předmětem výzkumu v minulosti, a začlenění nových poznatků do znalostí o oppidech. V následujících kapitolách zaměřím svou pozornost na výsledky výzkumů severní akropole, které probíhaly s menšími přestávkami osm let.

Všechny dostupné informace nálezových situací pochází z nálezové zprávy nebo dostupné publikované literatury. Veškerá dokumentace k severní akropoli se nachází v depozitáři Národního muzea v Terezíně, popřípadě přímo na Oddělení pravěku a antického středověku v Praze. Poskytnutá dokumentace se skládá ze zpracované nálezové zprávy z výzkumu z let 1965-1972, terénních poznámek *J. Břeňe* (tzv. *Břeňovy deníky*) a následně také seznamu nalezených předmětů na akropoli v seznamu Národního muzea v programu DEMUS.

Nálezová zpráva popisuje nálezové situace a jednotlivé objekty pouze slovně a v řadě případů zcela chybí konkrétní zakreslení objektu v půdorysu. V některých případech se nepodařilo dohledat kompletní kresebnou dokumentaci k jednotlivým sondám. Navíc neexistují mně známé nákresy řezů sond nebo objektů, ale pouze jejich půdorysné zachycení. Proto jsem se pokusila vymapovat jednotlivé objekty, které byly zaměřené pomocí číselné sítě a zaznamenané v nálezových zprávách vytvořených *J. Břeňem* a následně zjistit možnosti interpretace jednotlivých objektů (*obr. 1*).

Již na počátku výzkumu severní akropole bylo jasné, že tamější povrch neposkytuje ideální podmínky pro zachování nálezových situací. S rostoucí nadmořskou výškou skalnaté podloží vystupovalo na povrch na úkor stratigrafických vrstev. Na vrcholu pahorku, kam se soustředil výzkum v letech 1965-1972, navíc probíhala zemědělská činnost. Rodina *K. Jindrové* prý „...obdělávala pole nepříliš úrodná tak, že splavená prst' během roku byla vynášena v košících

zpět na vrchol pahorku...“ (NZ 1972, 3). Z nálezové zprávy plyne, že tam, kde vystupovalo skalnaté podloží na povrch tehdejšího terénu, vycházel J. Břeň z pozorování změn lomu kamene. Dle těchto změn pak identifikoval jednotlivé objekty.

J. Břeň se rozhodl odkrýt plochu přímo na vrcholku akropole metodou dlouhých sond, které byly od sebe odděleny kontrolními bloky (0,50 m) nebo na sebe přímo navazovaly. Sondy byly zpravidla vybrány až na kamenité či jílovité podloží.

V průběhu osmi let trvajícího odkryvu bylo na katastrálním území ppč. 703 prozkoumáno celkem 17 sond různých velikostí (Tab. 1 – 17) a hypotetická sonda E1 (viz níže). Pokud byla mocnost ornice větší než 30 cm, byla plocha skrývána po 10 – 20 cm tlustých mechanických vrstvách. Vyplývá tak alespoň z terénních deníků J. Břeně a ze seznamu nálezů.

Poslední rok (tj. 1973) se terén vesměs dočišťoval a nepochází z prostoru akropole žádné nálezy.

Výzkum započal v r. 1965 tzv. křížovou sondou na samém vršku severní akropole. Jednalo se o křížení sond A a B (obr. 2). Výsledky odkryvu měly objasnit, kde se nejvíce koncentrují objekty nebo archeologické nálezy. Pokud byla nalezena část objektu, došlo k vytvoření výklenku, aby byl objekt zachycen v celém půdorysu. Výzkum v následujících letech pokračoval odkrýváním dalších sond na základě této koncentrace. Byly tak vytyčeny sondy C, D, E (obr. 2) a P (obr. 12) v bezprostřední blízkosti sond A a B.

Další výzkum byl poté soustředěn na jihovýchodní stranu akropole, tedy směrem k osídlení v sedle mezi akropolemi. Byly vytyčeny sondy F (obr. 3), G (obr. 4), H (obr. 5), I (obr. 6), J (obr. 7), K (obr. 8) a M (obr. 10). Vzhledem k nalezenému žlábků, který procházel východními partiemi sondy K ve směru S - J, byly vytyčeny další sondy O (obr. 11), R (obr. 13) a S (obr. 14). V těchto sondách měl být sledován další průběh žlábků. Na základě terénních výsledků interpretoval J. Břeň objekt jako základový žlab chaty (viz kap. 2.3.3). Proto se rozhodl v prostoru, který byl vymezen žlábkem, vytyčit sondu L (obr. 9), která měla představovat vnitřek chaty.

V jednotlivých sondách bylo odkryto celkem 85 objektů (tab. 1 - 18). Nejčastěji se jednalo o kůlové jamky, které se lišily rozměry a byly různou měrou zahloubeny do podloží (tab. 19). Další skupinou objektů na akropoli byly jámy, a to většinou kruhového, či oválného tvaru. O jejich zahloubení a rozměrem pojednává tab. 20.

Dalším typem objektu na akropoli byly žlaby. Byly objeveny celkem 3 žlaby, a to žlábek č. VII (v sondě B) a žlábek č. 5 (v sondách B a E), jehož pravděpodobně další rameno procházelo sondami F a G. Posledním žlábkem byl číselně neoznačený základový žlábek stavby - chaty (viz výše), který procházel sondami K, O a R (viz *obr. 1*).

Pouze výplně 20 objektů obsahovaly archeologické nálezy (*tab. 21*). Nálezový inventář obsahoval nejčastěji keramické fragmenty a v menší míře i nekeramické zlomky (*tab. 22*).

O existenci některých objektů, které byly zakreslené v sondách, lze spekulovat (blíže v kap. 2.3).

Přestože bylo zřejmě velmi složité zachytit objekty v komplikovaném terénu, je pozoruhodné, že žlab č. 5, který probíhal sondou B a E, nebyl zachycen v sondě D. Jeho hypotetické rameno bylo zachyceno sondou F a G. Není ovšem jasné, že oba objekty spolu souvisely.

Existence sondy E1 z r. 1970 (na *obr. 1* vytyčena hypoteticky čárkovanou čarou) je diskutabilní. Sonda E1 měla údajně nasedat na severní část sondy E a být oddělena kontrolním blokem o šířce 0,50 m od sondy M. Severní zakončení sondy bylo nepravidelné, zřejmě vlivem vzrostlého lesa v těchto místech. Zde doplníme, že zalesnění ovlivnilo také průběh sond M a S.

Žádná zmínka v nálezové zprávě se k sondě E1 neváže. Z terénních deníků *J. Břeně* z r. 1970 je patrné, že k otevření sondy opravdu došlo a že byl ze sondy vyzvednout archeologický materiál (48 fragmentů laténské keramiky a 5 fragmentů keramiky středověké až novověké). Kromě nálezů měl být v sondě E1 zachycen pás drobných kamenů, které *J. Břeně* interpretoval jako pokračování žlábků č. 5. Autor výzkumu zmiňuje, že byl žlábek lemován prohlubněmi - možná kúlovými jamkami. Z důvodu zápisu do deníku k roku 1970 je nepravděpodobné, že by se jednalo o kvadrant 1 sondy E, jelikož ten měl být skrýván v roce 1966.

Pro upřesnění dodejme, že v současnosti – konkrétně od roku 2007 – bylo oppidum na *Třísově* předmětem badatelsky vedené, detektorové prospekce. Od roku 2009 vede systematický detektorový průzkum lokality Archeologický ústav v Praze. Průzkum oppida má za úkol zachránit z archeologické lokality co nejvíce kovových předmětů, které by mohly být ztraceny při nelegální detektorové činnosti. Zároveň jsou postupně publikovány dílčí studie k jednotlivým typům nálezů (např. *John 2012, Kysela 2011, Kysela 2012, Danielisová – Militký 2014*).

Pro úplnost lze dodat, že terén na akropoli byl v letech 2010 – 2011 prozkoumán kvůli geodetickému zaměření sond *J. Břeně* v rámci bakalářské práce *P. Vořela*. Zaměření bylo

provedeno po tom, kdy bylo temeno valu oprostěno od náletových dřevin. P. Votřelovi (2011, 44) se podařilo zaměřit na severní akropoli celkem 14 sond. Existenci nejasné sondy E1 se potvrdit nepodařilo.

2.3 POPIS OBJEKTŮ NA SEVERNÍ AKROPOLI

Následující kapitola se věnuje objektům na akropoli oppida *Třisov*. Jedná se o pozůstatky *jam, kůlových jamek, žlabů* a větších objektů – *chaty* a tzv. *oktagonální stavby*.

2.3.1 Jámy

Na severní akropoli bylo zachyceno celkem 8 větších jam (*obr. 1*). Většinou se jedná o jámy kruhového či oválného tvaru s průměry cca 2 – 2,5 m (*tab. 20*). Přestože západní partie akropole nebyly prozkoumány tak detailně jako východní, můžeme si povšimnout, že se jámy soustředily více do prostoru kolem nejvyššího bodu (tzv. *kříže*) a dále směrem na východ.

Je patrné, že se jednalo o složitou terénní situaci a rozpoznání objektů bylo velmi komplikované. Například severní část jámy, která se nacházela na jihu 4. kvadrantu sondy E, by měla logicky pokračovat i v sondě B, avšak nic takového se nepotvrdilo.

Za vysvětlení stojí také kůlová jamka III/objekt 9. Části těchto objektů byly zachyceny ve východních partiích sondy A. Zachycené rozměry činily cca 1 m. Do severní stěny objektu č. 9 byl ještě zahlouben útvar (označený jako kůlová jamka č. III). V „objektu“ č. 9 se navíc nacházely poměrně velké (avšak tvarově ani prostorově blíže nespecifikované) kameny, které pokrývaly dno. Jak vyplývá z *NZ (1972, 10)*, výplň byla barevně světlejší než okolní terén. Jelikož nebyl objekt zachycen na žádném řezu, nelze určit jeho zahloubení. Byl však označen jako mělký. Přestože na dně byly nalezeny kameny, nemuselo se jednat o archeologický objekt, ale pouze o rozpraskané podloží a objekt č. 9 fakticky neexistoval. Lépe by situaci osvětlilo prodloužení sondy směrem na východ, avšak to nebylo provedeno.

V jihovýchodním rohu sondy D (*obr. 2*) byla vyznačena ještě část pravděpodobně kruhového či oválného objektu č. XI, avšak nálezová zpráva se o tomto objektu nezmiňuje. Navíc tento objekt se nerýsoval ani v sondě C, což je vzhledem k velikosti a tvaru zachycené části nepravděpodobné.

Pouze výplně 4 jam obsahovaly archeologické nálezy, a to jámy č. I (*obr. 27, 42:1*), II (*obr. 28*), IV (*obr. 29*) a X. Nejvíce nálezů vykazovala jáma č. I (81 střepů a 6 železných předmětů) a jáma č. II (30 střepů a mazanice s otisky prutu). Zbývající jámy přinesly pouze 12 a 14 kusů

keramiky. O hmotnosti keramických fragmentů v jednotlivých jámách pojednává *graf. 8*. Ve všech jamách s keramickými fragmenty byla nalezena směs keramiky tuhé, jemné i netuhové keramiky (viz níže). Pouze v neočíslované jámě v sondě O lze hovořit o mírné kumulaci hrubé keramiky a nálezů několika přeslenů. Jáma se nacházela v bezprostřední blízkosti jihozápadního nároží chaty (reprezentované výplní sondy L a základového žlabu v sondách K a R) a mohla s ní prostorově souviset (viz níže).

Výjimku v keramickém inventáři tvoří pouze jáma č. II. Jáma byla poměrně vzdálena od zbytku zkoumané plochy (*obr. 2*) a vzhledem k zakřivení zachycené části mohla nabývat značných rozměrů (*tab. 20*). Výplň jámy tvořily fragmenty převážně jemné keramiky. Vzhledem k nálezů mazanice s otisky prutu a mírné převaze jemné keramiky bychom mohli uvažovat o vztahu jámy k jinému objektu, který se mohl nacházet při severním svahu akropole. Tyto partie byly během výzkumů akropole ponechány stranou zájmu.

2.3.2 Kúlové jamky

Na ploše severní akropole bylo nalezeno 74 kúlových jamek, z nichž 12 obsahovalo archeologické nálezy (výběr *obr. 40*), většinou keramické střepy (*tab. 21*). Limitní hodnoty rozměrů a míry zahloubení do podloží shrnuje *tab. 19*.

Na ploše akropole byly kúlové jamky nacházeny převážně kolem tzv. *kříže* a směrem na jih a východ. Tato zdánlivá kumulace mohla být zapříčiněna větším skrytím plochy v těchto partiích. Na digitalizovaných plánech jednotlivých sond však mnohdy nalezneme narušené skalnaté podloží ve tvaru možných kúlových jamek. Takovými hypotetickými objekty, které v plánu ani nálezové zprávě číselně zaznačeny nebyly (přestože mají podobné rozměry jako jiné kúlové jamky), náleží sondám I (*obr. 6*) a J (*obr. 7*). Tyto jamky mohly prostorově souviset se zbylými kúlovými jamkami. Jedná se však pouze o domněnku, jelikož vzhled podloží ani konkrétní části sond nebylo možné zkoumat jinak než pomocí těchto plánů.

Kúlové jamky jsou pokládány za ukazatele existence nadzemní stavby. Nezdá se však, že by jednotlivé kúlové jamky na severní akropoli tvořily v terénu patrný objekt. Z plánu (*obr. 2*) je patrné, že 3 kúlové jamky (č. 6, 7, 8) pravděpodobně sledovaly objekt č. VII v sondě B. Další možnou kumulaci jamek na jihovýchodě akropole spatřoval *J. Břeň* v podobě tzv. *oktagonální stavby* (viz níže).

2.3.3 Žlábký

Na akropoli oppida *Třisov* bylo terénním výzkumem zachyceno několik žlábků, které probíhaly napříč sondami. *J. Břeň* se domníval, že zachytil východní část ohraničení v podobě dvou ramen žlabu (označený č. 5), který patrně vymezoval směrem na jihovýchod pokračující areál. V tomto areálu byl sondami K, O a R zachycen další žlábek (číselně neoznačen), který byl interpretován jako *základový žlab tzv. chaty*. Posledním žlábkem na ploše akropole byl žlab v sondě B označený č. VII.

2.3.3.1 Žlábek č. 5

Průběh žlábků č. 5 byl zachycen sondami B a E nedaleko tzv. kříže. Šířka ramena byla v obou sondách konstantní, a to 1,20 m. Ve sporné sondě E1 byla zřejmě nalezena jeho další část (detailněji k sondě E1 viz kap. 2.2). Sledování postupu žlábků směrem na sever bylo pravděpodobně kvůli hustému zalesnění neproveditelné.

Patrně druhé rameno tohoto žlábků bylo zachyceno v sondě F a G, kde byl žlábek ukončen 4 m východně od západní stěny sondy G.

Průběh žlábků by se dal očekávat v sondě C a jeho roh, který by spojoval obě ramena, v sondě D. Nic takového se nepotvrdilo. V sondě D navíc probíhala jáma č. VIII. Tato jáma by musela žlábek narušovat nebo být součástí konstrukce. Interpretace jámy jako nároží žlábků je vzhledem k její poloze vůči oběma ramenům nepravděpodobná.

Další možností bylo, že tudy probíhal vchod do areálu, avšak z dostupných pramenů vyplývá, že vstupy jsou většinou umístěny do stěn a nikoli na nároží, patrně i z funkčního hlediska. Také ukončení žlábků v sondě G tuto teorii vylučuje, neboť se zdá nelogické umístit vedle sebe dva vchody do areálu jen cca 6 m od sebe.

V souvislosti s tím je pochybná samotná existence druhého ramene/žlábků. Jeho průběh byl fakticky zachycen pouze v sondě F, kde se objekt v 5 metrů široké sondě o čtvrtinu rozšířil. Je třeba se ptát, zda se nejednalo pouze o terénní změnu, popřípadě recentní zásah spojený se zemědělstvím.

Možným vyřešením dohad by bylo odkrytí prostoru mezi sondami C a F, kde by se mohl žlábek projevit.

Interpretace *J. Břeněm* těchto žlábků jako ohrady pro areál s tzv. *oktogonální stavbou* (viz níže) se podle mého názoru nejeví jako pravděpodobná z několika důvodů. Zatímco existence žlábků č. 5 se dle dostupné dokumentace jeví kladně, existence druhého ramene a jeho

umístění vůči tzv. *oktogonální stavbě* je dle mého mínění pochybná. Orientace tohoto ohraničení totiž ubíhá (obr. 1) mírně k severu a je zjevné, že roh objektu, interpretovaného jako chata, ční svým jihozápadním rohem z ohrazení ven. Pokud přistoupíme na fakt, že se opravdu jedná o ohrazení nějakého areálu, nebylo tak pravděpodobně současné s chatou ani kruhovou stavbou.

Veškerý nálezový inventář z výplně žlábků pochází pouze ze sondy E a nijak nevybočuje svým složením z běžného sídlištního materiálu. Ve výplni bylo nalezeno 62 fragmentů tuhové nebo jemné keramiky, přeslen a 1 železný hřebík (obr. 33, 42:3).

2.3.3.2 Základový žlab tzv. chaty

Dle mého soudu je na akropoli nejlépe patrným objektem žlábek, který byl interpretovaný jako základový žlab chaty. V zásadě se shodují s *J. Břeněm* na interpretaci žlábků jako základového žlabu pro chatu. Detailnější informace k žlábkům jsou proto zařazeny k chatě (2.3.4).

2.3.3.3 Žlábek č. VII

Průběh žlábků č. 7 v sondě B se podařilo zachytit v délce cca 9 m. Lze si povšimnout, že byl žlábek rovnoběžný s ramenem č. 5, který je odtud vzdálen cca 25 m. V severním rozšíření sondy B je patrné esovité zahnutí. Vzhledem k tomu, že byla zachycena pouze krátká část, nelze toto zahnutí spolehlivě vysvětlit. V blízkosti se totiž nenacházela v terénní situaci žádná zachycená překážka a zahnutí žlábků patrně nesouviselo ani s konstrukcí. V blízkosti tohoto ohnutí se nacházela jáma č. 6 a směrem na jih tři kúlové jamky v pravidelném rozestupu. Vzhledem k umístění sondy je možné, že žlábek byl ve skutečnosti pouze terénní zlom, avšak přítomnost kúlových jamek je zajímavá. Podobná situace pochází z například z akropole *Závist* (*Drda – Rybová 2001*, obr. 34:A; obr. 24). Jedná se o ohrazení vejčitého tvaru, které bylo lemováno asi 6 kúlovými jamkami. Datovat ohrazení je poměrně problematické. V případě *Závisti* bylo možné se chronologicky opřít pouze o fragment spony, kvůli které byl objekt zařazen do pozdní doby laténské (*Drda – Rybová 2001*, obr. 30). Dle mého názoru nelze zcela prokázat, že se tato spona nedostala do žlabu později. S kruhovým objektem tak vůbec nemusela souviset.

Nálezový inventář ze žlábků na severní akropoli oppida *Třisov* byl velmi četný, přesto ničím výjimečný. Z výplně známe 667 fragmentů tuhové a jemné keramiky a také větší množství

netuhové keramiky (80 střepů). Ze žlábků známe také 3 železné předměty. Jedná se o dlátko, hřebík a plochý předmět neznámé funkce.

Zde je nutné poznamenat, že v seznamu inventárních čísel se nachází skupina předmětů, která má pocházet ze „západní sondy, objekt (23m)“. Mohlo by se jednat o žlábek č. VII, který se nachází na 23. metru západního ramene sondy B (někdy označována jako tzv. *západní sonda*). V tomto souboru nálezů se nachází 64 zlomků většinou tuhové keramiky (*obr. 30 – 32, 42:2*).

2.3.4 Chata

Na jihovýchodě akropole byly nalezeny pozůstatky po obvodových žlabech obdélného objektu se zachycenými rozměry 10 x 7 m. Základový žlab ve tvaru „U“ byl zachycen v sondách K, O a R. V blízkosti obou rohů (tedy v sondách O a R) byla nalezena vždy jedna kúlová jamka. Je možné, že tvořily nosnou konstrukci, avšak v případě sondy O se nacházela kúlová jamka až 1 m od uváděného rohu žlabu. Proto je možné, že kúlové jamky a žlaby spolu nesouvisely.

Tento žlab byl interpretován jako část zachyceného základového žlabu chaty. Za výplň samotného vnitřku chaty byla považována výplň celé sondy L. Byly zde skryty vyčleněny 4 mechanické vrstvy. Lze očekávat, že na sever od sondy K mohla západní stěna pokračovat, avšak ani sonda K, popřípadě sonda J prodlouženy nebyly. Orientace stavby byla S – J. Rámcově lze podobnou prostorovou koncepcí (SSV – JJZ) spatřit například i na oppidu *České Lhotice* (*Danielisová 2010, 53*).

Částečnou analogií k chatě na akropoli *Třisov* by mohl být objekt č. IV na akropoli oppida *Závist*. Plocha domu je poněkud větší (90 m²) než plocha stavby na *Třisově* (70 m²), přesto lze hledat v obou stavbách jisté podobnosti. V případě *Závisti* se jedná o obdélný dům s orientací S-J. Na jeho SZ, SV, JV a částečně JZ straně byla stavba vložena do obvodových žlabů. Orientace obou staveb je tedy analogická. O vnitřním řešení budovy na *Třisově* toho nelze mnoho říci. V prostoru sondy L nebyly zachyceny žádné kúlové jamky nebo žlábků, které by prostor nějak rozčleňovaly, přesto lze o vnitřním členění stavby vzhledem k její velikosti teoreticky uvažovat.

Oproti objektu na *Třisově* bylo v chatě na *Závisti* nalezeno topeniště, a to blízko východního nároží. Tento nález podporuje interpretaci objektu jako chaty. Chybějící otopné zařízení by mohlo evokovat i jinou funkci tohoto objektu než jako obytnou chatu (*Drda – Rybová 2001, 292*). Zde je nutné poznamenat, že v tzv. chatě na akropoli oppida *Třisov* nebyl prozkoumán

severovýchodní roh tohoto objektu. Pokud by se ohniště nacházelo v těchto partiích, interpretace objektu jako obytnou budovu by tím byla více podložena.

Z výplně objektu č. IV na akropoli *Závist* pochází jen minimum keramických nálezů. (*Drda – Rybová 2001*, 294). To je v naprostém rozporu s nálezovým inventářem, který pochází ze sondy L. Celému objektu, tj. sondě L (*obr. 36 – 38*) a žlábků K (*obr. 34 – 35*) náleží téměř 2900 keramických střepů z tuhového i jemného materiálu. Mimo keramické fragmenty náleží výplni chaty několik zlomků mazanice a uhlíků. Zde je nutné zmínit, že 8 keramických střepů a 1 kámen nesly známky přepálení. Žádná vrstva, která by nasvědčovala požáru, v sondě L nalezena nebyla. Je tedy pravděpodobné, že se nějaké menší otopné zařízení nebo menší ohniště v blízkosti budovy nacházet mělo. Zajímavými nálezy byly také 2 kusy rudy a 1 kus strusky. Dle mého soudu vzhledem k jejich počtu a drobnosti nelze vyvozovat z jejich přítomnosti indicie pro specializovanou výrobu.

Zdá se však, že materiál ve výplni chaty, resp. sondě L, byl značně promíšen, neboť obsahoval celkem 199 zlomků středověké až novověké keramiky, a to ve všech mechanických vrstvách (viz kap. 2.4).

V souvislosti s okolím chaty je nutné zmínit jámu sondy O, která se nacházela na jih od jihozápadního nároží budovy. V jámě byl nalezen keramický inventář v počtu 49 kusů převážně hrubé keramiky a také několik přeslenů (*obr. 39*).

V blízkosti tzv. chaty bylo nalezeno také několik zlomků svorek a také 2 hřebíky. Tento spojovací materiál podporuje existenci nějaké stavby v okolí. Známe však pouze rok nálezů a nikoli sondu. Přesto lze říci, že všechny fragmenty pocházely ze sond M, R nebo S a nacházely se v bezprostřední blízkosti chaty, ale také tzv. *oktogonální stavby*, která se nacházela nedaleko.

2.3.5 Tzv. oktogonální stavba

2.3.5.1 Nálezové okolnosti tzv. oktogonální stavby

V sondách B, G, H, I a J bylo odkryto 10 zahloubenin (*obr. 15*). Tyto zahloubeniny měly zpravidla kruhový tvar a velikost se pohybovala nejčastěji v rozmezí 25–35 cm nebo 52–53 cm. Byly interpretovány jako kulevé jamky.

Osm kúlových jamek umístěných ve tvaru kružnice, identifikoval *J. Břeň* (1975, 122) ve skalnatém podloží ve formě tzv. hnízd. Podoba hnízda se skládala ze zahloubeného otvoru, který byl po obvodu vyskládán z plochých kamenů.

Zbývající dva útvary byly umístěny ve středu tohoto kruhu. Odstraněním kontrolního bloku mezi sondami I a J byl objeven další otvor, který se středovými zahloubeninami tvořil přibližně trojúhelník.

V blízkosti jamek byla nalezena ještě jedna zahloubenina. *J. Břeň* (1975, 122) jí interpretoval jako poslední kůl kruhového objektu, který pomáhal nést zatížení stavby v prudším svahu.

Tento systém kúlových jamek *J. Břeň* interpretoval jako kultovní chrám *oktogonálního tvaru*. Útvar měl být tvořen jamkami 31 a 37 (dle *Břeně* patrně chybně uvedeno č. 57) ze sondy B, jedna kúlová jamka 53 ze sondy H a jedna jamka ze sondy G, čtyři jamky ze sondy I, konkrétně 55, 56, 57, 63 (dle *Břeně* patrně chybně uvedeno č. 64) a tři jamky ze sondy J, a to 59, 61 a 62 (dle *Břeně* patrně chybně uvedeno č. 63). Jako poslední byla okryta jamka v kontrolním bloku 65.

Interpretovat terénní situaci bylo nesmírně obtížné. Z půdorysných nákrešů však vyplývá, že tyto útvary nebyly nalezeny separátně. Značně problematická je situace trojice tzv. středových kůlů 61 (sonda J) a 64 (sonda I) a kontrolního bloku s kúlovou jamkou 65. Z nálezové zprávy je patrné, že kúlové jamky měly v podstatě podobné rozměry a narušovaly skalnaté podloží. Útvar, označený jako 65 však podobné narušení podloží nevykazoval. Můžeme se domnívat, že *J. Břeň* se v terénu orientoval v tomto případě pouze podle barevné odlišnosti okolního terénu a zahloubení, které však mohlo docela dobře vzniknout i jinak než v rámci výstavby stavby.

Zajímavým útvarem v kontrolním bloku je přeci jen něco jiného. Asi 1 m severně od 61 jsou v půdorysu sondy J patrná kruhová místa, patrně po narušení podloží, které zrcadlově kopíruje kúlové jamky 58, 59 a 60. Tyto kúlové jamky tvoří symetrické elipsy, jejichž středem vede tzv. *terénní zlom* (obr. 1).

Do této linie by teoreticky zapadaly i jamky 37 a 38 ze sondy B a také kúlová jamka 51 ze sondy G spolu s neočíslovanou kúlovou jamkou sondy I. Pro upřesnění poznamenejme, že kúlová jamka 63 byla na výkresu patrně chybně označena jako 62. Vyplývá tak z popisu situace v *NZ* (1972, 52).

V těsné blízkosti pojednávaných kúlových jamek se rýsovaly dvě navzájem kolmé rýhy, které mohly být pozůstatky ohrazení (viz kap. 2.3.3.1).

Pro úplnost dodejme, že v sousedství tzv. kruhové stavby se nacházel zahloubený útvar, interpretovaný jako chata, a to směrem na mírně jihovýchod (2.3.4).

2.3.5.2 Nálezový inventář tzv. oktogonální stavby

Z celé tzv. oktogonální stavby poskytl 7 kůlových jamek archeologické nálezy. Jedná se převážně o fragmenty nádob z tuhového a jemného materiálu. Z eventuálního prostoru stavby se nabízí zmínit 100 střepeň jemné, na kruhu točené keramiky, která se nacházela v sondě J.

V místech v blízkosti těchto kůlů bylo nalezeno kromě laténské keramiky také 6 zlomků středověké až novověké keramiky.

Asi 10 m jižně od tzv. kruhové stavby byl nalezen fragment importované bronzové pánve tzv. *aylesfordského typu*, který podpořil domněnku J. Břeň o interpretaci stavby jako svatyně. Mezi nekeramickými nálezy lze zmínit několik svorek, které pocházely pravděpodobně ze sondy M (blíže viz kap. 2.4.3).

Z výplně jamek, prostoru uvnitř ani v okolí této kruhové stavby však nepocházely žádné předměty, které se obecně považují za předměty kultovní povahy.

2.3.5.3 Interpretace tzv. oktogonální stavby

Celý kruhový objekt by měl měřit v průměru 12 m a zaujímal by tak plochu 113 m² (obr. 25). Z hlediska statiky pak bylo nutné takovou konstrukci podepřít a stabilizovat. Trojice takových kůlových jamek J. Břeň skutečně našel zhruba ve prostředech tohoto kruhového útvaru. Kůlové jamky byly uspořádány ve tvaru rovnostranného trojúhelníka a měly nést zatížení střechy. Jamky byly od sebe vzdáleny cca 1 m a zabíraly tak 0,43 m² plochy uvnitř domnělé stavby. Dle Břeňovy (1975, 122) domněnky měly být spojeny v horní části a střechu podpírat.

Stavba s polygonální základnou z osmi kůlů se na dvorci oppida *Staré Hradisko* vyskytovala v souvislosti se skladovací funkcí (Danielisová 2014, obr. 10: 4, 5), přestože s o mnoho menšími rozměry než uváděná kruhová stavba na *Třisově*.

Svatyně kruhového půdorysu, která byla ohrazená, je skutečně známa z oppida *Manching* (viz kap. 5.1.4.1c; obr. 24). Datována je však již do 4. století př. n. l. Dle S. Sievers (2003, 29) se mohlo jednat o svatyni, kolem které bylo oppidum vystavěno v návaznosti na symbolické

místo předků (viz kap. 5.1.4.2). V tomto případě byla stavba kruhového půdorysu ohraničena zhruba čtvercovým objektem.

J. Břeň (1975, 126) se domníval, že kruhová konstrukce by mohla mít souvislost se stavbami, ve střední a severní Galii známé pod termínem tzv. *galského typu*, jehož prototyp spatřuje právě na *Třísově*. Tyto stavby byly v počátcích stavěny opravdu v podobě kruhového půdorysu, avšak obvyklé byly až o 50 – 100 let později. Podle mého názoru stavba s kruhovým základem navíc nepředstavuje dostatečně specifický typ architektury, aby poskytla základnu pro úvahy o cizím vlivu na stavitelství na tomto oppidu.

V souvislosti s rozmístěním objektů *J. Břeň (1975, 125)* zmiňuje problematiku tzv. *viereckschanzí*, která byla v té době v počátcích. Funkce *viereckschanzí* se zpočátku spojovala mimo jiné s rituálními aktivitami a nejasnost výkladu těchto aglomerací v literatuře přetrvávala poměrně dlouho (*Müller 1993, 180*). V současné době se pohled na tzv. *viereckschanze* mění (*Wells 2006, 141; Fernández-Götz 2014, 112*). Pohlíží na ně spíše jako na rezidenční dvorce, přestože vícenásobné funkce.

Další interpretace nálezových okolností v podobě, jakými byly *J. Břeněm* předloženy veřejnosti (*Venclová 2008; Waldhauser 2001*), by se teoreticky nabízela možnost existence dvorce na akropoli oppida *Třísov*, jako tomu bylo u *P. Drdou* a *A. Rybovou (2001)* publikovaného dvorce na akropoli oppida *Závist* (detailněji viz kap. 5.1.4.1a). V prostoru nejvyšších partií akropole byl nalezen okrasek, který ohraničoval kruhovou stavbu a část čtvercového základového žlabu. Z plánu (*Drda – Rybová 2001, obr. 34:A; obr. 26*) je zřejmé, že jihovýchodní partie čtvercového žlabu mohly mírně porušovat ohrazení, avšak kruhová stavba se nacházela zhruba uprostřed areálu. Ve vnitřní ploše tohoto areálu se kromě kůlových jamek z kruhové konstrukce nacházely i další kůlové jamky a situace je velmi podobná jako na akropoli *Třísova*. Podle mého soudu se u obou akropolí existence kruhových staveb vzhledem k množství okolních kůlových jamek nejeví jako jednoznačná. Je na pováženou, zda samotná existence domnělé stavby na akropoli *Třísov* nepodpořila snahu o hledání podobné stavby i na jiném oppidu v našem prostředí.

Samotná existence reliktní stavby na *Třísově* je také nejistá. Za prvé nelze s jistotou tvrdit, že všechny nalezené útvary byly doopravdy pozůstatky po kůlových jamkách. A za druhé nevíme, zda tyto relikty souvisely spolu nebo náležely jiným objektům nadzemní konstrukce.

Zasazení devátého kůlu pro zajištění stability stavby by logiku mělo, avšak nezdá se, že by jiné objekty zabraňovaly umístění stavby přímo na vrchol a nikoli do svahu a stavitelé si museli poradit s instalací stavby do nakloněného terénu.

Jak bylo řečeno v úvodu práce, z výzkumu neexistují řezy konkrétními jamkami a musíme se tedy spolehnout pouze na půdorysné zobrazení a výškové zaměření. Dalším sporným článkem této teorie je také prezenze podobně dokumentovaných prohloubenin v sousedství „stavby“, které mohly být dalšími jamkami po kůlech a změnit tak podstatně obraz horizontální stratigrafie.

Pokud přijmeme, že se *J. Břeňovi* podařilo v tak komplikovaném terénu zorientovat a úspěšně identifikovat kůlové jamky, zbylé zahloubeniny by s nimi mohly chronologicky souviset a tvořit jiné samostatné objekty. Tímto by se rozpadl obraz oktogonální stavby a v souvislosti s tím také akropole jako rituálního okrsku se svatyní. Zároveň to nemusí znamenat, že na akropoli žádné rituální obřady neprobíhaly.

V případě úvahy o rituální funkci místa se nelze spolehnout ani na získaný nálezový inventář. Charakter nálezů nevykazuje nápadné souvislosti s rituální činností. Neobjevuje se zde žádná kumulace zvířecích kostí ani jiných předmětů, které se vážou ke kultovním místům (pro Titelberg např. *Fernández-Götz 2014*, 113). Kromě importovaného fragmentu bronzové pánve se na akropoli nevyskytuje ani nápadná koncentrace luxusních předmětů, interpretovaných například jako votivní dary.

Z hlediska prostorového uspořádání archeologických objektů na akropoli se možnost existence areálu podobnému dvorci v prostoru chaty a kruhové stavby nevyklučuje. Z hlediska archeologických nálezů (viz níže) však pro tuto skutečnost nenacházíme spolehlivé doklady. Zčásti se nabízí také možnost využití prostoru obou staveb ke skladování, popřípadě řemeslné činnosti.

Samotná existence tzv. *oktogonální stavby* naráží na několik problémů, a to místy pro dnešní potřeby nedostatečnou dokumentaci a komplikovanost rozpoznání archeologických reliktnů v terénu. V zásadě pochybuji o existenci „druhého“ ramene, které mělo ohraničovat areál *oktogonu* i stavby - chaty. Dále pochybuji o příslušnosti některých kůlových jamek k *oktogonu*.

2.3.6 Vyhodnocení objektů severní akropole oppida Třisov

Terénní situace na akropoli byla vzhledem k značně vystupujícímu skalnatému podloží velmi obtížná. Nebylo možné sledovat přirozené vrstvy. O tom, že byl materiál promíšen, svědčí fakt, že i ve spodních vrstvách byly nalezeny fragmenty středověké a novověké keramiky. Problém spatřuji také v absenci řezů objekty. Ve všech případech bylo nutno se opřít pouze o digitalizované kresby půdorysů sond a slovní sdělení v podobě nálezových zpráv či *Břeňových deníků*.

Přesto se podařilo zachytit objekty v podobě jam, kúlových jamek a žlabů. Jámy se soustředí kolem vrcholových partií akropole. Směrem na východ jich i přes větší plošný odkryv ubývá. Ve výplni jam byl nalezen obvyklý sídlištní materiál, který však nepřirazuje jámám konkrétní funkci. Pouze v jámě č. II bylo nalezeno více fragmentů jemné keramiky. Tato jáma byla již značně prostorově oddělena od ostatních objektů. Bylo by zajímavé vztáhnout tuto jámu k severnímu svahu akropole. Tato část však nebyla terénním výzkumem zachycena. V prostoru jihovýchodní strany akropole se koncentrují kúlové jamky, které však netvoří v terénu jasně patrný celek. Možnou interpretací bylo spojit kúlové jamky sond B, G, H, I a J do kruhového uskupení. Takto *J. Břeň* interpretoval možnou kultovní svatyni na akropoli.

Pokud přijmeme fakt, že kruhová stavba existovala, neznáme z prostoru této stavby (ani z plochy akropole) žádné předměty, které by bylo možno spojovat s kultovními praktikami. Samotné kúlové jamky mohly náležet i jiným blíže nespecifikovaným nadzemním objektům (viz. 2.3.5.1). Další nesrovnalostí je umístění tzv. kruhové stavby. Na vrcholku akropole nebyly nalezeny žádné překážky, které by znemožnily umístit stavbu do těchto míst. Proto se dle mého soudu jeví nesmyslné, aby byl tak velký objekt umístěn do svahu a bylo nutné řešit stabilitu stavby podpěrou v podobě dalšího kúlu.

Souvislost žlábků č. 5 jako možného ohrazení se podle mého soudu zdá mylná, a to ve vztahu s kruhovou stavbou i chatou. Z hlediska horizontální stratigrafie by rameno příliš zasahovalo ke kruhové stavbě a jihozápadní nároží chaty dokonce z tohoto areálu vystupuje.

Interpretace dalšího žlábků (č. VII v sondě B) je vzhledem ke krátkému zachycenému průběhu komplikovaná. Zajímavé se jeví 3 kúlové jamky, které v pravidelném rozestupu a vzdálenosti od žlábků tento objekt lemují na jeho východní straně.

Nejlépe prokázaným objektem je dle mého názoru tzv. chata, resp. její základový žlab. Ten probíhal sondami K, O a R. Podobný objekt pochází také z prostoru akropole na *Závisti*. Oproti objektu na akropoli oppida *Závist* však neznáme z prostoru chaty topeniště. Zde je

nutné poznamenat, že nebyla prozkoumána severovýchodní část objektu a nelze s jistotou říci, že otopné zařízení nebylo v těchto místech. O existenci ohniště nebo jiného topeniště v prostoru chaty nebo v její blízkosti by mohly eventuelně svědčit uhlíky, několik přepálených keramických fragmentů a kamene nalezené ve vnitřním prostoru chaty (tj. sonda L). Oproti objektu na Závisti nebyly v prostoru sondy L nalezeny žádné pozůstatky po vnitřním členění této 90 m² rozlehlé budovy.

Běžná zástavba oppid byl reprezentována jednotlivými sídelními jednotkami v podobě ohrazených dvorů (Danielisová 2010, 49). Uvnitř tohoto prostoru byly obytné domy spolu s hospodářskými stavbami či výrobními objekty. Je zřejmé, že osídlení na oppidu Třísov se koncentrovalo zejména v prostoru centrální části oppida. Na základě nálezu jediné chaty a popřípadě kruhové stavby nemůžeme definovat zástavbu celé akropole nebo jejích svahů. Z akropole známe alespoň 2 žlaby, které indikují samostatné ohraničení blíže nespecifikovaného prostoru na vrcholových partiích kopce. Jisté indicie funkce staveb nebo využití prostoru by mohla teoreticky doplnit koncentrace specifických předmětů nálezového inventáře. Na ploše akropole však nenacházíme žádné nápadné kumulace artefaktů, které bychom mohli spojit s výrobou ani kultovní činností. Jedná se o běžný sídlištní materiál (viz následující kapitola).

2.4 VYHODNOCENÍ NÁLEZOVÉHO INVENTÁŘE

Nálezový inventář z období fungování oppida shrnuje *tab. 22*. Z výzkumu severní akropole oppida Třísov pochází celkem 9937 archeologických nálezů, z toho 9851 keramických střepů a 86 nekeramických předmětů. V posledních letech k předmětům z plošného výzkumu přibyl ještě fragment bronzové spony z detektorového průzkumu.

V nálezovém inventáři z výzkumu severní akropole se nachází menší soubor kamenné industrie z období předcházejícímu vznik oppida. Jedná se o kamennou čepelku datovanou do paleolitu, 2 kamenné úštěpy z období mezolitu a kamennou čepelku s příčnou retuší z doby bronzové.

Drtivou většinu nálezů lze však přisoudit pozdní době železné, tj. 9187 keramických střepů. Zcela postrádáme keramiku z doby římské. Další kolekcí je soubor z období středověku a novověku. Jedná se o keramický soubor, datovaný do středověku (28 střepů), pozdního středověku až novověku (126 střepů) a novověké keramiky (112 střepů).

Je pravděpodobné, že středověký materiál souvisí s blízkostí hradu *Dívčí Kámen* (viz kap. 3). Novověká keramika se na akropoli pravděpodobně dostala při zemědělském využívání terénu. Lokalizace předmětů na akropoli je většinou vázána pouze na příslušnost k sondě, popřípadě ke konkrétnímu objektu. V některých případech (20 železných předmětů) známe pouze rok nalezení, avšak konkrétnější nálezové okolnosti postrádáme.

2.4.1 Prostorové rozložení keramických nálezů na akropoli

Většina keramického materiálu je vztažena pouze ke konkrétní sondě (popřípadě části sondy) a jen část konkrétním objektům. Proto se nabízí zvážení keramiky za účelem zjištění možné zvýšené koncentrace keramiky v prostoru akropole. Zvážením keramiky a vymapováním hodnot do celkového plánu (*obr. 16*) lze také zjistit, zda nebyla keramika přemístěna z místa původního uložení splachem z vršku akropole (*obr. 17*).

Na ploše akropole bylo nalezeno 85 objektů. Pouze k 20 objektům (to je cca 24 % z celkového počtu) je možné vztáhnout konkrétní keramické nálezy (*tab. 21*). Ostatní objekty buď nálezy neobsahovaly, nebo se nálezové okolnosti nedochovaly.

Ze souhrnného počtu 9187 keramických předmětů z pozdní doby laténské tak bylo možno přidružit pouze asi 40 % konkrétním objektům, tj. přesně 3874 keramických exemplářů. Zbýlých 60 % keramického materiálu bylo možno přiřadit pouze sondě. Z tohoto faktu vyplývá, že u více než poloviny předmětů neznáme podrobnější nálezové okolnosti a detailnější prostorové vymezení kromě příslušnosti k sondě.

Celková hmotnost keramického inventáře pozdní doby laténské ze severní akropole je 87 453,64 g. Pokud odečteme hmotnost keramických fragmentů jednotlivých objektů v sondách, dostaneme hodnotu 46 590,24 g. Tato hodnota odpovídá hmotnosti keramických fragmentů, u kterých známe pouze příslušnost k sondě.

Výpovědní hodnotu tohoto zbývajících souboru lze spatřit v možné koncentraci předmětů na akropoli. Po odečtení hmotnosti keramického materiálu v jednotlivých objektech (*graf 1*: modré sloupce) vyplývá, že nálezů mírně přibývá ve východních partiích akropole.

Zároveň je důležité podotknout, že výsledné koncentrace mohou zčásti souviset s detailnější dokumentací, která byla vyvolána pozorností při sběru nálezů kolem tzv. *oktogonální stavby*. Proto je možné, že pokud by byl stejným způsobem zkoumán i zbytek plochy, vyvstal by jiný, detailnější obraz koncentrace nálezů na akropoli. Tento poznatek však pramálo mění fakt, že na východní polovině zkoumané plochy se množství nálezů kumulovalo více.

Markantnější rozdíl lze spatřit v prostoru domnělé *oktogonální stavby*, tj. sond I a J. Největší koncentraci předmětů lze vysledovat v okolních sondách chaty (reprezentované sondou L), která se nacházela na samém jihovýchodě zkoumané plochy, konkrétně v sondách K, O, R a S. Sondy O a R vykazovaly po odečtení hmotnosti keramiky v objektech vysoké hodnoty, a to asi 6 – 8 kg (detailněji viz *graf 1*: modré sloupce).

Zajímavým poznatkem je kumulace nálezů pravděpodobně podél okraje lesního porostu, tedy v rámci severní a jihovýchodní špičky trojúhelníkové sondy M (*obr. 16*: zahuštění oranžových značek v rámci sondy M).

Obecným úskalím hodnocení kumulace nálezového inventáře spatřuji v nerovnoměrně zkoumané a dokumentované ploše. Zájem o prozkoumání plochy byl orientován směrem k východu, a tak jediným nositelem informací na západní straně je sonda P se 104,94 g keramických fragmentů. Lze pouze spekulovat, zda frekvence nálezů směrem na západ opravdu klesá nebo jde pouze o dokumentační problém. Mnohé by osvětlila detailnější znalost sondy B, která probíhala od západu na východ. Z tohoto sektoru pochází 693,61 g keramiky, avšak bez jemnějšího zaměření v sondě. Nelze s jistotou prohlásit, že byly nálezy rovnoměrně rozloženy v sondě nebo zda se koncentrovaly například v její východní části.

Poslední proměnnou, která mohla ovlivnit kumulaci nálezů, byl splach zeminy z vrcholu kopce v prostoru křížení sond A a B, kde mnohdy vystupovalo skalnaté podloží. Bylo by pak logické, že nálezů směrem ze svahů přibývá, zatímco na vršku kopce je koncentrace řidší.

Rádus se středovým bodem v místě tzv. *kříže* v centrálním bodě akropole by pak měl rozdělit plochu na stupně se zvyšující se kumulací keramiky (*obr. 17*). V prostoru symbolické kružnice vedené od pátého pruhu v sondě M a směrem dál od tzv. *kříže* bylo nalezeno naprosto největší množství keramiky (s hmotností 7316,68 g). Pokud by byla kumulace nálezů ovlivněna splachovou činností, měly by sondy G, H či J vykazovat podobnou hmotnost keramického inventáře. Hodnoty v sondě M však zdaleka překračují hmotnost keramiky v sondách G, H či J, kde bylo nalezeno 0,5 – 2 kg keramického materiálu (viz *graf 1*).

Ze srovnání *obr. 16* a *17* plyne, že se nálezy směrem od tzv. *kříže* postupně zintenzivňovaly směrem dolů ze svahu. Pravidelnost lze spatřit hlavně směrem na jihovýchod, kde platí, že intenzita nálezů korespondovala se svažitostí terénu. Lze také uvést, že nejvíce nálezů se soustředilo právě v okolní oblasti chaty (a její výplně - sondy L), která se nachází právě

v nejjihoovýchodnější části zkoumaného areálu. Není tak zcela jasné, zda se keramika nekumulovala v blízkosti chaty. Mohlo se jednat také o kombinaci těchto faktorů.

Z jihovýchodní části zkoumané plochy, kde bylo soustředěno více sond, se detailněji zaměřím na sondu I, u které byla keramika rozdělena na nálezy ze severozápadní, střední a jihovýchodní části a poté obecně v rámci plochy sondy I. Celková hmotnost nálezů sondy I byla 2144,27 g (bez hmotnosti v objektech 1573,24 g), tedy podobná s hmotností v sondě J. Zatímco v severozápadní a střední části byla nalezena keramika o hmotnosti 408,63 g a 513,45 g, na jihovýchodě sondy bylo nalezeno mírně více o hmotnosti 630,2 g. Je otázkou, s čím tento menší příbytek hmotnosti souvisel. Důvodem mohly být splachy, zemědělská činnost, nebo blízkost chaty. Je třeba zmínit, že tzv. chata byla nejbližší zachyceným objektem směrem k sedlu, kam se soustředilo hlavní osídlení oppida. Kumulace keramických fragmentů se mohla orientovat směrem k tomuto osídlení.

Severovýchodní část se od jihovýchodní části zkoumané plochy mírně odlišuje. V závislosti na vliv splachu by se dalo očekávat, že tato část nebude na nálezy příliš bohatá a hmotnostní limity by se měly pohybovat rámcově v hodnotách sond P až I (tedy 104,94 – 1573,24 g).

Hmotnostní hodnoty keramických nálezů v sondách E a M jsou však mnohem vyšší. Ze sondy E pochází (kromě 2. kvadrantu) cca 4 kg keramických fragmentů a ze sondy M více než čtyřnásobné množství keramické hmoty (cca 15 kg). Hmotnost nálezů pocházejících ze sondy M zároveň představuje největší naměřenou hodnotu vůbec. Hlavní osídlení koncentrovalo spíše do svahu a sedla mezi akropolemi, tj. směrem k tzv. *poli pana Weisse*. To bylo situováno mezi obě akropole a k němuž měl blíže jihovýchodní svah severní akropole. Pro úplnost dodejme, že z chaty (tedy sondy L) známe srovnatelné hodnoty jako ze sondy M (viz *graf 1*: červené sloupce sond M a L).

Intenzita nálezů v těchto místech – zvláště v sondě M – je zajímavá ještě kvůli samotnému faktu, kde byla sonda M umístěna. Jedná se o prostor, který přiléhal k lesu a mohl být více chráněn od zemědělské činnosti, která postihla zbytek akropole. Je tudíž pravděpodobné, že frekvence keramických fragmentů na akropoli byla mnohem vyšší a sídelní aktivity se mohly soustředit po celé akropoli.

2.4.2 Keramika

Keramika představuje nejvyšší procento v nálezovém inventáři. Většina keramiky je datována do pozdní doby laténské (9851 střepů). V souboru však nacházíme také kolekci

střepů z období středověku (28 střepů), pozdního středověku až novověku (126 střepů) a novověké keramiky (112 střepů). Pro fakt, že keramika nebyla nalezena v původním uložení, svědčí, že i spodní vrstvy obsahovaly středověké, popřípadě novověké střepy. Keramický materiál byl tudíž promíšen.

Jak bylo řečeno v kap. 2.4.1, cca 60 % keramického materiálu byla její lokalizace vázána pouze na sondu, popřípadě v některých případech i na mechanickou vrstvu. Podíl keramických fragmentů v objektech dosahuje počtu 3874 kusů z celkových 9851 keramických předmětů z akropole. Z toho vyplývá, že u 5977 fragmentů nemůžeme zjemnit informace o terénním zaměření, ale pouze konstatovat, že se nacházely v prostoru konkrétní sondy, tj. na prostoru mnohdy několika desítek m².

Dle výsledků prostorového rozložení hmotnosti keramických nálezů na akropoli můžeme říci, že největších hodnot (hmotnosti i počtu fragmentů) nabývá nejjihoovýchodnější prostor, který je reprezentován sondami K, L, O, R a S (viz *graf 1*). Zajímavým jevem jsou poměrně vysoké hodnoty v sondě M na severovýchodní straně akropole (blíže viz kap. 2.4.1).

Z *grafu 1* je patrné, že poměrně vysoké hodnoty hmotnosti keramických střepů vykazuje také sonda B, konkrétně žlábek č. VII a prostor na západ od něj.

2.4.2.1 Materiál

Nejvíce zastoupenou keramikou na akropoli Třisov na akropoli je *tuhová keramika*. Lze doplnit, že se tuhová keramika se na ploše akropole nikde významně nekoncentruje. Keramika s příměsí tuhy představuje cca 78 % celého keramického souboru, tedy z 9851 zlomků. Pokud se zaměříme pouze na keramiku z pozdní doby laténské (tj. 9187 střepů), procento zastoupení tuhové keramiky vzroste na 83 %.

Jedná se o *J. Břeněm* (1987, 4) odhadované procento zastoupení této keramiky v rámci celého oppida (70 - 80 %). Zde je na místě zdůraznit, že *J. Břeněm* uváděné procento je pouhý odhad, který se nezakládal na vypočtených datech a který se během vyhodnocování keramiky snižoval. V centrální části oppida zaujímala tato keramika asi 60 - 75 % veškeré keramiky (*Břeň 1956*, 14). Přes nespornou dominanci v jižních Čechách je takové zastoupení keramiky na akropoli přesto velmi vysoké. Pro upřesnění dodejme, že v nedávno analyzovaném souboru z předpolí oppida *Třisov* zaujímá tuhová keramika „pouze“ 55 % (*Hlava 2008a*, 153).

J. Waldhauser (1992, 380) rozdělil území Čech podle vzdálenosti od zdrojů grafitu s vazbou na podíl tuhové keramiky v souboru (nejvýše 57 %). Přestože tato hypotéza neplatí ve všech případech (srov. např. *Hlava 2008b*, 204; *Waldhauser 1995*, 67), je patrné, že zastoupení tuhové keramiky na akropoli *Třisov* bylo buď nebyvale nadprůměrné, nebo je tak vysoký počet důsledkem něčeho jiného, například skartace.

V mnohem menší míře se s tuhovou keramikou setkáme také na akropoli *Závist*, kde byla nalezena ve 400 zlomcích, což je oproti akropoli *Třisov* nepatrné množství (*Drda – Rybová 2001*, 325). Menší výskyt tuhové keramiky se objevuje v souborech na území středních Čech poměrně často (*Čížmář 1989*, 96). Pro doplnění uvedme, že tuhový střep byl nalezen v prostoru tzv. kultovního okrsku na akropoli *Závist*. Naproti tomu poměrně v hojném počtu se setkáváme s tuhovou keramikou na území Moravy (k tématice např. *Hlava 2008b*, 133 či okrajově *Goláňová 2014*) a známe početné soubory z oppida *Staré Hradisko* (*Hlava 2008b*, 201).

Další poměrně hojně zastoupenou kategorií je na kruhu točená *jemná keramika*. Tato keramika se více koncentruje ve východních partiích akropole, zejména v prostoru tzv. chaty a oktogonální stavby. Její kumulace však není natolik vysoká, aby se dalo hovořit o možné produkci keramiky v těchto místech.

Jemná keramika se na akropoli nachází v počtu 1391 střepů a představuje cca 15 % keramického inventáře pozdní doby laténské (zastoupení oproti ostatnímu materiálu viz *graf 3*). Jedná se o mnohem menší zastoupení než na oppidu *Stradonice* nebo v zázemí samotného oppida *Třisov*, kde tvoří jemná keramika asi ¼ keramického souboru (*Hlava 2008a*, 153). Nutno dodat, že na oppidech *Závist* a *Hrazany* je procento jemné keramiky v souboru také nižší (*Drda - Rybová 1997*, 101). Jemná keramika by hypoteticky mohla souviset s přítomností osob významného postavení ve společnosti (*Rulf – Salač 1995*, 406). Pokud tomu tak opravdu bylo, je porovnání procenta jemné keramiky v celkovém souboru z akropole oppida *Třisov* s jeho zázemím velmi zajímavé.

Zastoupení *hrubé keramiky*, popřípadě *hrubé netuhové keramiky* v souboru z pozdní doby laténské na akropoli *Třisova* se oproti frekvenci keramiky tuhové jeví jako mizivé, a to asi v 4 % hrubé keramiky a necelých 3 % keramiky netuhové (*graf 3*). Mizivé zastoupení netuhové keramiky by mohlo být dáno tím, že na oppidu s blízkými zdroji grafitu byla tuhová keramika četnější. Obecně nízké procento hrubé keramiky na oppidu zaznamenal i *J. Břeň (1956, 15)* a

ani v zázemí oppida nepředstavuje tento druh velký podíl v souboru (10,14%), přestože mírně převažuje nad výskytem na akropoli (Hlava 2008a, 154).

Další kategorií je *malovaná keramika*, která byla nalezena na akropoli v 24 zlomcích (graf 3), což představuje cca 0,2 % celkového počtu keramických fragmentů. Na akropoli se nejčastěji setkáváme s červenou, popřípadě červenou a bílou malbu. Nezdá se, že by se v rámci akropole prostorově koncentrovala.

Současným předpokladem je, že se procento malované keramiky v souboru snižovalo vzhledem k narůstající vzdálenosti od centra její výroby, které by mohlo být samotné oppidum (Cumberpatch 1993, 77), avšak tato problematika není zcela vyjasněna. Vyšší procento malované keramiky se vyskytuje na oppidu *Stradonice* s hodnotou 4,01 % (Drda – Rybová 1994, 82). Poměrně velký soubor malované keramiky nabízí také oppidum *Staré Hradisko*, a to v počtu 898 střepů (Ženožičková 2009, 66). U ostatních oppid se setkáváme s mnohem nižším podílem, a to u oppida *České Lhotice* (pouze několik zlomků), *Závist* či *Hrazany* (Drda - Rybová 1997, 101). Zde doplňme, že v předpolí oppida *Třisov* byla malovaná keramika nalezena v 2,37 % keramického souboru (Hlava 2008a, 153).

Z hlediska materiálu s převahou grafitu v keramickém těstě lze říci, že většina souboru se pravděpodobně odkazuje na produkci jižních Čech, tedy kolem *Třisova*. Přesto se ve velmi ojedinělých případech setkáme s výduť nádob se zdrsňeným povrchem, která byla vyrobena z písčitého materiál spolu s kamínky či slídou. Tento materiál spíše spadá do oblasti východních či středních Čech (např. Waldhauser 1996, 341).

2.4.2.2 Nádoby

Pouze 17 % (tj. 1534) keramických zlomků pozdní doby laténské bylo možno přiřadit ke konkrétní části nádoby, a to *okraji, hrdlu, podhrdlí, uchu, spodní části nádoby a dnu*. Ostatní fragmenty náleží obecné kategorii „*těla*“.

Pokud ponecháme proměnnou „*těla*“ stranou (přes 8000 zlomků), zjistíme, že polovinu zbylého souboru tvoří okraje (787 zlomků). Další početnější skupinou jsou spodní partie nádoby (361 zlomků), podhrdlí (239 zlomků) a dna (141 zlomků). Zbylé skupiny představují mizivé hodnoty.

Přestože se keramický inventář skládá převážně z drobných střepů, v některých případech bylo přesto možno střepy přiřadit k odpovídající nádobě. Z celkového souboru keramiky pozdní doby laténské (tj. 9187 střepů) bylo možno přiřadit pouze 3 % střepů konkrétním

nádobám (tj. 315 střepů) a zbytek fragmentů spadá do obecné kategorie „nádob“. Z vyčleněných 3 % tak byly vyděleny fragmenty *misky, zásobnice, pokličky, cedníku, poháru, lahve a hrnce* (graf 6). Do grafu nebyly zařazeny přesleny nebo druhotné využití keramiky v podobě kolečka z keramických střepů.

Z hlediska funkce lze nádoby z akropole rozdělit do několika skupin, a to na nádoby *k přípravě pokrmů* (hrnec, cedník), *servírování* (lahev, pohár, situla) a *na pomezí servírování a přípravy pokrmů* (misky, pokličky), *skladování* (zásobnice) a *technická keramika* (přesleny a kolečka z keramických střepů).

Zajímavou skutečností je převaha misek ve výběrovém souboru, který lze přiřadit nádobám (tj. 3 % celku), a to 75 % (236 zlomků). Další typy nádob jsou v souboru zastoupeny pouze v malém množství.

Do kategorie nádob pro přípravu pokrmů spadá 11 zlomků z cedníku a pouze jediný exemplář tuhového hrnce s plastickým žebrem a svisle rýhovanou výdutí.

Do kategorie na pomezí servírování a přípravy pokrmů lze zařadit pokličky a misky.

Skladování na akropoli dokládají pouze zlomky zásobnic, a to v 11 % z výběrového souboru.

Poslední skupinou je technická keramika, která je na akropoli představována přesleny a kolečky z keramických střepů, a to v poměrně shodném počtu (přesleny - 16 zlomků a kolečka - 14 zlomků). Kolečka byla vyráběna z běžné kuchyňské keramiky, podobně jako na ostatních oppidech (např. *Meduna 1980*, 129).

Následující odstavce představují konkrétní keramické nádoby a jejich případnou kumulaci v jednotlivých sondách, popřípadě objektech.

Hrnce

Byla slepena pouze horní část nádoby, která pochází ze sondy K, a to v podobě soudkovitého tvaru s plastickým žebrem a svislým rýhováním na výdutí. Hrnec patří mezi nejčastější keramické nádoby na oppidech, zmiňme například *České Lhotice* (*Danielisová 2010*, 70), *Závist* (pro akropoli viz *Drda – Rybová 2001*, 324; pro předhradí viz *Čížmář 1989*, 94; okrajově *Drda – Rybová 1995*).

Misky

235 zlomků pochází z tuhé, jemné i hrubší keramiky. Ve většině případů se jednalo o jednoduché kónicky se zužující nádoby s širokým ústím, které lze rozdělit do 4 typů dle podoby okraje. Nejčastěji bylo ústí misky opatřeno dovnitř zataženým okrajem. Identicky tomu bylo i v případě zázemí oppida (*Hlava 2008a*, 157) nebo na akropoli *Závist*. Zde představovaly misky druhou nejpočetnější skupinu nádob (*Drda – Rybová 2001*, 324). Na akropoli oppida *Třisov* se v menším množství objevují také misky se zesíleným, vně rozevřeným okrajem, s vodorovně seříznutým okrajem a nízkým svislým hrdlem. Ojediněle (pouze 1 střep) se setkáme s jemnou miskou s ven ovaleným okrajem. Tento typ mís nebyl příliš častý ani v centrální části oppida či jeho zázemí. Pouze 1 fragment jemné misky byl opatřen odlomeným podstavovým prstencem. Těla těchto nádob byla nejčastěji nezdobená.

Cedníky

11 fragmentů cedníku pochází většinou z hrubého materiálu a dva exempláře jsou z materiálu tuhového. Ve všech případech se otvory nacházely na dně nádoby, kterou však kvůli fragmentaci střepu nebylo možno blíže rekonstruovat. U jednoho střepu byl na dně zachován kruhový otvor. Cedníky se nikde významněji nekonzentrují. V menší míře se s cedníky setkáme i v zázemí oppida nebo v jeho centrální části. Podobnou četnost vykazují také oppida na našem území. S větším souborem se setkáváme v případě oppida *Stradonice* (46 fragmentů), které byly *J. Valentovou* a *R. Šumberovou* (2012, 335, 339) rozděleny do tří skupin. Cedníky z tuhového materiálu zde tvoří jen skromný soubor. Autorky článku zmiňují, že je možné, že mají tyto exempláře vztah ke keramické produkci oppida *Třisov* (*Valentová – Šumberová 2012*, 339). Z tzv. kultovního okrsku na akropoli *České Lhotice* (viz 5.1.4.1b) byl nalezen také zlomek cedníku (*Princ 1985*, 75).

Lahve

V souboru se nachází pouze 3 drobné střepy, které bylo možno zařadit jemným lahvím. Lahve na akropoli měly ve všech případech pravděpodobně menší průměr okraje. U jednoho fragmentu z jemné lahve bylo možno zachytit zesílený, nálevkovitě ven otevřený okraj a hluboce prožlábnuté hrdlo. V jednom případě byla lahev opatřena třemi plastickými lištami. Lahve se nikde významněji nekonzentrují. V prostoru oppida byly lahve nebo lahvovité nádoby poměrně hojně zastoupeny. Často byly opatřeny malbou (*Břeň 1966*, 81).

S jedním exemplářem lahve se setkáme i v zázemí oppida (*Hlava 2008a*, obr. 31). Méně výrazně se s výskytem lahví setkáme také na akropoli *Závisti* (*Drda – Rybová 2001*, 324).

Poháry

3 fragmenty pohárů většinou z jemného plaveného materiálu. Pouze jeden fragment je z tuhového materiálu se zesíleným a vně rozevřeným okrajem s hladkým prohnutým hrdlem a svisle rýhovanou výdutí. Jeden exemplář, který pochází z podhrdlí až výdutě jemného poháru, je opatřen vlešřovaným metopovým vzorem, který je typický pro třisovskou keramiku (*Hlava 2008a*, 160). Poháry se na oppidu ani akropoli významněji nekonzcentrují a setkáváme se s nimi i v centrální části oppida, a to v hojnějším počtu než na akropoli. Nejčastěji se jedná o exempláře s široce rozevřeným ústím. Některé exempláře byly zdobeny malbou (*Břeň 1966*, 80).

Pokličky

Pokličky reprezentují velmi typický tvar v keramickém souboru jižních Čech (*Waldhauser 1996*, 343). *J. Valentová* (2011, 17) uvádí, že používání pokliček se spíše spojuje s obdobím či prostředím oppid. Z plochy akropole pochází 17 zlomků většinou tuhové, ojedinelé z jemné keramiky. V jednom případě byla tuhová poklička opatřena jemným svislým a šikmým rýhováním. Nejvíce fragmentů pokliček pochází ze sondy L (7 zlomků), a to včetně výše zmíněné zdobené pokličky. S nálezy pokliček se setkáváme i v centrální části oppida, a to v mnohem větší variabilitě z hlediska materiálu (jemná či hrubá keramika) i výzdobném provedení, například s červeně malovaným vnitřkem (*Břeň 1966*, 79). Tento typ výzdoby pokliček na akropoli chybí. Stejně tak jako v zázemí oppida, které jinak představuje (avšak v menší míře) analogický nálezový soubor k akropoli. S větším souborem pokliček se setkáváme pouze na oppidu *Stradonice* v počtu 120 zlomků, z nichž pouze jediný fragment byl vyroben z tuhového materiálu (*Valentová 2011*, 8). Pouze jeden zlomek pokličky byl nalezen na akropoli *Hrazany* (*Jansová 1992*, 77). V nálezovém inventáři z oppida *Staré Hradisko* jsou pokličky pouze ojedinelým keramickým tvarem (*Meduna 1980*, 96).

Situly

Bylo nalezeno celkem 9 střepů. V jednom případě byla situla z jemného materiálu s pásem bílé a červené malby. Zbytek situl byl vyroben z tuhové keramiky. Podobná situace je také v zázemí oppida (*Hlava 2008a*, 155).

Zásobnice

Nálezový inventář disponuje 35 zlomky zásobnic. Ve většině případů se jedná o fragmenty velké tuhové zásobnice (18 zlomků). Nejčastěji se jedná o masivní fragmenty. Kvůli fragmentaci nebylo mnohdy možné zjistit průměr okraje, avšak vzhledem k masivnímu vzhledu a skoro mizivému zakřivení střepů je pravděpodobné, že se mohly pohybovat cca od 25 cm v průměru a výše. Některé menší zásobnicové tvary připomínají spíše soudkovitou nádobu či zvětšený hrnec. Podobnou situaci známe také ze zázemí oppida (*Hlava 2008a*, 157). U 11 zlomků zásobnic známe ovalený okraj a ve 2 zlomcích kyjovitě zesílený okraje. Pouze ve 3 případech náleží fragmenty hrubé netuhové keramiky. Z tohoto počtu se jedná ve 2 zlomcích o zásobnici se zesíleným a vodorovně seříznutým okrajem a 1 zlomek náleží zásobnici s vně ovaleným okrajem.

Nejvíce zlomků zásobnic bylo nalezeno v sondě L, a to v počtu 9 fragmentů z tuhového materiálu. Z blízké sondy K pak pochází ještě 2 podobné fragmenty.

Další mírná kumulace zlomků zásobnic byla v sondě R, kde bylo nalezeno 6 zlomků zásobnic. Je proto zřejmé, že více zásobnicových tvarů bylo soustředěno na jihovýchodě akropole. Exempláře velkých zásobnic se svislým rýhováním známe také z menší sondy na vrcholu jižní akropole (*Břeň 1966*, 25), ale běžným nálezem byly tyto nádoby také v centrální části oppida. Z výše uvedeného je zřejmé, že se vyskytovaly pravděpodobně po celé ploše oppida i jeho okolí. Na akropoli oppida *Závist* se s fragmenty zásobnic setkáváme ve velmi malém počtu (*Drda – Rybová 2001*, 324).

2.4.2.3 Výzdoba a úprava povrchu

Výzdobné prvky, popřípadě jiné úpravy povrchu jsou zastoupeny v cca ¼ (tj. 2418 střepch) keramického inventáře pozdní doby laténské na akropoli (*graf 2*). Avšak i nezdobené střepy mohly pocházet ze zdobené nádoby. Z tohoto důvodu musíme procenta v grafu vztahovat pouze k nalezeným střepům. Přesto z výše uvedeného plyne, že zdobená keramika byla na akropoli poměrně častěji zastoupena. Například z celého oppida *České Lhotice* známe „pouze“ 8,3 % zdobené keramiky (*Danielisová 2010*, 80). To představuje

tříkrát méně keramického materiálu než na akropoli oppida *Třisov*. Pokud bychom analyzovali keramiku z celého oppida, je pravděpodobné, že by se toto procento změnilo z důvodu příbytku sídlištního materiálu ze sedla mezi akropolemi.

Výzdobu na akropoli lze rozdělit do 3 základních kategorií dle způsobu vytvoření dekoru, a to *vhlobená, plastická výzdoba a nátěr na keramice* (Tab. 23 - 25).

Stejně rozdělení použil také *M. Hlava* (2008a, 160) pro keramiku zázemí oppida *Třisov*. S dostupných informací lze soudit, že na akropoli i zázemí oppida byla nalezena keramika se stejnými výzdobnými prvky pozdní doby laténské, pouze v jiném počtu.

Úpravu povrchu na keramice lze mimo 3 výše zmíněné kategorie rozdělit také dle jejího účelu na keramice, které mají *estetickou funkci*, popřípadě stojí *na pomezí mezi estetickým a funkčním účelem*. Další možnou kategorií je úprava povrchu, která má pouze *funkční účel* (tj. například pro lepší uchopení a manipulaci s nádobou).

Do skupiny výzdoby, která má pouze estetický účel patří 12 kategorií (*obr. 41*), a to *malování* na keramice (červené, bílé či kombinace), *tuhování*, vnější a oboustranné, *vlešťovaná* výzdoba (metopový vzor, vlnovka, krokvice), *vhlazování* (vodorovné linie) a *značka na dně* nádoby.

Větší zastoupení má v estetickém dekorování keramiky tuhování povrchu u jemné keramiky (76 střepů). Tuhování podtrhovalo a zvyšovalo lesk a vyskytovalo se v rámci grafitové keramiky na *Třisově* i v jeho zázemí (*Hlava 2008a, 160*). Další větší skupiny představují *značky na dně* keramiky (46 střepů) či *malování na keramice* (22 střepů). V případě malované keramiky bylo využíváno pouze nátěru na nádobu. V obytných budovách v sedle mezi akropolemi, kde se soustředilo osídlení, byla malovaná keramika nacházena s mnohem větší variabilitou ornamentálních prvků i barvou (např. i hnědá) než tomu je v případě akropole (viz *Břeň 1966, 83*). Podobně tomu bylo i na oppidu *Staré Hradisko* s mnohem větší rozmanitostí ornamentů i barvy na keramice (*Ženožičková 2009, 42*). Barevným provedením se materiálu z akropole více podobá keramika z předpolí oppida (*Hlava 2008a, 209, obr. 41*).

Na akropoli bylo nalezeno 46 fragmentů tuhové keramiky se značkou na dně. Některé střepy byly navíc opatřeny svislým rýhováním. Dna se značkou se pravděpodobně na žádném místě oppida významněji nekoncentrovala. *M. Hlava* (2008b, 316) uvádí, že z celého oppida *Třisov* pochází přes 150 exemplářů. Se značkami na dně se setkáváme také u exemplářů oppid *Stradonice* (*Horáková – Jansová 1955, 160-161*), *Hrazan* (*Jansová 1992, Taf. 203: 14, 208: 15*) a také v souboru z oppida *Staré Hradisko* (*Čižmář 1995, 119*). Je pravděpodobné, že

značka na dně mohla představovat mimo jiné symbol dílny, kde byla vyrobena (např. *Hlava 2008b*, 216).

Do kategorie na pomezí estetického a funkčního účelu se řadí *vodorovné žlábký, smolný nátěr, plastická žebra* a také *rýhování – svislé, svislé se šikmými liniemi, šikmé* (srov. např. *Čižmář 1989*, 88).

Rýhování je vůbec nejvíce zastoupenou úpravou povrchu keramiky na akropoli. Jedná se o běžný typ, který je pro materiál na oppidu *Třísov* i jeho zázemí obvyklý (*Hlava 2008a*, 160). Na akropoli bylo nalezeno 1438 keramických střepů, z nichž drtivou většinu tvořilo (stejně jako v zázemí oppida) rýhování svislé (detailněji viz tab. 23:1, 2, 4, 9; *obr. 41*).

Další skupinou, která měla estetický účel, avšak mohla plnit i funkční roli (tj. k lepší manipulaci), byla výzdoba formou plastického žebra v podhrdlí nádob (nejčastěji lahví). V souboru nachází v počtu 96 zlomků. Jedná se o běžnou a zároveň jedinou formu plastické výzdoby, se kterou se setkáme na akropoli, v centrální části oppida (*Břeň 1966*, 94), tak i v zázemí oppida (*Hlava 2008a*, 160; *obr. 41*).

Další skupinou je pro pozdní dobu laténskou jinak obvyklý *smolný nátěr* na nádobách. Na ploše akropole byl nalezen pouze na 32 zlomcích. V celkovém pojetí souboru se jedná o značně mizivé množství. Například na oppidu *České Lhotice* byl smolný nátěr poměrně četný (srov. *Danielisová 2010*, 81), stejně tak i na *Závisti* (*Čižmář 1989*, 94). Tato varianta úpravy povrchu plnila funkci výzdobnou (*Danielisová 2010*, 74), avšak mohla mít také praktický účel (*Valentová – Šumberová 2006*, 291; *Hlava 2008a*, 160).

Poslední kategorií je úprava povrchu za účelem ryze praktickým. Do této skupiny patří reparační otvory a drsnění povrchu.

Otvory v keramických nádobách blízko zlomu sloužily k uchycení svorky a nápravě rozbité nádoby a nepředpokládáme u nich jiný než praktický účel. Reparační otvory byly nalezeny na 9 keramických fragmentech tuhových nádob a jedné hrubé netuhové nádobě. Ve třech případech byl otvor umístěn v podhrdlí či horní části nádoby a ve třech případech ve spodní části nádoby. Ve dvou případech lze střep přiřadit tuhové misce s dovnitř zataženým okrajem. Pokud uvážíme, že keramika s příměsí tuhy byla na oppidu s blízkými zdroji grafitu relativně dostupná, je zajímavý nález reparačních otvorů právě na této keramice.

Identická data publikoval také *M. Hlava* (2008, 162-163) pro zázemí oppida *Třísov*. I zde byly reparační otvory převážně na tuhové keramice a vyšší procento tvořila také hrubá keramika. Je zajímavým faktem, že v nálezovém souboru běžná keramika byla zřejmě

opravována častěji než méně zastoupená jemná nebo malovaná keramika. Doplňme, že *M. Hlava* (1997, 100) sledoval výskyt reparace u keramiky s příměsí nebo bez příměsí grafitu pro oblast Moravy a došel k názoru, že se hodnoty pohybují v podobném poměru.

Pouze tři zlomky s drsnějším povrchem (nádoby z hrubého materiálu) napovídají, že se nádoby s touto úpravou povrchu na akropoli příliš nevyskytovaly. V centrální části oppida *Třísov* se tato keramika pravděpodobně vyskytovala také v malém měřítku (*Břeň 1956*, 15). Drsnění hrubé keramiky je přitom velmi běžné ve středních a východních Čechách (*Hlava 2008a*, 154). Velmi častě je tato keramika zastoupena na *Závisti* (*Drda – Rybová 1997*, tab. 3) nebo *Stradonicích* (*Břeň 1966*, 97).

2.4.2.4 Typy okrajů

Z celkového počtu laténských střepů (tj. 9187) bylo možno 1534 kusů přiřadit konkrétní části nádoby, tj. necelých 17 % z celku. Zbylou skupinu střepů bylo možné zařadit pouze ke kategorii „tělo“ (graf 5). Okraje byly nalezeny v počtu 787 zlomků. Tvoří tedy polovinu z množiny střepů, které je možné přiřadit konkrétní části nádoby a z celého keramického souboru tvoří okraje 8 % (viz výše).

Z celkového počtu okrajů bylo 34 % okrajů zesílených. Zde je nutné objasnit, že procento vzniklo sečtením všech zesílených okrajů včetně případné kombinace zesíleného okraje s níže zmiňovanými. Zesílené okraje tvoří běžný nálezový inventář pozdně laténského souboru na akropoli oppida *Třísov* (viz graf 4).

Za zmínku stojí, že z prostoru akropole neznáme žádné zúžené okraje. Exempláře okrajů zúžených do špičky dovnitř přitom například na oppidu *České Lhotice* představují až 12,5 % všech okrajů (*Danielisová 2010*, 85).

Na akropoli nejběžnější byl ovalený okraj (253 střepů) a nacházel se na všech typech nádob (graf 4).

Dalším typem byl dovnitř zatažený okraj, který se nacházel ve všech případech na miskách, a to jak tuhových, tak jemných. Podobně početným souborem byly nádoby s ven vykloněným okrajem (viz graf 4). Poměrně hojně zastoupeným je také okraj kyjovitě zesílený, a to v počtu 84 zlomků. Takové okraje jsou běžné i na oppidech *Závist* (např. *Čížmár 1989*) nebo *Hrazany* (např. *Jansová 1992*) a přítomny jsou v menší míře také na oppidu v *Českých Lhoticích* (*Danielisová 2010*, 91).

2.4.3 Železné předměty

Z plochy akropole pochází pouze 44 kusů železných předmětů. Většinu exemplářů tvoří předměty, které pozbývají interpretaci konkrétní funkce, jakými jsou železné pásky, tyčinky nebo plíšky. Dále byly nalezeny běžné předměty stavební funkce, a to svorky nebo hřebíky. Interpretovatelnými předměty jsou železná jehla, sekáč, dvouzubý rožeň a zlomek drobné pilky. Pouze jehlu lze přiřadit alespoň ke konkrétní sondě, a to k východnímu rameni sondy B.

Železné svorky patří k problematicky lokalizovaným předmětům z akropole. Svorky poskytla výplň jámy č. I v sondě A (*obr 42:1*), další svorka byla nalezena v blízkosti žlábků č. VII v sondě B. U dalších exemplářů známe pouze rok výzkumu. Z roku 1969 pochází 2 fragmenty svorek, které lze přiřadit k sondám I, J, K nebo L. Další svorky pochází z roku 1970 (pochází tedy ze sondy M) a 1972 (ze sondy R nebo S). Všechny tyto svorky se tedy soustředily do prostoru kolem tzv. *oktogonální stavby*, popřípadě chaty.

Pozoruhodným jevem je, že se v prostoru akropole nenacházely klíče ani jejich fragmenty, nebo nebyly v souboru rozpoznány. Jedná se o běžný nálezový inventář v prostoru oppid. Například ze *Stradonic* jich známe až 100 exemplářů z železa. V prostoru oppida *Třísov* pak známe asi 5 fragmentů (*Břeň 1966*, 113).

2.4.4 Bronzové předměty

Bronzové předměty jsou zastoupeny pouze 2 exempláři. Jedná se o bronzové kolečko se 4 loukotěmi o rozměru 2 cm. V centrální části bylo knoflíčkovitě zesíleno. Zevnitř byly patrné známky špatného opracování. Bylo nalezeno v roce 1970 v sondě M, inv. č. 135891 (*Karasova 2004*, obr. I:2; *Hlava 2009*, 115).

Dále je ze sondy O známa rukojeť pánve tzv. *aylesfordského typu*, která má plochý tvar s délkou 14,3 cm a šířkou 3,4 cm a zesílené venkovní hrany. Rukojeť je na jednom konci ulomená, zatímco na druhém je zahnutá do tvaru „S“ a na konci opatřena hlavičkou vodního ptáka s vyrytými rysy obličeje. Na konci držadla se objevují 3 příčné přesečky. inv. č. 141898 (*Kysela 2011*, 163; obr. 1:1).

Pro úplnost dodejme, že během detektorových průzkumů (viz kap. 2.2) byl nashromážděn na jižním svahu severní akropole soubor bronzových předmětů, a to fragmenty bronzových nádob, zrcadel, zlomek plastiky ve tvaru lidské hlavy a zlomek prstenu (detailněji viz *Kysela – Danielisová – Militký 2014*).

2.4.5 Spony

Jediný zdeformovaný fragment železné spony s vinutím (2+2) s vnější tětivou nelze zařadit k žádné konkrétní sondě, pouze na plochu severní akropole (*obr. 42:5*). Při systematickém detektorovém průzkumu lokality byl objeven na vrcholku akropole jeden fragment bronzové spony s 2+2 vinutím (*Danielisová - Militký 2014, 45*). Ještě doplníme, že během detektorového průzkumu lokality bylo objeveno několik bronzových spon ještě na jižním svahu severní akropole (blíže *Danielisová - Militký 2014*).

2.4.6 Kostěné předměty

Jediným zástupcem kostěných předmětů je zlomek přepálené kosti z kůlové jamky 51 v sondě G.

2.4.7 Ozdobné předměty

Na severní akropoli byly nalezeny pouze 2 ozdobné předměty. 2 perly, a to perla žluté barvy s modrými a bílými vrstvenými očky a část skleněné perly modré barvy (*obr. 42:5*). Zajímavými předměty jsou exempláře zmíněné v *Břeňovém deníku*, avšak v seznamu inventárních čísel přítomny nejsou. Jedná se o retušovaný nožík z opálu ze sondy M a blíže nespecifikovaný římský import ze sondy O v blízkosti sondy R.

2.4.8 Řemeslné nástroje

Z akropole známe jedno železné dláto a rydlo nalezené v roce 1969 a 1970 (čili východní partie akropole). Nepřímým dokladem práce s ohněm byl dvouzubý železný rožen bez tyče z r. 1972 (tedy ze sondy R či S).

Předměty, které dokládají formu textilní produkce, byly přesleny. Z akropole jich známe celkem 16, a to z jámy č. 1 v sondě A (1 ks), objektu č. VII v sondě B (2ks), dále ze sondy D (1 ks), E (1 ks) a objektu č. X ze sondy E (1 ks). Po třech exemplářích byly přesleny nalezeny v sondách O a M a jeden přeslen pochází ze sondy R.

Přesleny byly nalezeny rozptýleně a nezdá se, že by se soustředily na jedno místo. Jejich výskyt je mírně zvýšen ve východních partiích akropole.

Většina přeslenů byla vyrobena z tuhé keramiky a méně z jemné keramiky, přičemž 4 jsou ještě zdobeny svislým rýhováním. Z celkového počtu přeslenů byl nalezen jediný exemplář ve

tvaru turbanu, zdobený po obvodu žlábkovitými rýhami, který se nacházel v sondě E (obr. 33).

Poslední skupinu tvoří kolečka z keramických střepů, která je zastoupena v nálezovém inventáři v počtu 14 kusů. Po jednom střepu byla nalezena v sondách A, B, F, K, M a R. Nápadněji se koncentrovala v sondě O, kde bylo nalezeno celkem 8 exemplářů. Jednalo se o kolečka vyrobená většinou z tuhé a méně často z jemné keramiky. 2 exempláře z tuhé keramiky byly navíc opatřeny svislým rýhováním.

2.4.9 Celkové zhodnocení

Nálezový inventář z akropole představuje velmi bohatý soubor archeologických nálezů, který se však ničím neliší od běžného sídlištního souboru.

U většiny předmětů je lokalizace vázána pouze na sondu. Pouze 40 % exemplářů je možné přiřadit ke konkrétnímu objektu.

V drtivé většině jsou předměty datovány do pozdní doby laténské, avšak setkáme se také s velmi skromným souborem kamenné industrie v podobě úštěpů pravděpodobně z období mezolitu a doby bronzové. Další období, které je zastoupeno na akropoli, reprezentuje soubor středověké a novověké keramiky.

Keramika tvoří naprostou většinu nálezového inventáře. Přesto se na akropoli setkáme s nepříliš četným souborem nekeramických nálezů. Jedná se o několik drobných železných fragmentů, z nichž lze interpretovat jehlu, sekáč, dvouzubý rožeň, zlomek drobné pilky a několik zástupců spojovacího materiálu v podobě hřebíků a svorek.

Z hodnotnějších nálezů, které byly získány při plošném výzkumu, známe také bronzové kolečko se 4 loukotěmi, rukojeť pánve tzv. *aylesfordského typu*, jediný fragment železné spony s 2 + 2 vinutím a 2 perly. A to perlu žluté barvy s modrými a bílými vrstvenými očky a část skleněné perly modré barvy. Zde je nutné poznamenat, že v žádném nalezeném předmětu nespátřují konkrétní znaky pro kultovní či specializovanou činnost.

Pro doplnění uveďme, že na jižním svahu akropole Třisov byly během detektorových průzkumů lokality nalezeny další (většinou bronzové) předměty.

V celkovém keramickém materiálu je zastoupeno poměrně vysoké procento zdobené keramiky (20 %) oproti té nezdobené. Podoba výzdoby však nevybočuje z formy pozdně laténského souboru. Z celkového keramického souboru zaujímá nejčastěji keramiku keramika tuhá (83 %). Vyšší výskyt této keramiky vzhledem k blízkosti surovin grafitu není velkým

překvapením, avšak takto vysoké procento ční nad uváděné zastoupení této keramiky J. Waldhauserem (1992, 380), který uvádí nejvýše 57 % (viz kap. 2.4.2.1). Podobnému procentu odpovídá i podíl této keramiky v zázemí oppida. Buďto je zjištěný podíl opravdu nadprůměrný, nebo je tak vysoký počet důsledkem něčeho jiného, například skartace.

Naproti tomu známe z akropole mizivé procento smolného nátěru.

Z celého souboru bylo možné jen 3 % přiřadit ke konkrétním typům nádob. V tomto souboru zauímají nejvyšší procento misky.

Nepatrně větší úspěch nastal při zařazení střepu konkrétní části nádoby, a to v 17 % z celku. Ostatní části byly přiřazeny obecné kategorii „těla“. Z tohoto výběru patřila polovina okrajům.

Největší kumulace nálezů se soustředila do východních partií akropole, konkrétně v sondách L a M, avšak vysoké hodnoty vykazoval také žlábek č. VII v sondě B a prostoru na západ od něj.

V tzv. chatě (sondě L) a jejím základovém žlabu bylo nalezeno velké množství archeologického materiálu. Pro existenci obytné stavby svědčí spojovací materiál, kterými jsou svorky nebo hřebíky. Ty byly nalezeny v blízkosti sondy L a mohou s ní (ale také nemusí) přímo souviset, jelikož by mohly náležet také k tzv. *oktogonální stavbě* (viz níže).

Z nálezového inventáře vyplývá, že v sondě L byla nalezena větší kumulace pokliček a také fragmentů zásobnic. Bylo zde také objeveno nejvíce zlomků jemné keramiky. Ta se mimo chatu koncentrovala také do prostoru tzv. *oktogonální stavby* a žlábků č. VII v sondě B.

Z okolí chaty se jeví zajímavá sonda O. Oproti ostatním sondám zde bylo nalezeno nejvíce přeslenů a hrubé keramiky.

Pro indicie možné výrobní funkce tzv. chaty hovoří lehce zvýšená přítomnost zásobnicových tvarů nádob, hrubé užitkové keramiky a také přeslenů, popřípadě koleček z keramického střepu. Naměřené hodnoty ale nevybočují z celku nijak markantně.

Problémem nálezového inventáře z akropole je nerovnoměrná úroveň lokalizace archeologických nálezů, což se promítlo do konečných výsledků prostorového rozložení nálezů na akropoli. Detailnější dokumentaci podléhal prostor tzv. *oktogonální stavby* (viz níže), popřípadě východní partie sondy. Lokalizace 60 % keramického materiálu je vázána pouze na sondy, které mnohdy zauímaly plochu několika desítek m², a na mechanické vrstvy. Zdá se také, že vrstvy na akropoli byly promíšené. Pro tento fakt hovoří prezence středověké a novověké keramiky ve spodních vrstvách.

Obecně lze říci, že frekvence keramických nálezů stoupá směrem dolů ze svahů. Tyto hodnoty zároveň korespondují s blízkostí chaty na jihovýchodě zkoumané plochy. Nelze tedy jasně určit, zda je příčinou zvýšené koncentrace keramiky přítomnost chaty, splachová činnost nebo fakt, že jihovýchodní partie akropole jsou nejbližší hlavnímu osídlení oppida v sedle mezi akropolemi.

Zajímavým jevem je vysoká koncentrace keramického materiálu v sondě M, což je mírně v rozporu s očekávanými hodnotami, které by nastaly, pokud by byla keramika splachována směrem ze svahu.

3 Akropole oppida Třisov v kontextu s blízkým okolím

Jak bylo řečeno výše, nálezový inventář z plochy samotné akropole obsahuje kromě materiálu pozdně laténského stáří také doklady osídlení z jiných období. Jedná se o kamennou industrii v počtu 4 kusů ze sond I a M, která ve velmi malém měřítku dokládá osídlení polohy akropole již v paleolitu, mezolitu a době bronzové. Přestože se jedná o velmi malý soubor, můžeme říci, že tato vyvýšená poloha přitahovala člověka ještě před vybudováním oppida.

Plocha akropole pak byla pravděpodobně navštěvována také v období středověku či raného novověku. Svědčí pro to 265 keramických zlomků z těchto období.

Pokud se zaměříme na dominantní místa v krajině, není výjimečné, že byly tyto polohy osidlovány v minulosti několikrát. Tento fakt nemusel souviset pouze se strategicky umístěným místem. V některých případech se možná jednalo o tradici místa, které odkazovalo na minulé osídlení nebo určitý *genius loci* (blíže o problematice viz Kap. 4).

V následující kapitole proto pojednám o okolí kolem oppida *Třisov* (obr. 18). Dominující plocha, kterou zaujímal oppidum *Třisov*, nebyla jedinou výšinnou polohou v blízkosti vodních toků Vltavy a Křemžského potoka, která byla osídlena v pravěku. Mnohem dříve před stavbou samotného oppida byl pravděpodobně osídlen také skalnatý vrch na poloze *Dívčí Kámen*, v místech pozdějšího umístění středověkého hradu (obr. 16).

Výzkumné práce vedl J. Poláček z Jihočeského muzea v Českých Budějovicích v letech 1962–1976, a to v podobě několika sond, které byly nejdříve vytyčeny na severovýchodním svahu ostrožny a v pozdějších letech i na jižním a jihovýchodním svahu. Pravěké památky byly nalezeny převážně ve splachových vrstvách, ale také v původních situacích (zdroj: <http://www.ckrumlov.info>, cit 10. 11. 2017, 15:35). Pro úplnost dodejme, že J. Poláček již v roce 1960 (po nálezu depotu - viz níže) vytyčil v místech objevu blíže nespecifikovaný

počet menších sond (Chvojka 2004, 35). Systematické výzkumy však fakticky započaly až o dva roky později.

V roce 2002 byl v místech depotu náramků a výzkumu J. Poláčka (viz níže) proveden revizní archeologický výzkum P. Effenberkovou a O. Chvojkou v podobě 3 sond.

Výzkum pravěkého osídlení lokality byl limitován existencí zmíněného hradu, jehož stavba pravděpodobně překryla starší situace, tak zalesněným terénem. Hrad byl situován na temenu návrší tvaru trojúhelníka a přilehlém jižním svahu a ostatní svahy pokrývá smíšený les a křoviska (zdroj: <http://pamatkovykatalog.cz>, cit. 14. 11. 2017, 11:15).

Skromné nálezy, datované jako nejstarší na lokalitě, pocházely patrně z období chamské kultury mladšího eneolitu (Chvojka 2004, 40). Prokazatelnější nálezové situace a hmotný inventář, jenž dokládají sídelní aktivity na Dívčím Kameni, se datují na přelom starší a střední doby bronzové, kdy na ploše pozdějšího hradu vzniklo hradiště. Nálezy náležely mladší fázi kultury únětické a také věteřovské.

O samotné zástavbě nebo dokonce jejím členění tohoto - zřejmě - opevněného hradiště nemůžeme mnoho říci, jelikož se s největší pravděpodobností nacházelo na temeni vrchu a bylo zničeno při stavbě hradu. Je také pravděpodobné, že i materiál, který zbyl po opevnění či zástavbě hradiště, byl použit při budování středověkého hradu.

Podarilo se přesto zachytit zbytky kamenné podezdívky (snad) chaty nebo přístřešku a dalších objektů, které J. Poláček taktéž interpretoval jako chaty. Rozměry těchto objektů byly stanoveny na cca 8 - 9 x 3 - 4 m.

Vedle sídlištních objektů byly výzkumem zachyceny pravděpodobně i zbytky valu (Štark 2011, 22).

Naproti tomu je nálezový inventář, který pochází z *Dívčího Kamene*, velmi pestrý (výběr obr. 18 a 19). Z keramického materiálu to bylo obvyklé spektrum nádob, a to zlomky hrubší keramiky v podobě zásobnic a hrncovitých nádob, ale také leštěné jemné stolní keramiky – koflíků nebo drobných amforovitých nádobek či mís (výběr obr. 20). Výzdobu tvořila nejčastěji plastická promačkávaná páska nebo pupky, ojediněle také rytí nebo inkrustace.

Na *Dívčím Kameni* byly nalezeny také miniaturní nádobky. Přestože mohly plnit i jinou úlohu, a to symbolickou či kultovní, uvažuje se v tomto případě účel těchto předmětů jako hračky. Prvek miniatury v nálezovém inventáři je vysvětlován nejčastěji přítomností dětí v osadách (Fernández-Götz 2014, 29-30).

Mnohem zajímavějšími nálezy jsou však nekeramické nálezy miniatur (*obr. 21 vlevo*). Jedná se o ojedinělý fragment rulového sekeromlatu přelomeného na půl (*Štark 2011, 22*). Ale také o množství sekeromlatů vyrobených z hadce. Jejich výroba nebyla na vysoké úrovni a je pravděpodobné, že šlo taktéž o hračky (*Štark 2011, 23*). Všechny sekeromlaty náležely konci starší doby bronzové (stupeň BA3).

Mezi další nekeramické nálezy, které pomohly datovat hradiště, patřily pazourkové šipky opatřené jemnou retuší po obou stranách (*obr. 21 vpravo*). Jejich datace spadá na sklonek kultury únětické a počátek mohylových kultur (konkrétně BBA3).

Šipky nebyly jedinými nálezy bojovných aktivit na lokalitě. Důležitým objevem byl soubor oblázků z křemene, u nichž se uvažuje, že mohly sloužit jako munice do praků. Jedná se o výjimečně bohatý soubor, a to více než 1700 ks, nalezený převážně v blízkosti chaty, ale také ve svahu vně hradiště (*Štark 2011, 55*). Celkový počet oblázků, které pochází z hradiště, se vyšplhal až na 15 000 kusů (*Chvojka 2004, 39*).

Vedle kamenných artefaktů bylo objeveno množství celých bronzových předmětů nebo fragmentů. Jedná se o osobní předměty v podobě zbraní (dýky) nebo šperků, jakými jsou například náramky nebo růžice prstenu, ale také náradí. Kromě drobných předmětů (šídla) byly při výzkumu objeveny také větší kovové předměty, a to sekery (zdroj: <http://www.ckrumlov.info>, cit. 10. 11. 2017, 15:35). Z revize výzkumu provedeného O. Chvojkou je patrné, že na lokalitě byly kromě nálezů z období eneolitu a starší až střední doby bronzové nalezeny i střepy z mladší doby bronzové (*Chvojka 2000, 101*). A také několik zlomků keramiky z mladší doby halštatské i doby laténské (*Chvojka 2000, 35 a 44*). Zdá se tedy, že ani po zániku hradiště nebyla lokalita zcela opuštěna.

Kromě materiálu z archeologického výzkumu známe z lokality *Dívčí Kámen* také několik samostatných nálezů.

Již z roku 1946 pochází nález depotu spirálových náramků s růžicovitým zakončením z bronzu, který byl objeven p. *Vojtěchem Jindrou z Třísova* na kraji hradního temene mezi hradním palácem a terénním zlomem severovýchodně od něj (*Chvojka 2004, 35*). Soubor se do dnešní doby nedochoval kompletně a z uváděných 45 kusů známe bezpečně pouze jediný exemplář (*Chvojka – Effenberková 2004, 51*).

V roce 1960 byla v místech, kam se později soustředil výzkum – tedy na severním svahu, objevena pod dvěma kameny keramická nádoba, v níž byly uloženy dvě sekerky z bronzu,

dva náramky a také jeden bohatý nález luxusních jantarových korálek v počtu 250 kusů (Vondrovský 2014, 10).

Korálky pocházely z jižního pobřeží Baltského moře a tento import dokládá dálkové kontakty hradiště a možná také dálkový obchod s jihem. Datace korálek spadá do období únětické kultury ((zdroj: <http://www.ckrumlov.info>, cit. 10. 11. 2017, 15:35).

Z okolí hradiště pochází nález mohyl v lesích cca 2 km jihozápadně od *Dívčího Kamene* v blízkosti obce *Třísov*, které byly dle nálezů bronzových spirálových terčů datovány do konce starší doby bronzové. Přestože jsou mohyly pravděpodobně současné s fungováním hradiště v době bronzové, nelze prokázat, zda představovaly pohřební areál obyvatel tohoto hradiště.

Po ukončení fungování hradiště v době bronzové nebyla lokalita pravděpodobně využita k sídlení nebo sídelní aktivity nezanechaly pozůstatky v datovacím materiálu nebo byly zničeny stavbou hradu. Známe pouze několik stěpů, datovaných do doby halštatské, avšak aktivity zařazené do období po zániku hradiště doloženy nejsou. Zůstává otázkou, co se stalo s obyvateli hradiště a z jakého důvodu byla poloha tak dlouho dobu neosídlena a pokud ano, jaké fortifikace byly zničeny při výstavbě hradu.

Je pravděpodobné, že zbytky ohrazení hradiště z doby bronzové mohly být zřetelné také v době laténské, kdy bylo nedaleko odtud oppidum *Třísov*, přesto nebylo s *Dívčím Kamenem* do prostoru oppida počítáno.

Existuje několik možných důvodů. Na plochu ostrožny bylo možné vkročit suchou nohou pouze ze severozápadní strany, jelikož Kremžský potok vykreslil „kapsu“ kolem návrší, kde bylo hradiště umístěno (*obr. 19*). Tato plocha představuje pouze cca 27 618 m². Reprezentuje zhruba 10 % prostoru, které zaujímaloby vybudované oppidum. Plocha by v tomto ohledu nemohla stačit potřebám oppida a už vůbec obstát v možném rozvoji lokality.

Blízkost poloze, na které bylo oppidum budováno a možné zbytky staršího opevnění však mohly plnit jinou roli. Nabízí se lákavá myšlenka, že tato plocha mohla sloužit jako prozatímní sídlo při stavbě opevnění a oppida samotného. Pozůstatky po lehkých přístřešcích mohly být zničeny stavbou středověkého hradu. Přestože zní tato varianta lákavě, nelze ji opřít o fakta, a to ani v podobě pozdně laténské keramiky, která nám zde chybí.

Přesto lze určitou souvislost lokality s oppidem eventuelně spatřit, a to ve východní bráně. Brána se nacházela v místech plynulého klesání terénu z oppida ve východní části. Při pohledu na okolí je patrné, že brána vede pouze do prostoru ohraničeného meandrem řeky

Vltavy, která ohraničuje mírně vyvýšený prostor v poloze „Ostrov“ a „Podhradský“ o rozloze 409 278 m² (tedy více než o třetinu větší než je plocha oppida). Jednalo se o projektový záměr, který by dovolil budoucí expanzi oppida v podobě předhradí, nebo byla brána umístěna na spojnici nejschůdnější cesty mezi oppidem *Dívčím Kamenem*? Pokud tomu tak bylo, jaké aktivity příslušely *Dívčímu Kamenu*? A mohla tato poloha sloužit v době fungování oppida například kultovním či shromažďujícím účelům?

Jak bylo řečeno výše, do terénu a relikvií možných aktivit bylo tvrdě zasaženo během výstavby středověkého hradu. Hledat proto důkazy, ať v podobě relikvií nebo nálezu fondu, který by osvětlil možné využití *Dívčího Kamene* v pozdní době laténské, je úkol nesnadný.

Pro úplnost dodejme, že byl *Dívčí Kámen* v pravěku prokazatelně využíván k sídlení pouze ve starší době bronzové a další důležitou etapu zažila poloha ve středověku.

Terén vršku a jižního svahu ostrožny byl upraven a snížen o několik metrů pro stavbu středověkého hradu.

Hrad *Dívčí Kámen* (*Maidštejn* či *Menštejn*) byl podroben výzkumu Archeologického ústavu ČSAV v Praze pod vedením A. Hejny v roce 1962, a to pouze jedinou sondou v západním paláci (viz níže). Nejnovější výzkumy za účelem geodetického a stavebně-historického průzkumu v roce 2011 provedl T. Durdík.

Z výsledků výzkumu je patrné, že gotický hrad prošel několika stavebními fázemi (zdroj: <http://digiarchiv.amapa.cz/results?q=Menštejn>, cit. 12. 11. 2017, 16:20).

Mezi roky 1350 - 1360 byly vybudovány dvě patra tzv. západního paláce a celý areál byl ohrazen. Tzv. východní palác, třetí podlaží západního paláce, kaple a uzavření hradu spolu s podhradím za hradby se datuje před rok 1383 (*Durdík 2004, 62*).

Na počátku 15. století došlo k dalšímu rozvoji hradu. Severní část temene byla přidružena k podhradí a celý areál se rozrostl o dvě obranné hranolovité bašty.

Hradní komplex se tedy skládal z hlavního obytného hradu s dvěma paláci o třech patrech, nádvořím a kaplí, horního předhradí a nově vybudovaného latránu na jižní straně. Celý areál byl obehnán hradbami se třemi hradebními branami.

Již na počátku 16. století hrad začíná upadat a již roku 1541 je v zemských deskách uveden jako „zbořený“.

Je zřejmé, že obě vyvýšené polohy byly různou měrou navštěvovány, a to nejen v pozdní době laténské v souvislosti s oppidem, ale také v jiných obdobích. Zdá se také, že tato

skutečnost není nijak výjimečná a existence osídlení na vyvýšených místech je mnohem více promyšlenou skutečností než náhodnou volbou místa.

4 Interpretace prominentního místa - tzv. akropole

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, vyvýšené polohy byly pro budování osídlení oblíbeným místem, a to nejen v pozdní době laténské. Abychom pochopili, z jakého důvodu byla tato místa osidlována, měli bychom se zaměřit na fakt, že výšinné lokality nebyly zakládány výhradně „na zeleném drnu“, ale mnohdy také na místech, která byla již v minulosti osidlována.

Provázanost takových lokalit není ničím výjimečným a pojem *polykulturní lokalita* je literatuře hojně používán. Existuje mnoho možností, jak pochopit, čím byla vedena snaha o vybudování oppida na dominantním místě v krajině. Hledáním styčných bodů mezi výšinnými lokalitami v různých obdobích by mohla být jednou z nich. Oppida a hradiště mají mimo jiné důležitý společný bod, a to, v jakém prostředí byla umístována. Proto se v následující kapitole pokusím na základě poznatků z lokalit, které se řadí časově před (doba bronzová) nebo po (raný středověk) vzniku oppid, specifikovat možné obecně platné důvody pro zájem o dominantní místa v krajině a také v rámci konkrétní lokality - tedy akropole.

4.1 Definování dominantního místa v krajině

Obecně lze říci, že na dominantní polohy se lidé uchylovali jak v období pravěku, tak ve středověku.

Ne všechny vyvýšené polohy však byly osidlovány. Na základě archeologického poznání u nás i v zahraničí se jako typický obraz výšinné lokality jeví místo, které vyčnívá různou měrou v okolním terénu a jeho rozloha vrcholu nabízí alespoň určitý prostor pro sídlištní výstavbu a lze ho označit jako ostrožnu nebo návrší.

Okolní terén poskytuje přírodní ochranu v podobě svahů, které se často vzpínají z více než jedné světové strany. Tam, kde je svah mírnější a nelze považovat za přírodní překážku, se nejčastěji setkáváme s uměle vytvořeným opevněním. V článku M. Kuna a A. Danielisová (2009, 3) upřesňují, že lze automaticky označit pravděpodobně vhodné místo pro osídlení podle kritérií v zakřivení povrchu krajiny nebo tzv. strategičnosti místa, která je ovlivněna počtem směrů, kterými je toto vyvýšené místo přírodním prostředím ochráněno.

V mnoha případech se totiž setkáme i s meandrující řekou, která návrší obtéká, nebo je vodní tok alespoň v jejím blízkém okolí. Tento vodní tok nabízí nejen zdroj samotné vody, ale spolu se svahy často také „separuje“ polohu od okolního prostředí.

Můžeme říci, že takový model přírodního reliéfu platí jak pro pravěká hradiště, výšinné opevněné polohy nebo oppida, tak pro hradiště raného středověku.

Není proto překvapením, že takto od okolního prostředí „separovaná“ místa byla v minulosti osidlována opakovaně a to různými kulturami.

4.2 Kriteria výběru výšinné lokality s přihlédnutím k etnoarcheologii

Pro to, aby mohly vzniknout kriteria, dle nichž bylo v minulosti vybráno místo pro výstavbu hradiště nebo automaticky zařadit lokalitu jako možný prostor, kde na archeologické naleziště narazíme, musela archeologie sama dospět do bodu, kdy se začali badatelé výrazněji zajímat o krajinu.

Takový zájem se projevil v 60. letech směr *procesuální archeologie*. Krajina byla najednou vnímána jako abstraktní prostor, který lze změřit, obecně definovat a kde je možné na základě vzniklých závěrů analýz hledat příslušné lidské aktivity. V době *procesualismu* byla krajina vnímána v datech jako důsledek adaptace lidí na okolní přírodu (Pohunek 2015, 26).

Výhodou tohoto směru byla datová základna pro následující etapy v rozvoji vědy. V 80. letech 20. století došlo v archeologii ke změně chápání prostoru. Posun od čistě objektivně daných jednotek ve prospěch symbolické dimenze lidského vnímání krajiny měl za následek vpuštění více proměnných, a to jednotlivce, symboliky a jiných než praktických složek mezi spočítaná data *procesualistů*.

Spojením těchto přístupů lze dle mého názoru nejlépe definovat krajinu. Nemůžeme opomíjet vliv nadmořské výšky, orientace svahu ani vzdálenost od vodního zdroje nebo surovin. Myslím, že jejich kombinace hrála roli při výběru lokality k sídlení. Přesto musíme mít na paměti, že nejen tyto praktické prvky byly důležité při výběru. Jistou úlohu pravděpodobně sehrálo také symbolické, ideologické a sociální pojetí krajiny, které je zakódováno a lze ho vnímat skrze prizma nálezů a analýzy krajiny v rámci kolektivní paměti (Gojda 2000, 65).

Sloučením geografických složek a symbolické roviny, v jaké vnímali lidé v minulosti krajinu, získáme představu o konkrétním místě (Novák 2005, 159).

Správnou variantu takových úvah lze korelovat dle *etnografických*, resp. *etnoarcheologických* pozorování.

V tom nám pomáhá sledování lidských zásahů do krajiny a správné interpretování jevů, které tomu předcházely či následkem toho vznikly (Kuna 2004, 488-489). Etnografická a etnologická pozorování lze v archeologii využít několika způsoby. Buď při vytyčení podmínek, podle nichž budeme krajinu zkoumat nebo v testování archeologických předpokladů. Narážíme zde na několik problémů, a to vypovídající hodnoty analogií s tzv. mladšími národy“, dostačující výběr etnografických metod a v neposlední řadě nemožnost zpětného otestování konečných výsledků (blíže Macháček 2001, 35).

Etnologie a etnoarcheologie nám s těžší mohou poskytnout „univerzální pravidla“ (Fernández-Götz 2014, 4). Mohou však pomoci vytvořit mnohem důmyslnější metody, jakými lze lépe pochopit minulé společnosti.

J. Macháček (2001, 36) píše, že lze chybným výsledkům při transferu etnologických analogií na problematiku v pravěkých a středověkých obdobích lze v jisté míře předejít, pokud budeme srovnávat společnosti se zhruba stejnou ekonomickou a kulturní intenzitou.

Vlivy, které působily při výběru lokality pro výstavbu hradiště kromě geografických, a které lze skutečně vnímat skrze prizma etnologického uvažování, byly dle mého názoru *vnímání krajiny, kolektivní paměť a rituál*.

4.2.1 Vnímání krajiny

Svět a s ním také krajina, je vnímán prostřednictvím lidských smyslů. Tyto smysly ovšem nejsou homogenní a můžou se v určité míře lišit napříč kulturami a jedinci nevyjímaje (Pohunek 2015, 16).

Lidská perspektiva je ovlivněna dle D. R. Williams – D. S. Carr (1993, 213-2015) tzv. *čitelností, emocionalitou a většinovostí*.

Dle prvního bodu musíme rozhodnout, zda je vůbec možné (a jakou měrou) z krajiny zjistit, nakolik podléhá spíše geografickým poměrům nebo těm symbolickým. Typickým představitelem je například těžební důl. Jeho existence na místě výchozu suroviny má ryze praktické vysvětlení než ideologický podtext.

Dalším bodem - emocionalitou - rozumíme citový vztah. V případě mého zájmu o dominantní prostor na hradišti se jedná o míru závislosti na konkrétním místě a jeho možná vazba na kontinuitu osídlení kvůli symbolické sféře.

Posledním bodem je většinovost. Zodpovězením tohoto bodu zjistíme míru, jakou je výběr místa závislý na potřebách a přáních jednotlivce, popřípadě skupiny.

Otázkou tedy zůstává, zda je prostor hradiště dán specifickým potřebám příslušníků vyšší společnosti „být nahoře“, popřípadě „umožnit ostatním vzhlížet“ a upoutat tak pozornost nebo zda jde o obecně daný fakt, že se jedná o místo, ze kterého lze nejlépe strategicky pozorovat okolní krajinu.

Pokud se podíváme na časová období v době železné, kdy byla hradiště osidlována, v 6. - 5. století př. n. l. došlo k osídlení vrcholů kopců a návrší a poté taktéž v 2. století př. n. l. Obě období lze srovnat se zvyšujícím se počtem obyvatel a také vzrůstajícím vlivem válečnické nobility a s tím spojeným rostoucím vlivem na strategické postavení v krajině.

Avšak pouze tyto praktické jevy nemohou vysvětlit, proč některé lokality byly osídleny, zatímco některé zůstaly opuštěné.

Ať už pro svou záhadnost, zvědavost, výzvu, pro obecnou fascinaci nebo na výlety, vysoko položená místa lákala člověka vždy (*Sirovátka 2014, 54*).

Krajina je výsledkem vzájemného působení člověka na přírodu a naopak. (*Kuchařík 2015, 246*).

4.2.2 Kolektivní paměť

Jak bylo řečeno výše, pouze geografické hodnoty nemohou plně vysvětlit oblíbenost osidlování vysoko položených míst. Krajina hrála důležitou roli také při budování a uchovávání společné paměti, mocenských vztahů mezi skupinami lidí (*Fernández-Götz 2014, 103*).

Každý člen určité skupiny je obeznámen s legendami, mýty a tradicemi, které přetrvávají z dob předků a jsou promítány do hmotné kultury, která pak zpětně působí na člena společnosti a dále ho formuje.

Hmotné předměty sice mohou prezentovat rozdílné sociální diference, avšak mohou mít ještě roli symbolickou, která je zřejmá pouze členům určité společnosti. V konečném důsledku kolektivní paměť a společná minulost utváří identitu a tím také sociální odlišení či vazby ve společnosti (*Fernández-Götz 2014, 63*).

Tato kolektivní paměť souvisí také s udržováním rituálů a obřadů (viz výše), ale také s ponětím o symbolickém prvku určitého místa. Jistou měrou je kolektivní paměť také udržován kult předků a vnímání člena společnosti jako jedince, který do určité společnosti náleží na základě společné minulosti.

Kolektivní paměť je společensky vystavěná. Pouze společnost, ať vědomě nebo nevědomě, rozhoduje o tom, co bude ožíváno a co bude zapomenuto. Ožívání paměti pak nemá za úkol přesně zachovat sled událostí, ale aby reflektovala potřeby, kvůli kterým byla zapamatována. Podněcuje k vytváření nové identity sociální skupiny na příkladu minulosti (Buchta 2010, 14).

Z tohoto důvodu je možné se domnívat, že prahnutí po osidlování výšinných lokalit má i symbolický důvod. Kromě racionálně výhodných demografických podmínek mohla mít dříve osídlená místa jistou „auru“, která jim přidávala na atraktivnosti, a proto bylo mnoho výšinných lokalit osidlováno několikrát v různých obdobích (Fernández-Götz 2014, 166).

4.2.3 Rituál

Rituální prvek hrál v minulých sociálních skupinách významnou roli. Je patrné, že byla složka profánní mnohem více spjata s ideologickým světem. Rituály tak byly nedílnou součástí života. Dokážou nejen podporovat kolektivní paměť skupiny, ale také ji dále vytvářet tím, že během obřadu vzniká jisté pouto mezi účastníky (Durkheim 2002, 376).

Rituál spojuje členy společnosti skrze konkrétní ucelenou myšlenku nebo pocit sounáležitosti. Místa, kde se rituály a obřady konaly, pravděpodobně měly symbolicky zvolené místo nebo prostor, kde ke kultovním aktivitám docházelo již v minulosti. Možná právě odkaz předků mohl být jedním z důvodů, proč se výšinné lokality staly v mnoha případech polykulturními.

4.3 Topograficky prominentní místo v rámci hradiště - akropole

Na každém hradišti můžeme hledat nejvyšší bod, který obecně definuje jeho nadmořskou výšku vzhledem k okolním terénu. Nejvyšší bod se jeví jako důležité místo pro fungování celého hradiště. V mnoha případech se stává, že je prostor kolem nejvyššího bodu samostatně ohrazen. Takto vzniklý prostor se tradičně nazývá *akropole*, která je ohrazením oddělena od zbytku hradiště – tedy předhradí. Pod tímto termínem vnímáme prostor, kam se soustředila jiná než pouze sídelní aktivita.

S akropolemi v rámci hradišť se v literatuře poprvé setkáváme v době bronzové.

Příkladem může být výšinné opevněné hradiště *Všemslyce* na ostrožně v poloze „*Kozí vrch*“ (obr. 23:1). Toto návrší stojí 424 m. n. m. nad soutokem dvou vodních toků, a to Vltavou a Karlovkou (Hlásek 2017, 61). Hradiště bylo na základě archeologického materiálu datováno na konec starší a počátek střední doby bronzové (John a kol. 2015, 96).

Jedná se o dvojdílné opevněné sídliště na ploše 0,2 ha, které se skládá z akropole a předhradí. Menší akropole o rozloze 0,025 ha byla situována na plošince samého vršku ostrožny a byla oddělena od zbytku hradiště obloukovým příkopem a valem na jižní straně, kam k ní přisedalo předhradí. Průběh severovýchodní části akropole neznáme, neboť byl odtěžen při těžbě kamene (<http://pamatkovykatalog.cz/>, cit. 15. 11. 2017, 12:30).

Lze předpokládat, že původní tvar akropole byl elipsovitý. Zlomky keramiky a mazanice, které datovaly hradiště do starší a střední doby bronzové, pochází z prvního zjišťovacího výzkumu na akropoli, který provedl J. Fröhlich v roce 1976 a téhož roku ještě A. Beneš z Archeologického ústavu v Plzni. O 7 let později byla provedena sondáž o rozměrem 10 x 1 m napříč vnitřního opevnění akropole Archeologickým ústavem v Praze pod vedením L. Jiráně. Nejnovější badatelský výzkum proběhl v červnu a červenci r. 2014 a následně detektorový průzkum o rok později (John a kol. 2015, 97).

Sonda zachytila kúlovou jamku, která byla pravděpodobně součástí palisády, v jejíž blízkosti byly zachyceny sídlištní objekty. Nálezy z těchto objektů tvořila převážně keramika a mazanice, ale také přesleny, které by mohly dokládat tkalcovské aktivity v tomto prostoru.

Vedle běžné sídlištní keramiky je důležité ještě zmínit nápadnou kumulaci nádob zásobnicových tvarů, která by mohla ukazovat na skladovací aktivity na jihovýchodě akropole (John a kol. 2015, 107).

Přestože hradiště u *Všemyslic* nebylo plošně zkoumáno, lze ho zařadit do sítě hradišť a výšinných lokalit, která hrála jistě důležitou roli minimálně v rámci sídelního mikroregionu v jižních Čechách na přelomu starší a střední doby bronzové.

Jeho další výzkum by mohl osvětlit funkci akropole a celého hradiště v době bronzové, jelikož byla tato poloha využívána pravděpodobně pouze v tomto období (Hlásek a kol. 2014, 61).

Mnoho těchto hradišť je poté různou měrou osídleno v pozdějších dobách. Velmi častým problémem identifikace těchto hradišť je proto fakt, že jejich pozůstatky byly překryty raně středověkým hradištěm nebo dokonce středověkým hradem.

Raně středověká hradiště se soustředila na identické polohy jako ta pravěká. Pro příklad uveďme nedávno zkoumanou polohu *Kněží hora u Katovic* na Strakonicku (obr. 23: 2).

Středověké hradiště zaujímal cca 8 ha plochy návrší. To se nachází nad řekou Otavou ve výšce 493 m. n. m. Hradiště bylo tvořeno akropolí na nejvyšším bodě a na ní navazující

předhradí na severních a východních svazích (<http://pamatkovykatalog.cz/>, cit. 15. 11. 2017, 12:35).

Při těžbě kamene na akropoli byly narušeny pozůstatky po kamenné stavbě.

Drobný archeologický průzkum v r. 1946 zde provedl B. Dubský. Během výzkumu byl nalezen keramický materiál datující lokalitu do 9. století a zbytky zahloubené chaty.

V roce 2016 navázali na výzkumy B. Dubského archeologové P. Menšík a V. Král (2016, 8), kteří vymezili celkem sedm sond v prostoru akropole.

Akropole měla protáhlý elipsovitý tvar o rozloze 1,7 ha a byla oddělena od zbytku hradiště opevněním. Na ploše akropole byl nalezen také menší soubor pravěké keramiky, která dokládá možné osídlení již v době bronzové a době železné. Drtivá většina nálezů však pochází z raného středověku. Vedle množství keramiky, železných nožů nebo hřebíků stojí za zmínku Jehlancovitá závaží, které dokládá možnost tkalcovské aktivity na akropoli. (Menšík – Procházka – Král 2017, 7).

Jak je z výše uvedených příkladů zřejmé, mají polohy pravěkého a středověkého hradiště mnoho identických rysů. Ať už mluvíme o shodné poloze v rámci krajiny, tak charakteru nálezů, přestože datovaných do odlišných období.

Je tedy patrné, že výběr lokality ovlivnila mimo jiné i scenérie krajiny, která vyhovovala potřebám a normám jak pravěké, tak středověké populace.

4.4 Zástavba na akropoli v rámci hradiště

Otázku funkce akropolí na hradištích by pomohl osvětlit archeologický průzkum zástavby akropole a také nálezový inventář, který lze na akropoli najít. Jistým problémem zůstává absence podrobného terénního zájmu zástavby na akropoli na úkor výzkumu fortifikací na hradištích.

Zde je nutné poznamenat, že ne všechny stavby, které se na akropoli nacházely, musely zanechat archeologicky zachytitelné pozůstatky.

Nejvíce informací o nadzemních stavbách a jejich vývoji poskytuje pro dobu bronzovou Bavorsko. Typickým objektem zde bývá úzká stavba halového charakteru několika typů, patrně pro shromažďování značného množství lidí.

I ve střední době bronzové se pak s takovým typem stavby setkáme, avšak s menšími rozměry a rovnými stěnami (Schefzik 2001, 195), avšak spolu s nimi se setkáváme s menšími stavbami v podobě objektu se čtyřmi až šesti kůly (Schefzik 2001, 89).

Pro doplnění, menší stavby se na hradišti nejčastěji nacházely v blízkosti fortifikace, a to nejen v Bavorsku, ale také na Slovensku nebo v Polsku, kde se setkáváme s osídlením právě v této oblasti, zatímco ostatní prostor k sídlení pravděpodobně tolik využíván nebyl (Hlásek a kol. 2015, 222).

Zůstaneme-li v jižních Čechách, doklady takových konstrukcí patrně nabízí hradiště *Vrcovice* (obr. 23: 3). Hradiště bylo situováno na návrší v poloze „*Dolní Lipice*“, pod níž protéká vodní tok Otava a v blízkosti protékající vodoteč Lipičná strouha ve výšce 412 m. n. m.

Svahy na západě a jihu jsou příkřejší a umožňují tak přirozenou ochranu lokality. Směrem na sever se svahy zmírňují, avšak mírně stoupají směrem k blízkému vrchu Bohuslavec. V těchto místech se setkáváme s dvojitou fortifikací, která uzavírá 0,55 ha plochy (Hlásek a kol. 2015, 10).

Nejvýše položeným místem je severovýchodní část hradiště. První průzkum hradiště provedl J. L. Pič v r. 1907. O 9 let později na stejných místech hradiště vytyčil sondy B. Dubský, který upřesnil výsledky Pičova výzkumu a opravil dataci naleziště. V r. 1951 bylo vytyčeno několik sond L. Hájkem, a to na ploše hradiště a u paty valu.

Cílem výzkumu bylo osvětlit otázku zástavby hradiště, která se měla soustředit do blízkosti valů (Hájek 1954, 120). Další výzkum v podobě 4 sond zde provedl A. Beneš z Archeologického ústavu v Plzni v r. 1963 a provedl fosfátovou analýzu, která odhalila vyšší koncentraci v blízkosti severovýchodě nedaleko místa nejvyššího bodu hradiště. Proto byla sonda IV umístěna do těchto míst, avšak na nálezy byla poměrně chudá. Tato skutečnost lze vysvětlit i splachovou činností (Hlásek a kol. 2015, 202). Celkově však bohatý nálezový soubor z tohoto výzkumu prokázal dataci hradiště na přelomu starší a střední doby bronzové (Hlásek a kol. 2015, 227).

Podél hradební linie byly objeveny ještě kůlové jamky a ohniště. Lokalizace kůlových jamek sice neukázala přesná vymezení staveb, avšak nepřímo prokázala jejich existenci podél valů. Mělo se jednat o obdélné chaty. Některé z nich byly částečně zapuštěny do podloží. Veprostřed tohoto pravděpodobného osídlení se nacházel nezastavěný prostor s jámami - snad obilnicemi (Beneš 1964, 95).

V r. 2013 vymezil L. Hlásek z Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni dvě sondy. Výzkum přinesl poznatky o severozápadní části hradiště, kde bylo objeveno ohniště a několik kůlových jamek. Tyto objekty mohou dokládat přítomnost obytného stavení (Hlásek a kol. 2015, 205).

Zajímavým poznatkem bylo, že při výzkumu *A. Beneše* byly odkryty 4 objekty interpretované jako žárové hroby. Podobná situace byla objevena při výzkumu Plotiště nad Labem. Zde byly taktéž objeveny hroby v rámci ohrazeného sídelního prostoru do blízkosti jedné ze staveb (*Rybová – Vokolek 1972, 330*).

Mohlo se tedy jednat buď o příslušníky, kteří sem byli pohřbeni krátce po opuštění lokality, anebo sem byly pohřby umístěny při plném fungování hradiště. O tomto fenoménu pojednává také článek *E. Čujanové-Jílkové (1971)*. Je tedy možné, že vyvýšené partie hradiště mohly spojit nejen složku sídlištní a pohřební, ale s tím spojený vliv tradic a možná i rituálů spojených s předky (viz výše).

Samotné ohniště by mohlo souviset také s kultovními praktikami, a to uctíváním ohně (*Hrala 1973, 77*) Nálezy, které by tyto praktiky vyčleňovaly na plochu dominantní polohy hradiště, však postrádáme.

Mnohem více informací o zástavbě a s tím spojených aktivitách na vyvýšeném místě v rámci pevněného sídelního areálu máme z prostoru raně středověkých hradišť. Jejich zástavba je přirozeně sofistikovanější, avšak shodný prvek s výše zmíněnou existencí pohřbů na hradišti tu lze také pozorovat.

Pro příklad uveďme *Mikulčice*. Lokalita se nachází na nevysokém návrší v bezprostřední blízkosti meandrující Moravy v nadmořské výšce 160 m. n. m. Hradiště se skládalo z akropole a předhradí, které byly opevněny. Samotná akropole o rozloze 10 ha byla lemována samostatným opevněním (*Poláček 2000, 34*).

Na akropoli byly situovány zděné objekty. Jednalo se o kostely a také stavby dokládající přítomnost nobility.

Na samotném vršku akropole byl objeven okrsek, který se skládal z reprezentační budovy interpretované jako palác a trojlodní baziliky. Právě v blízkosti baziliky se nacházelo pohřebiště s cca 550 hroby pravděpodobně nejvýznamnějších obyvatel lokality. I zde se tudíž setkáváme s koexistencí jak sídelní, tak funerální entity, přítomnost mrtvých předků a jejich žijících potomků.

Palác představoval s rozměry 26 x 10 m největší stavbu na hradišti. Celkový půdorys budovy byl narušen stavbou z 11. - 13. století, avšak je průkazné, že sloužila jako rezidenční a reprezentační prostory knížete/velmože (*Poláček 2000, 8*). V blízkosti této stavby byly umístěny 3 hroby jedinců s mečem, kteří se nesoustředily k žádné archeologicky známé

stavbě sakrální funkce. Mohlo se však jednat o nadzemní dřevěnou svatyni či kostel, který po sobě nezanechal pozůstatky (*Poulik 1975, 91; Poláček 2000, 32*).

V blízkosti paláce pak máme doklady po specializovaných dílnách, konkrétně kovářských, kovoliteckých a možná také šperkařských.

Samotná nobilita se tedy obklopovala nejen řemeslníky, ale pravděpodobně také jistou přítomností náboženské skupiny. Pro upřesnění dodejme, že zbývající zástavba byla tvořena menšími dřevěnými budovami. Předhradí pak pravděpodobně sloužilo k sídlení vojenské družiny (*Poláček 2000, 34*).

Je prokázáno, že nejvýše postavená místa byla osídlena vyšší vrstvou. Platí-li to i v případě doby bronzové nelze jednoznačně potvrdit, jelikož stále narážíme na malou oporu v archeologických datech. Avšak jisté indicie mohou napovídat, že i v době bronzové mohlo nejvyšší místo sloužit důležitým aktivitám. Zároveň však nacházíme příklady lokalit, kde vyšší místo na hradišti sloužilo k uchovávání zásob a pravděpodobně neneslo funkci prominentního místa.

4.5 Movitý inventář na akropoli v rámci hradiště

Vyrobené předměty indikují jak přítomnost lidí, tak mohou dokládat jednotlivé aktivity na sídlišti. Těmito předměty lidé vyjadřují svou identitu a příslušnost k hmotné kultuře, která je všude kolem nich (*Wells 2008, 357*).

Jelikož na nejvyšších partiích hradišť (viz výše) doby bronzové neznáme kromě případných skladovacích jam situované stavby, jejich roli v rámci hradiště by mohl specifikovat nálezový inventář.

Ani v tomto případě však nálezy z dominantních poloh na hradištích nevnáší do problematiky jasno. Většinu souboru tvoří běžný nálezový inventář v podobě střeptů. Nejčastěji jsou to zásobnice, což také inklinuje k úvahám o skladovací funkci nejvyšších partií hradišť, ale také běžná keramika, která může datovat samotné fungování hradiště. Oproti lokalitám v zahraničí, kde se soustřeďují kovolitecké aktivity na výšinná sídliště nebo hradiště, nejsme zatím schopni v našem prostředí rozpoznat či vyčlenit speciální funkci ani například řemeslnou aktivitu pro dominantní polohu na hradišti, ani hradišti samotnému.

Obecně lze říci, že ve společnostech, které obývaly hradiště, nacházíme prvky, ukazující na přítomnost nobility, duchovenstva či rituálních aktivit.

Neexistují pouze zvláštní typy objektů nebo nálezů, které vykazují prvky rituálních nebo reprezentačních aktivit. Jak tvrdí například *T. Earl (1997)*, jsou zdroje informací, které jsou prvkem výkonu moci, a to jak ekonomického, vojenského, tak ideologického zároveň, jelikož tyto prvky moci se vzájemně propojují. A že samotné osídlení hradiště samo o sobě mohlo dokládat prezenci vyšší nebo jinak specifické společnosti lidí bez toho, aby se tam soustředily archeologicky doložitelné praktiky, jelikož jeho vybudování samotné je dokladem ceremoniálním (*Podborský 2000*).

Oproti tomu na hradištích raného středověku lze hovořit o dokladech přítomnosti nobility, duchovenstva na akropoli mnohem zřetelněji.

Na akropolích raně středověkých hradišť se setkáváme kromě samotné zástavby, která evokuje důležitost tohoto prostoru, také s luxusními předměty. Na hradišti *Praha-Bohnice* pak byl nalezen středomořský import korálu. Ze 7. - 8. století z hradiště v *Mikulčicích* pochází kolekce ostruh s háčky, litá kování z bronzu a pozlacená nákončí opasků a také plastika, která znázorňuje boj hada s drakem. V prostoru akropole pak byly také nalezeny řemeslné nástroje, využívané při kovolitecké, šperkařské a dřevobráběcí výrobě (*Poláček 2000, 328-329*).

Podobné předměty řemeslné funkce byly objeveny i v podhradí. Tento fakt evokuje myšlenku, že akropole byla samostatnou jednotkou v rámci hradiště, a je otázkou, zda výroba v podhradí nemohla sloužit ostatním odběratelům, zatímco ta na akropoli pouze potřebám tamější nobility (*Poláček a kol. 2007, 136*).

Prezence luxusních předmětů na raně středověkých hradištích spolu s kamennou zástavbou mluví ve prospěch fungování akropole jakožto výrobního, prominentního a duchovního areálu.

Co se hradišť doby bronzové týká, je situace poměrně nejasná. Jisté indicie mohou napovídat funkci areálu s rituálním zaměřením, ale také jako skladovací prostor celého hradiště. To však nemění nic na to, že výše situovaná místa na hradištích byla důležitým prostorem pro celé hradiště a jejich obyvatele.

5 Role akropolí na českém oppidu

Předmětem další části této práce je shrnutí informací o akropolích na českých oppidech. Pokusila jsem se z dostupné literatury fakticky popsat přírodní prostředí a vzhled akropolí na oppidech *Hrazany, Stradonice, Závist, České Lhotice a Staré Hradisko* (obr. 22).

Pojem *akropole* představuje v české archeologii *terminus technicus* pro nejčastěji strategické místo na zpravidla nejvyšším bodě (viz kap. 4.3) a vyčleněné z ostatního fungování osídlení. Oppida byla veskrze situována na vyvýšených místech v blízkosti vodního toku v krajině, která je zároveň i zčásti chránila (Drda – Rybová 1997, 65). Podobná orientace v krajině se však neomezovala pouze na pozdní dobu laténskou, ale byla podobně (ne-li stejně) vnímána i různými společnostmi (viz kap. 4.1). Obliba těchto míst a důraz na obdobné zajištění potřeb v okolí, které ovlivňovaly výběr lokality, se časově neomezuje.

Na dominantním místě lokality se zpravidla nacházel okrsek, jehož funkce byla a je předmětem mnoha úvah a spekulací – akropole (Venclová 2008, 43). V této souvislosti lze zmínit, že se zájem o podobu a funkci osídlení dominantní polohy v rámci vyvýšeně umístěného sídliště neomezuje pouze na prostředí oppid (viz kap. 4.3).

V následujících kapitolách se pokusím specifikovat s akropolemi nejčastěji spojované činnosti. Z hlediska povahy nálezů, které máme k dispozici ze znalosti českých oppid, a také z dostupných vyhodnocení nálezových situací na níže zmiňovaných oppidech, je zřejmé, že autoři tyto areály považovali za obzvláště důležité v rámci fungování oppida. Z dílčích výsledků, publikovaných v bezprostřední době výzkumů na oppidech (např. Břeň 1975; Jansová 1966; Princ 1985-1988), ale také s jistým odstupem (např. Danielisová 2010, 2014; Drda – Rybová 2001; Kysela 2010, 2012, 2014) vyplývá, že role akropolí v českém prostředí je velmi nejasná a opírá se o neucelené informace poplatné době, mnohdy sporné nálezy (v případě plastiky ze *Závisti* nebo *Českých Lhotic* - podrobněji níže). Pro ucelený obraz lze předpokládané funkce na akropolí rozdělit na *správně-strategické*, *sídla elity*, *shromaždiště obyvatel* a s tím související otázky funkce akropole jako *kultovně-náboženský areál*. Musíme však zároveň předpokládat i funkce *jiné*, než právě zmíněné.

5.1 AKTIVITY NA AKROPOLÍCH

Je nesporné, že akropole byla významnou polohou v rámci oppida. Jak bylo řečeno v úvodu této kapitoly, přesná úloha akropolí není zcela vyjasněná. Přesto lze získat několik hypotetických typů aktivit, které lze vyčlenit v rámci této problematiky. Těmito kategoriemi (viz výše) jsou funkce akropole jako *správně-strategické místo*, *sídlo nobility*, *shromaždiště obyvatel*, *kultovně-náboženský areál* nebo *jiná* předpokládaná úloha tohoto místa.

Pod pojmem *jiné funkce akropolí* si představme hypotetické možnosti aktivit s různou měrou pravděpodobnosti, které pouze doplňují výše uvedené možnosti, a jejich úkolem není

vyčerpat řešenou problematiku. Mezi tyto kategorie jsem proto zařadila také hypotetickou myšlenku, že akropole neplnila *žádnou specifickou funkci*.

Pro některé aktivity archeologické pozůstatky jen těžko hledáme (například místo obchodu, stavebně-strategicky-správní místo). Ve snaze zahrnout všechny možné úvahy o roli akropole na českém oppidu jsem do práce zahrнула také možnost akropole jako plochy pro *pastvu*. Posledně jmenovanou možností funkce akropole je umístění specializované výroby do tohoto prostoru.

5.1.1 Akropole jako správně-strategický areál

V minulosti vyhledávaná myšlenka, že oppidum bylo opevněno pouze kvůli ochraně před válečnými výpady, se v současné době obecně nepřijímá. Na žádném oppidu v českém prostředí nebyly zachyceny stopy po čistě vojenském osídlení a prostor akropole nejeví známky přítomnosti staveb strážní funkce v pozdní době laténské.

Dle *M. Fernández-Götze (2013, 136)* by důvod vzniku oppid neměl být vnímán jako prostá reakce na vnější vojenské hrozby germánských kmenů, stejně tak jako odezva ochrany před rostoucí expanzí římského světa.

Přesto se domnívám, že nelze fungování oppida jako správně-strategické místo zcela vyloučit a můžeme zařadit tuto úlohu do spektra funkcí oppida.

Přímo z prostoru akropole však neznáme archeologické doklady, které by dokazovaly, že okolní prostor byl monitorován právě z plochy akropole, avšak je pravděpodobné, že oppida sloužila jako správní a strategicky umístěná jednotka.

5.1.2 Akropole jako sídlo elity

Názory badatelů týkající se mocenského uspořádání společnosti nejsou jednotné. Z výsledků archeologických výzkumů vyplývá, že pokud na oppidu doopravdy sídlila určitá vrstva nobility, pak se soustředila do prostoru dvorců (*Drda – Rybová 2001*).

Jediný ohrazený dvorec na oppidu, který lze v této souvislosti hledat na akropoli, byl vystavěn na *Závisti*.

Většina dvorců se spíše soustředila na svahy vrcholů kopců a nikoli na vrcholy, kam byly akropole umístěny. Současně není prezence samotného dvorce a luxusních předmětů na akropoli ukazatelem přítomnosti nobility na lokalitě.

V současné době se hromadí informace o bohatých usedlostech, které se nacházely *extra muros*. Prostor těsně za hradbami, který fakticky nepatřil do primárně opevněné plochy oppida, mohl bohatou variabilitou luxusního inventáře konkurovat nálezům *intra muros* (Danielisová – Militký 2014, 54). Pro příklad uveďme *Staré Hradisko* (Čižmář 2008), *Třisov* (Zavřel 1996; Hlava 2008) nebo předhradí *Závisti* (Čižmář 1989).

Dřívější mínění o tom, že akropole sloužila jako centra sídlení nobility s vládnoucími mocenskými funkcemi (Salač 1996, 93) se pravděpodobně nezakládalo na pravdě, avšak je patrné, že vrstva nobility se na oppidu nacházela.

Existenci členitého rozvrstvení společnosti podporuje i rozmanitost sídelních typů, jakými byly oppida, dvorce, rovinné osady či emporia, ale také rozmanitost tamějšího nálezového inventáře. Vzájemným vztahům obyvatel oppid s lidmi, kteří obývali ostatní typy osídlení, nejsme vždy schopni porozumět (Drda – Rybová 1998, 169).

Stopy zvýšené přítomnosti nobility v podobě luxusních předmětů nebo militarií na akropolích lze sledovat v rámci hradišť raného středověku (detailněji viz kap. 4.4 a 4.5). Takové předměty se na akropolích oppid v českém prostředí skutečně vyskytují, avšak kumulace tohoto zboží pouze v prostoru akropole oproti jiným částem oppida neznáme.

5.1.3 Akropole jako shromaždiště obyvatel

Zajistit chod, prosperitu a udržování oppida pravděpodobně vyžadovalo skupinovou spolupráci. Existují domněnky, že samotné budování opevnění, možná celého oppida, bylo do jisté míry dáno snahou tamějších obyvatel zajistit si prestiž a postavení. Tato symbolická rovina výstavby a opakující se obnovy místa mohla působit na obyvatele stmelujícím způsobem (Venclová 2008, 147).

Pokud byli obyvatelé kolektivně zapojeni do těchto aktivit, nabízí se úvaha, zda neexistovalo společensky významné místo setkávání obyvatel, například při zvláštních příležitostech, svátečních aktivitách, ale také informativních jednáních nebo organizačních shromáždění (Fernández-Götz 2014, 113).

Jak bylo řečeno v kap. 4.2.2, kolektivní paměť mohla určitému místu přiřknout speciální *genius loci*, kvůli kterému se jedinci ve společnosti na toto místo vraceli a zpětně tak utužovali toto vědomí.

Aura tajemnosti akropolí na oppidech se přičinila o snahu badatelů na toto místo umístit aktivity speciálního významu (Břeň 1966; Drda – Rybová 2001; Princ 1982, 1985).

Vedle kultovně-náboženské funkce, která je spojena se svatyněmi a kultovními praktikami mohla mít akropole ještě jednu symbolickou úlohu, a to shromaždiště obyvatel.

Není pochyb o tom, že existovala potřeba komunikovat s více lidmi najednou, oslovit členy své vlastní komunity, ale také příslušníky svého zázemí, kterou zajišťovala vyšší vrstva společnosti – elita (Danielisová 2010, 145). V současné době badatelé znovu přehodnocují pohled na existenci shromaždišť na velkých oppidech, jako například *Corent*, *Bibracte* nebo *Manching* (Fernández-Götz 2014, 112).

Taková veřejná shromáždění byla společenskou událostí v mnoha obdobích, a to včetně doby laténské nebo římské (Roymans 1990, 30-31).

Je skoro nemožné správně interpretovat archeologický materiál těchto aktivit, jelikož se nemusí jednat o specifický nálezový inventář. Předpokládejme, že na organizaci shromáždění se pravděpodobně podílela vyšší vrstva společnosti, která patrně vlastnila hodnotné předměty osobní potřeby, a to luxusní zboží, zvláště importy.

Luxusní předměty, jakými importy jistě byly, na akropolích českého oppida dohledat můžeme, zvláště pak poměrně bohaté soubory z oppida *Stradonice* (avšak prezentované *Píčem 1903*) a také nově publikované nálezy z povrchové prospekce oppida *Třisov* (Danielisová – Kysela – Militký 2014). Většina těchto předmětů však byla spojena s pořádáním hostin a picích rituálů, které spíše souvisí se slavnostmi, popřípadě rituálně laděnými aktivitami.

Myšlenka veřejného prostranství na akropoli se krátce objevila v práci *P. Drdy* a *A. Rybové* (1997, 81) v souvislosti s plochou na *Závisti*. Podle jejich názoru by však tato plocha rozměrově nevyhovovala. Jediným hypotetickým dokladem jakéhosi shromaždiště byl prostor na oppidu *Hrazany*. Tento prostor se však nebyl situován na akropoli, ale na centrálním místě, které bylo umístěno v sedle pod akropolí. Je nutné podotknout, že akropole na *Hrazanech* byla ušetřena plošným systematickým výzkumům minulého století, a proto nedisponujeme informacemi ohledně možné zástavby na tomto místě.

Teorie akropole jako místa shromaždiště obyvatel klade specifické požadavky na prameny, které nám zatím archeologické výzkumy v našem prostředí neposkytly. V rámci českých oppid lze říci, že neexistuje známé volné prostranství na akropoli. Aktivně osídlenou *Závist* lze z této teorie v podstatě vyloučit, podobně se na tom zdá být severní akropole oppida *Třisov*. Lokalita *České Lhotice* byla podrobena geofyzikálním metodám, které odhalily blíže

nespecifikované kamenné kumulace (*Danielisová 2010*, obr. 22) a hypotetický shromažďovací prostor na oppidu *Hrazany* se nabízí na jiném místě lokality.

Obrátíme-li se pro analogie prostoru pro shromáždění do zahraničí, uveďme příklad oppida *Titelberg*. *J. Metzler (2006)* pojednává o veřejném prostoru, který sloužil pro shromáždění, veletřhy nebo různé náboženské obřady. Plocha zabírala cca 10 ha. Nenacházela se však na akropoli, ale východně od oppida.

Jiný příklad dokládá oppidum *Martberg*. Na nejvyšších partiích oppida byl objeven pravděpodobně posvátný veřejný prostor, který zde fungoval od počátku 1. století př. n. l. a posléze do následujícího období doby římské (*Fernández-Götz 2014*, 150).

5.1.4 Akropole jako kultovně-náboženský areál

Rituál byl důležitou proměnnou života nejen v pozdní době laténské. V minulosti bylo vnímání symbolického světa daleko více spjato s každodenním životem, než je tomu dnes. Rituály a společenské kultovní praktiky podněcovaly utužování kolektivní paměti a sounáležitosti v komunitě (více v kap. 4.2). Proto bychom se měli v úvahách o funkci akropole v rámci oppida zaměřit na tento aspekt života obyvatel.

Dle mínění *F. Müllera (1993, 180-181; taktéž Fernández-Götz 2014, 113)* byly kultovně-náboženské areály, ve kterých se praktikovaly duchovní aktivity, pravděpodobně situovány do jim předem vyhrazeným zónám. K frekventovaným prostorům těchto zón na oppidech měly patřit dominantní polohy.

Kultovní charakter určitého areálu je obtížné rozpoznat. Z pozdní doby laténské našeho prostředí zatím neznáme žádné typické stavby, které by bylo možné s určitostí přiřadit náboženským stavbám.

Problematika poznání sídelní struktury oppid českého prostředí navíc naráží v důsledku stáří výzkumů, které nebyly, popřípadě byly pouze částečně, zpracovány. V literatuře koluje několik sporných lokalit s možnými nálezy rituální architektury (*Třisov, Závist, České Lhotice* – viz níže). Nutnost archeologického výzkumu dle předem určené strategie na akropolích oppid se jeví v problematice poznání funkce tohoto areálu jako klíčová.

Jelikož kultovní sféra pozdní doby laténské byla rozmanitá, je pravděpodobné, že rituální praktiky mohly být prováděny v závislosti na jiných faktorech, a to nejen na dominantnosti místa. Jednat se mohlo mimo jiné o vodní prameny (*Drda – Rybová 1997, 88*).

Za zmínku stojí, že na oppidu *Manching* byly nalezeny předměty uložené ve studních a sídlištních jámách, které byly interpretované jako obětiny (Wendling 2013, 469). V souvislosti s tím lze doplnit, že na oppidu *České Lhotice* bylo nalezeno několik objektů, které vykazovaly podobné uložení. Interpretace těchto nálezových okolností by si zasloužily revizi.

Archeologické nálezy zatím mohou poskytnout pouze nepřímé indicie. Jedná se o předměty, pro něž zatím neznáme jiné uplatnění než v magické sféře (amulety, sošky, figurky nebo plastiky). S aktivitami neprofánní podoby se pojí také kategorie depotů a s tím spojené předměty, u kterých lze uvažovat funkce obětin.

Předměty hypotetické magické funkce lze hledat na několika akropolích oppid našeho území. Většina těchto nálezů pochází ze starších výzkumů a pochybných nálezových okolností. Jedná se předně o nálezy z oppid *Stradonice* (figurky kančíka, detektorem nalezená figurka jelena) nebo kamenných skulptur z oppid *Závist* a *Českých Lhotic*.

Votivní depoty na akropoli lze hledat pouze na lokalitě *Stradonice*. Jedná se o depot převážně zemědělských nástrojů (Waldhauser 1995) a nález zlatých mincí, který byl učiněn na konci 19. století. Je důležité poznamenat, že nálezy publikované J. Waldhauserem pochází z detektorové činnosti a lokalizace nálezu byla pouze zprostředkována.

Mimo depotů lze za obětiny pokládat kosti zvířat, popřípadě lidských jedinců. Žádné prokazatelné nálezy z akropolí oppid tohoto charakteru nevidujeme.

V předmětech luxusní kategorie zboží lze taktéž spatřit vztah k neprofánní složce života obyvatel oppida, avšak podle mého názoru se spíše spojuje s dokladem nobility. Přesto poznamenejme, že luxusní sortiment na akropolích prokázán je, přestože se nijak zvlášť nevymyká nálezům z dvorců, popřípadě míst *extra muros*.

Za doklady rituálních areálů se obecně považují oltáře, popřípadě svatyně. Přestože zatím neexistuje současně platná představa o podobě této architektury v českém prostředí, spatřují někteří badatelé hypotetickou funkci kultovního areálu na akropolích *Třisov*, *Závist* a *Českých Lhoticích*. Na oppidech *Stradonice* a *Hrazany* nebo *Starém Hradisku* se pozůstatky architektury, která by se vymykala sídelní zástavbě, zpozorovat nepodařilo.

Pokud akceptujeme, že na těchto oppidech mohl existovat okrsek vyčleněný rituálními praktikám, můžeme si klást otázku, zda byl tento areál kultovní jednotkou, která byla na tomto prostranství známa ještě před vznikem oppida nebo je to prvek vzniklý spolu s koncepcí oppida.

Krajina totiž slouží k zachování kolektivních vzpomínek a návrší či ostrožny mohly nést symboliku posvátného místa v minulosti a být spojeny se vzpomínkami a mýty (*Fernández-Götz 2014*, 154).

5.1.4.1 Hypotetické svatyně na akropolích oppid

Svatyně představovaly centrální shromaždiště společnosti aglomerace, ale také okolního osídlení (*Danielisová 2014*, 327). Představovaly tak specifickou formu kontaktů mezi různými skupinami obyvatel. U komplexní aglomerace, jakým oppidum bylo, se proto přítomnost této složky předpokládá. Indicie, které hypoteticky ukazují na existenci neprofánních staveb na akropolích oppid v českém prostředí, byly identifikovány na oppidech *Třisov*, *Závist* a *České Lhotice*. V případě *Třisova* se jednalo o tzv. oktogonální stavbu, interpretovanou na základě hypotetických křivých jamek ve skalnatém podloží. Specifika a problémy tohoto plošného výzkumu byly formulovány v první části této práce. Následující podkapitola bude věnována interpretační problematice výsledků tohoto výzkumu *J. Břeně (1975)*.

Výzkumy na akropoli oppida *Závist* prokázaly několik horizontů osídlení, během nichž se prošla plocha mnoha změnami. V pozdní době laténské měl na akropoli fungovat dvorec se specifickým objektem neprofánního účelu. Terénní situace byla podrobně publikována *P. Drdou* a *A. Rybovou (2001)*.

Posledním představitelem fenoménu svatyn na akropolích českých oppid byl tzv. kultovní areál na oppidu *České Lhotice*, publikovaný *M. Princem* několika zprávami ve Zpravodaji Krajského muzea východních Čech.

5.1.4.1a Závist

Během několikaletých výzkumů na oppidu *Závist* se podařilo identifikovat pět horizontů osídlení v době laténské, během nichž prodělala akropole několik stavebních změn. Z hlediska povahy nálezových okolností se však tento prostor jeví jako soudržná, ekonomicky fungující jednotka – dvorec (*Drda – Rybová 2001*, 341).

V tomto prostoru byly nalezeny pozůstatky obytných objektů (chat), ale také pravděpodobně řemeslných dílen (kovářství, kovolitectví) a hospodářských stavení.

V průběhu LT D byl pravděpodobně celkový prostor zarovnan a rozdělen na dvě individuální jednotky. Struktura usedlosti zůstala podobná, avšak uspořádaná na menším prostoru než

v předchozích horizontech. Byly zde nalezeny obytné a hospodářské objekty a v menší míře také řemeslné dílny. V nálezovém inventáři se více objevují předměty, dokládající důraz na osobní vlastnictví (klíče, zámky, pérové západky a další). Zároveň se zde objevuje ve srovnání s předchozími horizonty větší množství luxusních osobních předmětů, ale méně militarií (*Drda – Rybová 2001*, 342).

Vrchol kopce se fakticky lišil od zbylého areálu a pravděpodobně byl dlouhodobě využíván k jiným účelům (*Drda – Rybová 2001*, 344). Prostor byl oddělen žlabem oválného tvaru (*obr. 26*). V jeho jihozápadní části se nacházela kúlová stavba IIa na ploše s rozměry 7,50 x 8 m. Tomuto objektu náležely keramické fragmenty a železná botka kopí. Autoři však souvislost této stavby a žlabu zamítají. Naopak pravděpodobně chronologicky shodná se jim jeví osmiúhelná stavba, umístěná ve středových partiích oválného žlábků, která je v rozporu s horizontální stratografií objektu č. IIa. Stavba oktogonální konstrukce (č. IIb) se skládala z kúlových jamek č. 5, 8a, 10, 13, 31, 33, 38 a 49 a rozkládala se s průměrem 9 m na ploše 46 m² (*obr. 4*). Zaujímalá tedy plocha o více než polovinu menší oproti kruhové stavbě na akropoli oppida *Třísov* (podrobněji viz kap. 2.3.5.3). Stavba na *Závisti* poskytla pouze jediný zlomek tuhé keramiky a celý okrsek byl datován na základě spony (*Drda – Rybová 2001*, 292).

Nedaleko odtud severním směrem se nacházela jáma č. 21. Tato jáma měla oválný půdorys s plochým dnem a rozměry 2,50 x 2 m a hloubku 1 m pod povrchem (*Drda - Rybová 2001*, 308). V této jámě byly nalezeny vedle zlomku keramiky mladší doby laténské také pozůstatky po záměrném spalování obilnin, ale také v menším množství větviček tisu nebo dubu a snad i záměrné nalévání tekutiny do této jámy. Další činností, která byla hypoteticky zachycena ve výplni jámy 21, bylo zavěšování věcí. Autoři (*Drda – Rybová 2001*, 340, 344) se domnívají, že tato činnost je spojena s ceremonii, spojenými se zachováním plodnosti půdy a hospodářským blahobytem společnosti.

Směrem na jihozápad od této jámy byla nalezena další jáma (303), v jejíž výplni byla objevena železná sekerka se záměrně poškozeným ostrím.

Jak ukazuje stratigrafie, byl prostor akropole na *Závisti* aktivně osídlen po dlouhou dobu. Z výzkumu je patrné, že stratigrafie na temeni kopce obsahovala i méně tradiční relikty, které nevylučují využívání této akropole jako prostor pro rituální činnost během delší doby. V současné době panuje názor, že umístění oppida mohlo mít svůj původ v areálech posvátného významu, který zde fungoval a byl znám ještě dlouho před založením oppida

samotného (Fernández-Götz 2014, 118). Na ploše tzv. kultovního areálu na vrcholu kopce byl nalezen, podobně jako na *Třisově* (srov. obr. 25 a 26), inventář sestávající se z předmětů běžné potřeby, který se zvláště nápadně neodlišuje od zbytku sídelního prostoru. Zajímavými objekty lze označit jámy č. 21 a 303, které obsahovaly mírně nestandardní nálezy a také objev železné sekyrky s poškozeným břitem. Je známo, že větší železné předměty byly znovu recyklovány kvůli materiálu a nebylo pravidlem vyhazovat je jako odpad.

Kruhová stavba na *Závisti* nápadně připomíná analogii k oktogonální stavbě na akropoli oppida *Třisov*. Jak bylo řečeno výše, v terénní situaci bylo nalezeno mnohem více křivých jamek a dle mého soudu nelze mezi nimi jasně definovat kruhovou stavbu. Je pravděpodobné, že interpretace kruhové stavby na *Třisově* mohla přispět ke snaze hledání analogií.

Navíc (pokud kruhová stavba na *Závisti* stála) je obecně problematické datovat její stáří. V tomto případě bylo nutno se spolehnout pouze na jediný střep tuhové keramiky a sponu. Tyto předměty s fungováním stavby mohly nebo nemusely souviset. Skromný datovací materiál doplňuje zajímavý nález sousedních dvou jam a také železné sekyrky. Nález sekerky dle mého názoru může vykazovat prvky kultovních praktik. Přestože výplň dvou jam je velmi zajímavá, nemuselo jít nutně o důkazy kultovního spalování. Obě jámy sice neporušují horizontální stratigrafii, ale současné s kruhovou stavbou být nemusely nebo mezi nimi nemusel fungovat žádný nábožensky míněný vztah.

Dle mého názoru se přesto okrsek na *Závisti* jeví jako zajímavý nález v našem prostředí, avšak důkazy rituálními povahy v terénní situaci ani nálezovém inventáři nespátřují.

Pro upřesnění je třeba zmínit také známý nález tzv. skulptur a především pískovcové sochy muže v jihozápadní části akropole, a to poblíž cesty do prostoru akropole (Jansová 1983, 350). Jelikož se jedná o náhodný nález učiněný neodborníkem a je třeba být při interpretacích velmi obezřetný. Datování skulptury (zvláště náhodně nalezené) do pozdní doby laténské je více než sporné. Přestože je nález plastiky mužského obličeje na *Závisti* zajímavý, nelze v něm spatřovat odkaz na kultovní praktiky na akropoli v době fungování oppida. Zde uvedme, že exemplář skulptury lidské hlavy pochází také z prostoru akropole v *Českých Lhoticích* (viz níže).

5.1.4.1b České Lhotice

Na jižní části akropole oppida *České Lhotice* byl odkryt objekt č. 1 – oválná koncentrace kamenů v ploše 530 x 290cm, která měla po stranách (na západní a východní)

velké kamenné bloky. Objekt se nacházel v místech západního rozšíření sondy II z roku 1983 (Princ 1985, 71). V jižní části objektu č. 1 byly nalezeny dva kamenné bloky s rozměry cca 120 x 90 cm ve tvaru hranolu a klínu. V jižním směru od tohoto objektu se nacházela kumulace kostí zvířat a směrem na západ další propálené místo – objekt č. 2. V blízkosti bloků se nacházel také kamenný žernov a plastika lidskými obličejí po obou stranách jedné hlavy z převážně čirého křemenného valounu (Princ 1985, 74; srov. Waldhauser 2001, 183 uvádí dokonce trojhlavou plastiku). První obličej měl výrazně vytvořený tvar, zatímco druhá strana v kontrastu s první značně zaostávala. Z toho lze usuzovat, že se pravděpodobně jednalo o nedokončený předmět. Hlava podle soudu M. Prince (1985, 74) mohla představovat starořímského boha jménem *Ianus*, kterému byla zasvěcena dvojí brána v Římě. Tento bůh byl vyobrazován v podobě lidské hlavy, z jejíhož týlu vycházel další obličej. Zde nesmíme opomenout poznámka L. Jansové (1966, 152) o tom, že Keltové měli cit pro symetrii. Není proto zřejmě náhodou, že hlava, ať už byla či nebyla inspirována tímto bohem, měla dva shodné obličejí (Princ 1985, 75).

Podle názoru A. Danielisové (2010, 62) se taková interpretace předmětu zdá nepravděpodobná.

V jihozápadním směru od objektu č. 1 a 2 procházely na sebe rovnoběžné žlábkové lemované kůlovými jamkami, označené jako objekt č. 3. Na severovýchodě a severozápadě se nacházel pás kůlových jamek, možná oplocení. V prostoru mezi objekty č. 1 a 2 byly nalezeny keramické fragmenty datující situaci do pozdní doby laténské, taktéž zlomky železných drátěných spon. Zajímavým nálezem byla zkamenělá druhohorní ježovka, kterou dle M. Prince (1985, 74) pokládali Keltové za „vejce posvátného hada“.

Zde uveďme, že nálezový inventář obsahuje obvyklý sortiment běžného sídlištního materiálu a žádný předmět nevykazuje prvky rituálního využívání (blíže k nálezům viz Princ 1985, 75). Je třeba uvést, že z prostoru sondy pochází i středověké střepy, přestože nalezené mimo tento areál.

V následující sezóně byl v sondě č. II/1985 byl odkryt zahloubený útvar s výplní obsahující pozdně laténské střepy spolu s kostmi zvířat. V sondě I/1985 bylo nalezeno ohniště obložené kameny s průměrem 70 cm. Jižně odtud byly nalezeny dva značně zahloubené objekty (100 a 110 cm), interpretované jako studánky (Princ 1986, 57). Jak zmiňuje A. Danielisová (2010, 12), hladina spodní vody je na oppidu poměrně vysoká (cca 80 cm pod úrovní terénu). Je proto možné, že tyto dva objekty nemusely být notně pozdně laténskými studněmi. Jižně od

„studánek“ byl zachycen půdorys chaty, orientované odlišně než zbývající dvorce na oppidu a možná také obehnaného plotem a několik jam. (srov. *Princ 1986*, 58; *Princ 1987*, 52).

Lehce bizarním faktem bylo, že místní obyvatel *L. Korábek* uvedl *M. Princovi* (1987,54), že cca 35 m od tohoto areálu stál velký kamenný blok (možná menhir), zničený v roce 1930. V následujícím roce byl proto proveden výzkum v udaných místech, avšak nic takového se nepotvrdilo.

Severně od „kultovního“ areálu bylo nalezeno několik zahloubených objektů. Nejzajímavějším z nich byl zahloubený útvar interpretovaný jako studna s vykamenovaným dnem i stěnami. Ve výplni byly v hojném počtu nalezeny fragmenty pozdně latéské keramiky, kosti zvířat, také uhlíky a mazanice. Na dně studny byl objeven kamenný žernov a další kamenná skulptura, na které bylo patrné opracování do podoby stylizované lidské hlavy (*Princ 1988*, 77-78).

Je možné, že nálezy z tohoto místa mohou mít spojitost s kultovními praktikami, avšak nebyly podrobeny kritice pramenů. *A. Danielisová* (2010, 62) spatřuje nález kamenné skulptury spíše jako zajímavou „kuriozitu“. Nelze s určitostí říci, jak se skulptura dostala do prostoru tohoto objektu, ani jak interpretovat *M. Princem* nalezené kamenné stély, které nakonec mohly pocházet z destrukce neznámého sídlištního objektu.

Podle mého názoru nemusela přítomnost pozdně latéské keramiky v objektech nutně znamenat, že nebyl tento areál využíván až po konci fungování oppida. Prezence středověkých – a to hlavně starohradištních – střepů by však mohla znamenat pozdější datování celé situace. Obecně lze konstatovat, že pohanské kultovní areály nejenže také obsahovaly ohniště a uctívání bohů zobrazovaných na plastikách, ale bohové samotní měli často více hlav (vzpomeňme například u Polabských Slovanů bohy *Porenut* či *Porevít*, oba s pěti hlavami).

Faktem také zůstává, že byla velmi oblíbená pohanská božstva vod, pramenů a studánek. Oppidum s vysokou hladinou spodní vody bylo příznačné místo pro jednoduché vyhloubení jámy, která byla rychle zaplavena vodou. Nebylo by proto překvapením, kdyby se latéské střepy dostaly mezi kameny při hloubení těchto objektů, popřípadě při pozdějším zanášení místa okolním materiálem.

Nálezy hlav na oppidu jsou podle mého názoru velmi zajímavým doplňkem celé nálezové situace. Přestože je jejich nález neobvyklý, nemusely nutně dokazovat kultovní praktiky a jejich význam mohl mít čistě dekorativní povahu.

Domnívám se, že nálezy ohnišť a studánek, které ve skutečnosti mohly představovat pouze jámy, do kterých pronikala spodní voda, nemohou spolehlivě podpořit teorii kultovního okrsku na oppidu *České Lhotice*.

5.1.4.1c Příklady kultovního využití akropolí v zahraničí

Možnosti prokázat kultovní praktiky na akropolích v našem prostředí naráží na několik úskalí. Jedná se zejména o mnohdy nedostačující data ze starších výzkumů, která lze na těchto základech jen omezeně vyhodnotit nebo zpochybnit. Abychom se přiblížili myšlence vysvětlení nebo zamítnutí akropole jako možného kultovně-náboženského areálu, musíme hledat oporná data na oppidech v zahraničí.

Pro příklad uveďme oppidum *Titelberg* na jihozápadě Lucemburska. Na nejvýše položeném místě oppida *Titelberg* se nacházel objekt, který byl na základě archeologického materiálu interpretován jako svatyně. Místo se nachází jižní části oppida a je odděleno řadou palisád, které byly několikrát opravovány (*Fernández-Götz 2014, 147*). Samotná svatyně měla mít několik fází. Nejprve byl na nejvyšším bodě palisádou vyčleněn prostor 50 x 60 m a následně zde byl vybudován malý dřevěný chrámek. Celý areál měl fungovat od 1. století př. n. l. až do konce 4. století n. l. Je tudíž jasné, že jako kultovní místo sloužil vršek akropole oppida s přesahem do následujícího období.

Bylo zde objeveno víc než 7000 mincí a stovky spon, ale také zbraně. Zajímavým dokladem rituálních praktik, ne zcela odlišných od germánských, byl fakt, že mnohé z nalezených předmětů vykazovaly známky zohýbání (*Fernández-Götz 2014, 149*).

Problematiku interpretace svatyně spatřuji v tom, že mnohem více nálezů, které svědčí ve prospěch interpretace areálu jako kultovního místa, pochází až z pozdějšího období a zdá se, že nejsme schopni přesně definovat praktiky v období fungování oppida. Přesto lze říci, že akropole zahrnovala prvek zvláštnosti v oppidálním prostředí s přesahem do dalšího období.

Dalším příkladem je bavorské oppidum *Manching*. Na nejvýše situovaném místě oppida *Manching* se nacházel objekt interpretovaný jako chrám A (*obr. 24*). Jeho první fáze se datuje na sklonek 4. století př. n. l. Svatyněka měla kruhový půdorys a její půdorys tvořilo 10 kůlových jamek. Na ploše 50 x 80 m byl v blízkosti svatyně objeven dlážděný prostor.

V areálu bylo nalezeno množství lidských kostí, což by mohlo ukazovat na obřady spojené s uctíváním předků. Samotné oppidum mohlo vzniknout na místě, kde dříve docházelo

k pohřbívání příslušníků sociální skupiny a výběr lokality byl záměrný s odkazem na tradici (Sievers 2010, 33; viz následující kap 5.1.4.2).

Přestože jsou nálezy z našeho prostředí velmi diskutabilní, nelze si nevšimnout, že oppidum *Manching* vykazuje shodné rysy se stavbami akropolí na *Závisti* nebo *Třísově* (srov. obr. 24–26), a to v podobě existence kruhové stavby. I když i zde můžeme narazit na problematické prvky interpretace, obraz akropole se svatyní na nejvyšším bodě oppida *Manching* se v tomto případě jeví mnohem pravděpodobněji.

Na příkladech právě zmíněných zahraničních oppid můžeme spatřit kultovně se jevící prvky spojené s prostorem akropole. Zároveň se nám předkládají nálezy dlouhotrvající kontinuity specifického užívání tohoto areálu, možná spojené s prvky tradice, kultu předků nebo kolektivní paměti (viz kap. 4.5).

5.1.4.2 Kult předků

Existují různé teorie, zabývající se problematikou vzniku oppid. Není třeba spekulovat, že faktorů, které ovlivnily konečnou formulaci koncepce oppida, bylo mnoho a je otázkou, do jaké míry předurčily rozhodnutí o umístění a podobě oppida.

Část současných badatelů (např. *Collis 1984; Wells, 1984*) se přiklání k názoru, že oppida vznikala v rámci ekonomických a centralizujících potřeb. Někteří vědci se však přiklání k názoru, že k umístění a vzniku oppida v západní Evropě došlo vedle ekonomického, popřípadě politického vlivu na základě ještě jiného faktoru - existence tehdejšími lidem známých rituálních míst v areálu budoucího oppida (*Woolf 1993; Fernández-Götz 2013; 2014, 118*).

Zajímavým příkladem je francouzské *Biracte*, které se nachází v horkém masivu Morvan. Poloha oppida vůči blízkosti výchozů surovin je nesporná. Místo ve výšce přes 800 m. n. m. s nehostinným prostředím a chladnými zimami však nepůsobí jako nejideálnější adept pro vybudování střediska s více funkcemi, mimo jiné obchodními či správními.

Výhradně ekonomické úvahy k vysvětlení vzniku prosperujícího a bohatého oppida neuspějí, avšak motiv společensko-náboženský jistý smysl má (*Fernández-Götz 2013, 143*).

Podobná situace nastala také na *Manchingu*. Ve středových partiích budoucího oppida byl vybudován chrám (značený A), jehož stáří se datuje do 4. století př. n. l. (*Sievers 2003, 29*). Je proto otázkou, zda tato kultovní stavba přispěla (a jakou měrou) k výstavbě oppida *Manching* (viz také kap. 5.1.4.1c).

V této souvislosti je třeba zmínit, že stavba oppid mohla posílit také pocit sociální sounáležitosti a politického vlivu prostřednictvím realizace projektu (Woolf 1993, 232).

Analogický příklad pro oppida *Bibracte* a *Manching* lze v českém prostředí spatřit na oppida *Závist*. Stavební a sídelní činnosti se v prostoru akropole soustředily dříve před tím, než začala lokalita fungovat jako oppidum. Autoři P. Drda a A. Rybová (1997, 81) spatřují několik horizontů osídlení na akropoli v předoppidální fázi v souvislosti s dominantností místa, možností kontroly okolní krajiny, ale také tradici. O hypotetické tradici akropole na *Závisti*, která přispěla ke vzniku samotného oppida na stejném místě, se zmiňují i další badatelé (např. Jansová 1971, 279; Čižmář 1989, 107).

Kromě možných indicií na akropoli *Závisti* nemáme zatím žádné další doklady dlouhodobějšího využívání akropole oppida s odkazem do minulosti. Přesto je patrné, že plochy akropolí byly v předešlých dobách navštěvovány (viz kap. 3).

5.1.5 Jiné uvažované funkce akropole

Přestože povaha nálezů není na oppidech v českém prostředí zcela jednotná, jisté styčné plochy lze přesto nalézt. Na všech dominantních partiích, označovaných tradičně akropole, byly nalezeny vedle běžných nálezů také luxusní předměty. Ty ovšem nevypovídají o důvodu, manipulaci ani o způsobu, jak a se na oppidum a zvláště pak na akropoli dostaly.

V následujících podkapitolách jsou uvedeny některé možné scénáře, které je možné kritickým pohledem snadno vyvrátit, avšak pro úplnost jsou zde uvedeny.

Snaha archeologů je často přiřadit funkci, smysl. Ať už předmětu, objektu nebo celému prostoru. Uvědomme si, že snaha zobecnit smýšlení a pocity minulých společností nemusela vždy korespondovat se skutečností (Weyrauch-Pung 2006, 182).

Vyvstává tedy problém, jestli je možné roli akropolí na oppidech v českém prostředí paušalizovat a jestli vůbec existovala zobecněná role těchto areálů. Pokud se vydáme alespoň částečně tímto směrem, ačkoli se to zdá nepravděpodobné, nabízí se varianta plochy, která neměla ustálenou funkci ani za doby fungování oppida. S tím souvisí pouze částečná funkce areálu jako místa prvotního jádra oppida, odkud bylo dohlíženo na jeho budování.

Více či méně pravděpodobné alternativní návrhy pro řešení otázky se tedy nabízejí v aktivitách, které nijak závažně nezasahují do povrchu a nelze je tudíž hledat při samotném archeologickém zásahu. Jak varianta se nabízí využít prostor pro pastvu nebo naopak jako místo čilého obchodu - „tržiště“.

5.1.5.1 Plocha bez specifických aktivit

Dominantní polohy, na kterých byla oppida vybudována, měly jak pozitiva, tak negativa. Využití terénu jako přírodní fortifikace měla jistě své výhody, avšak znamenalo to také zamyslet se nad otázkou dopravy surovin pro běžné fungování a také hospodaření s vodou. Jak bylo řešeno výše, ne všechna oppida takový problém řešila. V případě *Českých Lhotic* byla spotřeba zajištěna tamější vysokou hladinou spodní vody. Na dalších oppidech byla vyřešena systémem odvodňovacích kanálů (*Hrazany, Třísov, Závist*), které dopravovaly vodu do místa spotřeby - tedy sídelního prostoru. Je na místě se ptát, jestli bylo přímo nutné hledat pro dominantní polohu uplatnění. Je na místě hledat analogie k českým oppidům v zahraničí, avšak oppida českého prostředí mohla mít jistě svá vlastní specifika. Je proto relativní, zda hledání důležitého významu akropole pro fungování oppida, je na místě.

Opodstatněnou kritikou tohoto scénáře by bylo, proč opevňovat areál, který nijak nepřispívá k fungování celého komplexu. Důvody mohly být různé. Zdá se, že účelem fortifikací na oppidech byla snaha oddělit rozumně co možná největší prostor od zbytku krajiny (*Drda – Rybová 1997,69*). Mnohde strmé svahy mohly být pouze přírodním elementem, který dobře zapadal do fortifikačního mechanismu.

Pro ověření platnosti této možnosti ovšem neexistuje pramenná základna ani etnografické analogie a na základě zdánlivého potenciálu pro úmyslné pravidelné uspořádání oppid se tato varianta nejeví jako pravděpodobná.

5.1.5.2 Stavebně-strategicky-správní místo

Soudíme, že v případě většiny českých oppid (*Závist, Hrazany, Stradonice*) existoval počáteční uzavřený prostor, jakési jádro, který se zvětšoval postupným zastavováním okolní plochy (*Drda-Rybová 1997,69*). Pokud by toto jádro bylo pouze na ploše akropole, dá se počítat s faktem, že mohla vzniknout potřeba tento prostor ohradit. Prvotně zvolené místo, odkud bude možno nahlížet na vznikající oppidum, ale také sledovat okolní terén, nemůže být vhodnější. Umístění jádra oppida ve smyslu řídicí jednotky na akropoli však naráží na několik problémů.

U většiny oppid v českém prostředí je známo, že dochází k několika fázím výstavby hradeb. V dostupné literatuře však není známo, že by byla plocha akropole uzavřena opevněním jako první. Možné vysvětlení je, že byla plocha obehnána symbolicky plotem, avšak obranná funkce by byla nedostačující.

Dalším problémem této možnosti interpretace akropole je absence nálezů, které by dokládaly, že akropole sloužila nějaký čas jako samostatná jednotka, popřípadě měla více fází osídlení, které by bylo možno přisoudit době těsně před/při vzniku oppida samotného.

Z těchto pohytek a také pro nedostatečnou oporu v nálezovém inventáři lze prozatím možnost varianty role akropole jako *stavebně-strategicky-správního* místa vyloučit.

5.1.5.3 Pastvina

S doklady velkolepě opevněného území oppid, ve kterých nebyla naplněna celková kapacita sídelního prostoru, se můžeme setkat ve střední Evropě, ale také u nás.

S neosídlenou plochou v opevněném areálu oppida se můžeme počítat ve středoevropských lokalitách, například *Manching* (Knopf – Leicht – Sievers 2000, 145) nebo *Titelberg* (Fernández-Götz 2013, 138), ale také na oppidech v českém prostředí, jako *Stradonice* (Drda – Rybová 1994, 70) nebo *České Lhotice* (Danielisová 2010, 26).

S. Fichtl (2000, 74) tuto skutečnost vysvětluje tak, že bylo již v prvotním záměru počítat s budoucím rozvojem oppida a nutnost postavit hradby, které budou tomuto rozvoji stačit.

D. Fernández-Götz (2013, 138) spatřuje význam skoro 10 ha velkého prázdného prostoru jako posvátného okrsku.

Další možností je, že v areálu oppida bylo vyhrazené místo k pastvě dobytka (Danielisová 2010, 26). Nedostačující data však neposkytují pramennou základnu k hledání příhodných prostor k tomuto účelu, natož ji umisťovat na akropole oppid. Pokud byly svahy a údolí na oppidech určené k osídlení, kde hledat prostor pro pastvu dobytka? Pokud pastva neprobíhala vně oppida, můžeme vzít v potaz jako možné místo i akropoli, jelikož vrcholky kopců se nezdají být využitelné pro zemědělství. Jediné známky prázdného prostoru na akropoli jeví oppidum *Hrazany*. Akropole na tomto oppidu však nebyla podrobena plošným výzkumům jako zbylá oppida.

Zatímco některé aktivity, jakými jsou rezidenční, výrobní či pohřební areály zanechávají v archeologickém materiálu indicie po své existenci, pastva, ale ani zemědělsky užívaná plocha takovou aktivitou nejsou (Snitilý 2005, 205).

Jako nejméně pravděpodobnou se tedy zdá být teorie akropole jako volného prostoru ponechaného k pastvě dobytka.

5.1.5.4 Specializovaná výroba

Z dostupných pramenů lze říci, že se dílny na oppidu soustředily kromě bran také ke kraji akropole v blízkosti ohrazení.

Objekty, které vykazují známky řemeslné činnosti, nejčastěji kovářství či kovolitectví, byly nalezeny na akropolích *Závist* (Drda – Rybová 2001), *České Lhotice* (Princ 1987) a také na jižní akropoli *Třisova* (John 2012). *J. Břeň* (1975, 120), či *Starém Hradisku* (Čížmář 2008) uvádí, že výzkumy na oppidu *Hrazany* ukazují, že terasy akropole byly osídleny řemeslníky.

Na *Závisti* byl objeven zahlobený útvar s půdorysem tvořeným šesti kúlovými jamkami s dvěma propálenými místy, pravděpodobně pozůstatky výhni. V objektu (označený č. 16) byl nalezen kamenný předmět, interpretovaný jako kovadlina, dále tavící kelímky a fragmenty bronzoviny.

V blízkosti tohoto objektu byla nalezena ještě patrně kovolitecká dílna (s označením objektu č. 17) s tavíci kelímky. Poznamenejme, že v blízkém příkopu byly nalezeny bronzové ingoty (Drda - Rybová 2001, 302).

Na jižní straně akropole *Českých Lhotic* byl v roce 1975 odkryt objekt interpretovaný jako kovárna. I zde byl mimo jiné nalezen tavící kelímek. V roce 1981 byla v blízkosti této „kovárny“ nalezena výhňová lopatka s tavíci kelímky. Pokračování výzkumů v těchto místech pomohlo odhalit přítomnost železné strusky (Danielisová 2010, 54-55).

V roce 2009 byla provedena v rámci preventivních průzkumů na oppidu *Třisov* detektorová prospekce a geofyzikální průzkum na severním svahu tzv. jižní akropole. Byla zde zachycena menší železná svorka a čepel železné výhňové lopatky. Kromě těchto předmětů se podařilo získat železná struska a také střep pravděpodobně pocházející z tuhové mísy se zataženým okrajem (John 2012, 260-261).

Na příkladech ze tří oppid byla doložena přítomnost pozůstatků řemeslných (zvláště pak kovářských/kovoliteckých) dílen na akropolích českých oppid. Tyto dílny však nemusely být nutně umístěny na akropoli, ale vázány na konkrétní dvorec. To však bylo mimo rámec detektorové prospekce na jižní akropoli *Třisova*. V případě *Českých Lhotic* a *Závisti* je pravděpodobnější, že byla řemeslná výroba spojená spíše s dvorcem než prostorem akropole.

Teorie akropole jako areál specializované výroby v prostoru oppida ve světle současných poznatků příliš neobstojí. Jak uvádí *J. Kysela* (2012, 874), specializovaná výroba se na oppidech v českém prostředí koncentrovala do prostoru dvorců.

5.1.5.5 Místo obchodu

Obecně je přijímán názor, že oppida v českém prostředí byla umístěna v blízkosti obchodních cest a důležitých výrobních zdrojů (Venclová 2008, 45). Jmenujme například výchozy železné rudy, dostatek dřeva, vody a v některých případech také grafitu (Závist, Třísov). Z tohoto důvodu lze předpokládat, že alespoň některá oppida mohla sloužit mimo jiné i jako těžišťe, a to jak specializované výroby, tak obchodu a s tím spojenými funkcemi (Dobesch 2004, 22).

Oppida jsou vlivem svého umístění a charakteru nálezového inventáře s obchodem obecně značně spojována. Mnohem obtížnější je však hledat konkrétní prostor, kam se obchodní činnost na oppidu soustředila, jelikož archeologické situace jen zřídka zachycují tento druh aktivity.

Nahlédneme-li do struktury českých oppid a umístění akropolí v souvislosti s branami, je zřejmé, že v blízkosti akropolí se vždy nacházel vstup skrz hradby do prostoru oppida, avšak akropole samotná byla ještě samostatně oddělena od okolního prostředí, což platí vesměs pro všechna zmíněná oppida.

Pokud by byl vstup do oppida v blízkosti akropole korigován, nově příchozí se dopravil do tohoto areálu, aniž by musel procházet skrz celé osídlení na oppidu. Tato myšlenka je pouze teoretická a nelze ji podložit fakty.

Podle názoru J. Collise (1996, 90) byla potřeba ohraničení prostoru spojena se snahou oddělit/ochránit okolí od uzavřeného areálu a naopak nebo jen oddělit areály odlišných aktivit od sebe. Definování konkrétní aktivity, která měla být oddělena od zbytku - ať fakticky nebo pouze symbolicky - je v případě akropole komplikované.

Umístění obchodního areálu na českém oppidu v prostoru akropole by teoreticky nevylučovalo, zároveň ale nepotvrzovalo nám dostupné spektrum nálezů. Příliš nápadnou kumulaci určitého typu nálezů na akropolích se zatím nepodařilo zachytit. Je však prokázáno, že na akropolích (viz výše) bylo nalezena velká variabilita předmětů. Od předmětů každodenní potřeby jakými byla užitková keramika nebo nástroje, přes osobní věci, uveďme například spony, toaletní potřeby a jiné (Závist), to byly také na akropolích nalezené luxusnější předměty a militaria - šperky, meče a také exogenní artefakty - importované předměty.

Celá škála těchto předmětů mohla být domácími výrobky, ale zároveň i obchodním artiklem nebo eventuálně pouze přepravní schránkou obchodovaného zboží.

Obchodní aktivity zpravidla nezanechávají archeologické stopy v podobě povrchových reliktů a nebylo by tomu tak ani v případě akropolí. Zde narážíme na první úskalí této teorie. Na akropoli oppida *Závist* byly nalezeny pozůstatky chat a domů, u nichž se zdá nepravděpodobné, že by sloužily obchodnímu záměru.

Nebylo by nutné stavět zahloubené objekty pro potřeby obchodu. Pro účely prodeje či výměny by lehce posloužily i nadzemní lehké přístřešky, které nezanechají mnoho archeologických stop. V jistém smyslu vysvětlitelná je existence na akropolích přítomných kůlových jamek. Pohybujeme-li se pouze v rovině teoretických úvah, může být na první pohled nic neříkající rozložení jamek pouze pozůstatkem po krátce fungujících objektech, jakými mohly být vyhrazená místa pro nabídku obchodního artiklu.

Jak bylo řečeno v minulé podkapitole, na akropolích se kromě půdorysů budov (*Závist*) našly také nepřímé indicie po existenci specializovaného řemesla. Zpravidla se jednalo o objekty, interpretované jako kovářské, popřípadě kovolitecké dílny (*České Lhotice, Závist, jižní akropole na Třísově*). V materiálu, nalezeném v těchto objektech, byla identifikována přítomnost lupy či ingotů. Tyto artefakty sloužily jako suroviny, z nich mohli kováři zhotovit finální předměty. Mimo to se však uvažuje, že železná lupa mohla vedle ingotů sloužit jako přepravní jednotka železa, s níž se dále obchodovalo (*Pleiner 2000, 251*).

Problematické je zjistit, zda mohla na kraji obchodního areálu zároveň fungovat specializovaná dílna. Myšlenka striktního vydělení tohoto řemesla v pozdní době laténské z běžného života ve smyslu, jako tomu bylo ve středověku, není obstojně doložitelná. Máme sice jisté indicie, že se výroba mohla koncentrovat častěji na některá místa oppida (např. *Drda – Rybová 1995; Čížmař 2002*), avšak ve srovnání oppid mezi sebou se nepovedlo zcela jasně definovat prostor, který by byl tomuto řemeslu vyhrazen (*Kysela 2012, 874*).

Nelze vyloučit, že mohla menší dílna sloužit i během obchodního ruchu, popřípadě nabízet své hotové výrobky či opravářské služby.

Dalším problémovým faktorem teorie fungování akropole jako obchodního areálu bylo ustájení tažných zvířat obchodníků. Fosfátové analýzy, které by mohly určit místa potenciálního ustájení zvířat, nebyly na žádném oppidu v českém prostředí provedeny.

V rámci teoretické roviny úvah o obchodním využití prostoru akropole můžeme sledovat povahu archeologického materiálu, která přímo nevylučuje roli akropole jako možné centrum obchodu na českém oppidu, ale zároveň tuto hypotézu bezprostředně nedokazuje.

5.2 DISKUZE

Podoba akropolí výše zmíněných českých oppid má společné rysy. Všechny akropole se nachází na vyvýšené poloze celého areálu a dominují tak zbývající ploše. Nejinak tomu je i u mnohých zahraničních oppid.

Podle mého názoru se zdá nejvíce pravděpodobné, že role akropolí odvíjela od daného oppida a byla podmíněna kombinací více tamějších faktorů. Dle mého názoru je také zajímavá myšlenka, která vznikla při zkoumání oppida *Manching*. A to, že samotné oppidum mohlo být vybudováno na posvátném, popřípadě rituálním místě (Sievers 2010, 33). Toto místo nemuselo být nutně zastavěno svatyní, aby v rámci sociální skupiny lidí figurovalo jako speciální místo. Přesto se na akropolích *Závist* (Drda – Rybová 2001) a *České Lhotice* (Princ 1974) nebo *Třísov* (Břeň 1975) během výzkumu nashromáždilo několik indicií, které pomohly tato místa interpretovat jako posvátná. Terénní situace lze mnohdy zpochybnit (*Třísov*) a s tím i interpretaci kultovních aktivit. Vzhledem k faktu, že kruhová stavba na akropoli *Třísov* koluje v literatuře doposud, existuje snaha o hledání analogií i u jiných oppid na našem území. To mohlo přispět k interpretaci kultovního okrsku na i na *Závisti*. Indicie, které mohou ukazovat na kultovní povahu areálů na akropolích, jsou badateli spatřovány také na oppidech v zahraničí, a to například *Titelberg* (Fernández-Götz 2014) nebo *Manching* (Sievers 2010).

Je nutné poznamenat, že problematika poznání rolí na akropolích oppid v českém prostředí stále stagnuje na absenci poznatků z archeologických výzkumů nebo příslušných analýz, ale také na tom, že některé aktivity v archeologickém materiálu jednoduše nejsme schopni zachytit.

6 Závěr

Vyvýšené polohy v rámci oppid, známé jako akropole, měly v rámci oppid nezastupitelné místo. Z dostupných pramenů je zřejmé, že nám celkový význam, jaký měla akropole na oppidu, může mnohdy unikat.

Plošný výzkum akropole oppida *Třisov* přinesl značné množství archeologického materiálu. Z terénní dokumentace, která se zachovala, jsem vymapovala jednotlivé sondy do celkového plánu (*obr. 1*). Ze zjištění vyplývá, že *J. Břeněm* interpretovaná kruhová stavba (*obr. 15*) vůbec nemusela existovat, jelikož jednotlivé kúlové jamky spolu vzájemně nemusely souviset.

Průběh nalezených ramen žlabů (v sondách B, E a F, G), které by měly areál svatyně a možná také blízké chaty ohrazovat, se zdá diskutabilní. Umístění *oktagonální stavby* i zmíněné chaty není ve vzájemné dispozici se žlabem vhodné. A to ani v případě, že by kruhová stavba neexistovala, jelikož jihozápadní roh chaty by z ohrazení patrně vyčníval.

Pokud by kruhová stavba skutečně existovala, nemusela plnit funkci svatyně. Přestože by byla kruhová stavba v blízkosti chaty značně velká, je na místě zvážit například i možnost například skladovací, popřípadě i jiné funkce. Z plochy akropole navíc nepochází žádné neobvyklé nálezy, které by ukazovaly na fungování domnělé stavby jako na kultovní areál. Z prostoru akropole známe běžný sídlištní materiál a velmi málo luxusních předmětů. Zde poznamenejme, že oppidum bylo v klidu opuštěno, a proto mohly být drahocennější předměty z lokality odneseny.

Keramický soubor z akropole velmi fragmentární. Pouze necelých 17 % z celkového souboru bylo možno přiřadit ke konkrétní části nádoby a nikoli pouze do kategorie „*tělo*“. Z celkového počtu lze také malé procento (3 %) keramických střepů přiřadit ke konkrétním nádobám. Ve většině případů se jednalo o misky.

Tuhová keramika zaujímá v souboru 83 %. Tento vysoký nadprůměr je velmi obtížné komentovat. Ještě během výzkumu pouze odhadoval *J. Břeň* zastoupení této keramiky na oppidu v hodnotách 70–80 %. Během vyhodnocování materiálu z osídlení v centrální části oppida dospěl ke snížení tohoto procenta na cca 65 % (detailněji viz kap. 2.4.2.1). Aktuálně *M. Hlavou* (2008) publikovaný soubor ze zázemí oppida toto procento ještě upravuje na 55 %, které koresponduje s vrchní hodnotou v keramickém souboru, kterou uvádí *J. Waldhauser* (1992), a to 57 %.

Dle mého soudu je zajímavým jevem reparace právě tuhové keramiky. Je s podivem, že se v případě reparace v drtivé většině případů setkáváme s opravováním keramiky z tohoto materiálu. Přičemž v souboru méně běžná malovaná či jemná keramika opravována nebyla. Nicméně podobné hodnoty vykazuje i nedávná analýza souboru ze zázemí oppida *Třisov*.

V souboru se kromě nálezů z doby laténské nacházel také velmi skromný soubor nálezů z doby bronzové, dále středověké a novověké keramiky.

Tyto nálezy mohou být spojovány s blízkou vyvýšenou polohou *Dívčí Kámen*, kde se předpokládá fungování hradiště v době bronzové, jehož pozůstatky zničila stavba středověkého hradu. Souvislosti těchto dominantních míst v pozdní době laténské nejsou dosud vyjasněny. Není vyloučeno, že mohly být ve vzájemném vztahu, a to jak v době bronzové, tak v následujících obdobích.

Je tedy zřejmé, že akropole oppida a také nejvyšší bod *Dívčího Kamene* byly v minulosti různou měrou navštěvovány. Tento fakt není ničím výjimečným. Vysoko položené lokality byly pro člověka oblíbené a lákavé nejen v pozdní době laténské. Nemůžeme si nevšimnout, že umístění hradišť bylo v mnohém velmi podobné umístění oppid.

Proto jsem se na základě poznatků a několika příkladů z hradišť doby bronzové, popřípadě raného středověku pokusila zobecnit parametry a vlivy, které mohly přispět k výběru lokality v dominantní poloze (kap. 4.1 a 4.2).

Bylo prokázáno, že lokality mají společné přírodní prostředí, a to blízký často meandrující vodní tok, přírodní ochranu v podobě svahů, také jistou míru dominance v krajině (kap. 4.1).

Ukázalo se, že nejen ekonomické vlivy hrály roli při výběru lokality. Přispět mohl také samotný fakt, že místo bylo vnímáno jako specifické a zvláštní v rámci vzájemného působení okolní krajiny na člověka nebo v rámci kolektivní paměti příslušníku komunity s odkazem na kult předků, popřípadě symbolické vnímání konkrétního místa.

I vznik samotného oppida může vedle praktického ovlivnit různou měrou také symbolický podtext, a to s důrazem na tradici a posilování kolektivní paměti příslušníků společnosti (blíže kap. 4.2).

V rámci své diplomové práce jsem se mimo jiné zabývala různými hypotetickými rolemi akropole na českém oppidu (kap. 5). Domnívám se však, že funkce akropole v rámci oppida podléhala spíše tamějším potřebám a nemusela být pevně spjata s určitou úlohou. Přesto hrála nejen v rámci oppida jistě důležitou roli.

Přestože postrádáme odpovídající hodnověrné doklady, objevují se jisté indicie, které hovoří ve prospěch fungování akropole jako kultovně-náboženského areálu. Platí to například pro oppida *Titelberg* nebo *Manching*. Je možné, že na akropolích těchto oppid byly nalezeny pozůstatky svatyní, které zde fungovaly v pozdní době laténské. Na našem území zatím postrádáme jednoznačné důkazy o takových areálech. Prostory, které jsou interpretované jako kultovní na akropolích oppid *Závist* či *České Lhotice* bude nutné podrobit detailnějšímu přezkoumání.

Zdá se pravděpodobné, že interpretaci objektu jako kultovní okrsek na *Závisti* jistě měrou odrážela snaha o nalezení analogií k tzv. *oktogonální svatyni* na severní akropoli *Třisov*. V terénní situaci obou lokalit však nelze s určitostí spatřit půdorysy kruhových staveb, jelikož se v blízkosti nacházelo mnoho dalších kůlových jamek, které mohly spolu s kůlovými jamkami z domnělých staveb tvořit i jiné objekty.

Z mého pohledu jedinou budovou, kterou lze s určitostí na severní akropoli oppida *Třisov* hledat, byla tzv. chata vymezená základovým žlabem. Dále souhlasím s existencí žlábků č. 5 v sondách B a E a žlábků č. VII v sondě B. Jejich průběh byl však sledován v krátkém úseku a nelze určit, jaký prostor skutečně ohrazovaly.

Přestože několikaletý plošný výzkum na akropoli obsáhl značnou plochu kolem nejvyššího bodu kopce, nebylo možné (ať kvůli komplikovanému terénu s vystupujícím podložím či stavu a podobě dochované dokumentace) detailně vyhodnotit vztahy mezi jednotlivými menšími objekty (kůlovými jamkami či jámami). V materiálu ve výplních objektů se neseťkáváme s předměty vázanými na specifickou činnost, a proto nelze přiřadit objektům konkrétní funkce. Přesto nelze na základě výše pojednaných kapitol akropoli upřít její důležitost v rámci kontextu sídelního prostoru oppida.

7 Seznam použité literatury:

Axamit, J. 1919: Pátrání po kultuře stradonické na Pardubicku, Chrudimsku a Nasavrcku, Památky Archeologické 31, 53–58.

Beneš, A. 1964: Vrcovice, Bulletin záchranného oddělení 1, 95–96.

Beneš, A. 1988: Sídliště ze starší doby bronzové u Hostů, České Budějovice. Zpráva o předstihovém výzkumu za léta 1981–1985, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 5, 7–26.

Břeň, J.: Deníky z výzkumu severní akropole oppida Třisov z let 1965–1973. Archiv Národního muzea v Praze. Uloženo v depozitáři v Terezíně.

Břeň, J. 1993: Nálezová zpráva ze systematického výzkumu části severní akropole oppida Třisov – vrcholek. Archiv Národního muzea v Praze. Uloženo v depozitáři v Terezíně.

Břeň, J. 1956: Oppidum Holubov-Třisov. Předběžná zpráva o výzkumu Národního muzea z let 1954-55, Časopis Národního muzea – oddíl věd společenských 125, 5–16.

Břeň, J. 1987: K výrobě tuhové keramiky na keltském oppidu v Třisově, okres Český Krumlov, Časopis Národního muzea – Řada historická 156, 1–9.

Břeň, J. 1966: Třisov keltské oppidum. Praha

Břeň J. 1972: Nálezová zpráva z let 1965-1972. Archiv NM. Praha

Břeň, J. 1965-1972: Terénní deníky. Archiv NM. Praha

Břeň, J. 1975: Zvláštní typy sídlištních objektů na keltském oppidu v Třisově u Českého Krumlova. Časopis Národního muzea 144/3-4, 119–136.

Břeň, J. 1975b: Třisov, o. Holubov, okr. Český Krumlov. Výzkumy v Čechách 1973, 169.

Břeň, J. 1975c: Pánve tzv. aylesfordského typu v Čechách, Časopis Národního muzea, Historické muzeum 144, 7–15.

Břeň, J. 1981: Celtic oppidum at Třisov, S. Bohemia. Archaeology in Bohemia 1981–1985, 104–105.

Břeň, J. 1984: Třisov, o. Holubov, okr. Český Krumlov. Výzkumy v Čechách 1980–1981, 126.

Buchta, M. 2010: Rituál a budování kolektivní paměti u etnických menšin. Bakalářská práce. Brno.

Collis, J. 1996: Hillforts, enclosures and boundaries. The Iron Age in Britain and Ireland: Recent Trends, 87–91.

Cumberpatch, Ch. G. 1993: The circulation and exchange of late iron age slip decorated pottery in Bohemia and Moravia, Památky archeologické 84, 60–85.

Čižmář, M. 1989: Pozdně laténské osídlení předhradí Závisti, Památky archeologické 80, 59–122.

Čižmář, M. 1995: Značky na dnech laténské keramiky na Moravě II. Acta Musei Moraviae – Scientiae Sociales 80, 109–120.

Čižmář, M. 2002: Oppidum Staré Hradisko. Olomouc.

Čižmář, M. 2003: Laténské sídliště v Bořitově, Pravěk – Supplementum 10. Brno.

Čižmář, I. 2008: Zázemí keltského oppida Staré Hradisko. Magisterská diplomová práce. Brno.

Čižmářová, J. 2004: Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku.

Čujanová-Jílková, E. 1971: Žárové hroby na sídlištích z rozhraní starší a střední doby bronzové v česko-bavorské oblasti, Archeologické rozhledy 23, 683–699.

Danielisová, A. 2010: Oppidum České Lhotice a jeho sídelní zázemí, Archeologické studijní materiály 17.

Danielisová, A. 2010: The role of the oppida as the regional centers within the late Iron Age central Europe, Praktische Funktion, gesellschaftliche Bedeutung und symbolischer Sinn der frühgeschichtlichen Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas, 144–160.

Danielisová, A. 2014: Staré Hradisko - pohled na urbanismus doby laténské optikou moravského oppida, Moravské křižovatky: Střední Podunají mezi pravěkem a historií. 315–334.

Danielisová, A. – Kysela, J. – Miličský, J. 2014: Středomořské importy z oppida Třisov. Nálezy z povrchové prospekce s detektory kovů z let 2007-2013, Archeologické rozhledy 66, 567–608.

Danielisová A. – Mangel, T. 2008: České Lhotice. Keltské oppidum na úpatí Železných hor. Nasavrky.

Danielisová, A. – Miličský, J. 2014: Pozdně laténské spony z oppida Třisov, získané povrchovou prospekci v letech 2008–2013. Archeologické rozhledy 66, 40–66.

Dobesch, G. 2004: Zentrum, Peripherie und „Barbaren“ in der Urgeschichte und der Alten Geschichte. Zentrum und Peripherie - gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte, 11–95.

Drda, P. – Rybová, A. 1994: Stradonice. Rebirth of a Celtic Oppidum. Praha.

Drda, P. – Rybová, A. 1995: Prostorové rozložení specializovaného řemesla v zástavbě keltského oppida, Archeologické rozhledy 47, 596–613.

Drda, P. – Rybová, A. 1997: Keltská oppida v centru Boiohaema, Památky archeologické 88, 65–123.

Drda, P. - Rybová, A. 1998: Keltové a Čechy. Praha.

Durdík, T. 2004: Hrad Dívčí Kámen (Maidštejn, Menštejn), Dívčí Kámen – přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově, 62–70.

Durkheim, É. 2002: Elementární formy náboženského života. Systém totemismu v Austrálii. Praha.

Earle, T. 1997: How Chiefs Come to Power. The Political Economy in Prehistory. Stanford.

Fernández-Götz, M. 2013: Una nueva mirada sobre los oppida de la Europa Templada/A new view on the „oppida“ of Temperate Europe. Complutum 24, 131–150.

- Fernández-Götz, M. 2014: Identity and Power: The transformation of Iron Age Societies in Northeast Gaul. Amsterdam Archaeological Studies 21.*
- Fichtl, S. 2000: La ville celtique. Les oppida de 150 av. J. – C. à 15 ap. J. – C. Paris.*
- Gojda, M. 2000: Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Praha.*
- Goláňová, P. 2014: K použití a provenienci grafitu v časně době laténské na Moravě. Moravské křižovatky: Střední Podunají mezi pravěkem a historií. 113–141.*
- Hájek, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové. Památky archeologické 45, 115–192.*
- Hlava, M. 1997: Využití tuhy v době laténské na Moravě. Nepublikovaná diplomová práce uložena na FF MU Brno.*
- Hlava, M. 2008a: Záchranný výzkum v předpolí oppida Třisov (okr. Český Krumlov) roku 1958, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 14–209.*
- Hlava, M. 2008b: Grafit v době laténské na Moravě. Památky archeologické 99, 189–258.*
- Hlava, M. 2009: „Amulety“ z oppida Třisov (okr. Český Krumlov), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 115–123.*
- Hlásek, D. a kol. 2014: Hradiště "Kozí vrch" u Všemyslic, okr. České Budějovice, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 27, 51–67.*
- Hlásek a kol. 2015: Vrcovice. Hradiště z počátku střední doby bronzové. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 10.*
- Hlásek D. 2017: Pravěké nálezy z polohy Hradiště u Písecké Smolče. K využití Vltavy na počátku doby bronzové, 45–68.*
- Horáková –Jansová, L. 1955: Laténská tuhová keramika v Čechách a na Moravě. Památky archeologické 46, 134–184.*
- Hrala, J. 1973: Knovízská kultura ve středních Čechách. Archeologické studijní materiály 11. Praha.*
- Chvojka, O. 2000: Dívčí Kámen, okr. Český Krumlov – hradiště pozdní doby bronzové?, In: Čech, P. – Dobeš, M. (ed.): Sborník Miroslavu Buchvaldkovi, 101–105.*

Chvojka, O. 2004: Praveké osídlení na Dívčím Kameni. Dívčí Kámen – přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově, 35-50.

Chvojka, O. – Effenberková, P. 2004: Revizní archeologický výzkum na Dívčím Kameni v roce 2002. Dívčí Kámen - přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově, 51–55.

Jansová, L. 1966: Výzkum oppida nad Závistí v letech 1963-1965, AR 18, 137–156.

Jansová, L. 1983: Dva fragmenty kamenných soch ze Závisti. Památky archeologické 74, 350–365.

Jansová, L. 1992: Hrazany, das keltische Oppidum un Bohmen III. Praha.

John, J. 2012: Indicie kovářské výroby na jižní akropoli oppida u Třisova (okr. Český Krumlov), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 259–264.

John, J. a kol. 2015: Všemyslice – Kozí vrch. Nové poznatky o hradišti z počátku střední doby bronzové, výsledky multidisciplinárního výzkumu. Archeologie západních Čech 9. 96–121.

Knopf, T. – Leicht, M. – Sievers, S. 2000: Die grossen süddeutschen Oppida Heidengraben, Manching und Kelheim. Les processus d'urbanisation à l'âge du Fer. Eisenzeitliche Urbanisationsprozesse. Glux-en-Glenne. 141–147.

Karasová, Z. 2004: Keltské oppidum na Třisově, Dívčí kámen, přírodní rezervace a historický vývoj osídlení. Sborník příspěvků ze semináře dne 26. září 2002 v Regionálním muzeu v Českém Krumlově, 56–61.

Kuchařík, M. 2015: Archeologie krajiny a její současné perspektivy na příkladu mikro-a makrosondy do kulturní krajiny. Krajina jako antropologická čítanka, 245–298.

Kuna, M. – Danielisová, A. 2009: Geomorfometrie a analýza reliéfu v archeologii. Živá archeologie – Rekonstrukce a experiment v archeologii 10, 1-5.

Kysela, J. 2010: K imitacím (?) středomořské keramiky ze středočeských oppid, Archeologické rozhledy 62, 523–534.

Kysela, J. 2011: Středomořské importy z oppida Třisov, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 24, 163–190.

Kysela, J. 2012: Ex meridie oppida? Úvahy o možnostech poznání jižní inspirace laténských oppid. Archeologie ve středních Čechách 16, 863–885.

Meduna, J. 1961: Staré Hradisko. Katalog nálezů uložených v muzeu města Boskovic. Brno.

Meduna, J. 1970: Das keltische Oppidum Staré Hradisko in Mähren. Germania 48, 34–59.

Meduna, J. 1980: Die latènezeitlichen Siedlungen in Mähren. Praha.

Menšík, P. - Král, V. 2016: Cyklus Kořeny XXXIV – Archeologický výzkum hradiště „Kněží hora“ u Katovic v roce 2016. Katovický zpravodaj, 8–9.

Menšík, P. – Procházka, M. – Král, V. 2017: Cyklus kořeny XXXVII - Archeologický výzkum hradiště „Kněží hora“ u Katovic v roce 2017. Současný stav poznání. Katovický zpravodaj, 7.

Motýková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1978: Metal, glass and amber objects from the acropolis of Závist. Kovové, skleněné a jantarové předměty z akropole na Závisti. PA 69, 259–343.

Müller, F. 1993: Kultplätze und Opferbräuche. Das keltische Jahrtausend. Mainz und Rein. 177–188.

Novák, R. 2005: Kontinuita pohřbívání na pravěkých pohřebištích. In: John, J. - Neústupný, E.: Příspěvky k archeologii 2, 153–200.

Píč, J. L. 1903: Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Starožitnosti země České II/2. Praha.

Pleiner, R. 2000: Iron in archaeology. The European bloomery smelters. Praha.

Pleiner, R. – Rybová, A. a kol. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.

Podborský, V. 2000: "Genius loci" pravěkých a raně středověkých ceremoniálních center. In memoriam Jan Rulf (Pavlů, I. ed.), Památky archeologické - Supplementum 13. 355–360.

Pohunek, J. 2015: Odras archeologizovaných krajinných prvků v etnografických pramenech. Disertační práce. Praha.

- Poláček, L. 2000: Studien zum Burgwall von Mikulčice. Band 4 / hrsg. von Lumír Poláček, Archeologický ústav Akademie věd České republiky. Brno.*
- Poláček, L. a kol. 2007: Stav a perspektivy výzkumu podhradí mikulčického hradiště. Přehled výzkumů 48, 119–142.*
- Poulik, J. 1975: Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských. Praha.*
- Princ, M. 1974: Keltské oppidum u Českých Lhotic, AR 26, 614–621.*
- Princ, M. 1982: Výzkum keltského oppida u Č. Lhotic v r. 1981, Zpravodaj K MVČ IX/1, 30–32.*
- Princ, M. 1983: Výzkum keltského oppida v Hradišti v roce 1982. Zpravodaj K MVČ X/1, 29–30.*
- Princ, M. 1985: Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v r. 1984, Zpravodaj K MVČ XII/1, 73–77.*
- Princ, M. 1986: Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1985. Zpravodaj K MVČ XIII/1, 56–58.*
- Princ, M. 1987: Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1986. Zpravodaj K MVČ XIV/1, 52–55.*
- Princ, M. 1988: Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1987. Zpravodaj K MVČ XV/1, 77–79.*
- Roymans, N., 1990: Tribal Societies in Northern Gaul. An Anthropological Perspective, Amsterdam.*
- Rulf, J. – Salač, V. 1995: Zpráva o laténské keramice v severozápadních Čechách, Archeologické rozhledy 47, 373–417.*
- Rybová, A. – Drda, P. 1994: Hradiště by Stradonice. Rebirth of a celtic oppidum.*
- Rybová, A. – Vokolek, V. 1972: Terénní výsledky komplexního výzkumu v Plotištích n. L., Archeologické rozhledy 24, 328–336.*

Salač, V. 1996 : O hospodářství, oppidech a Marobudovi. *Archeologické rozhledy* 48, 60–97.

Salač, V. 2011: Oppida a urbanizační procesy ve střední Evropě. *Archeologické rozhledy* 63, 23–64.

Schefzik, M. 2001: Die bronze- und eisenzeitliche Besiedlungsgeschichte der Münchner Ebene. Eine Untersuchung zu Gebäude- und Siedlungsformen im süddeutschen Raum, *Internationale Archäologie* 68. Rahden/Westf.

Sievers, S. 2003: Manching: Die Keltenstadt. Stuttgart.

Sievers, S. 2010: L'oppidum de Manching, *L'Archéologue, archéologie nouvelle* 108, 32–35.

Snítily, P. 2005: Laténská zahloubená obydlí. In: John, J. – Neústupný, E.: Příspěvky k archeologii 2, 201–239.

Štark, M. 2011: Kamenné artefakty v době bronzové. Bakalářská práce. Pardubice.

Valentová, J. – Šumberová, R. 2006: Nová laténská sídliště v Podoubraví, okr. Kutná Hora. *Pravěk - Nová Řada* 16, 267–308.

Valentová, J. – Šumberová, R. 2012: Keramické cedníky, poklopy a trychtýře z oppida Stradonice. *Archeologické rozhledy* 64, 333–346.

Valentová, J. 2011: Keramické poklice z oppida Stradonice. *Časopis Národního muzea. Řada historická* 180, 7–19.

Valentová, J. – Venclová, N. 2012: Oppidum Stradonice. *Výzkum A. Stockého r. 1929. Fontes Archaeologici Pragenses* 38, Praha, Národní muzeum.

Venclová, N. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská. Praha.

Vondrovský, V. (ed.) 2014: Linecká stezka - obchodní stezka mezi jižními Čechami a Podunajím. E-kniha v rámci projektu "Linecká stezka". Dostupné z:

http://www.lineckastezka.cz/e_download.php?file=data/editor/16cs_2.pdf&original=LS_ekniha_web_spravnaverze.pdf, cit. 24. 7. 2017, 15:05

Votřel, P. 2011: Třísov: Současný stav poznání laténského oppida. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Západočeské Univerzity v Plzni.

Waldhauser, J. 1992: Keltische Distributionssysteme von Graphittonkeramik und die Ausbeutung der Graphitlagerstätten während der fortgeschrittenen Latènezeit. Archäologisches Korrespondenzblatt 22, 377 – 392.

Waldhauser, J. 1995: Detektory získané nálezy z keltského oppida u Strakonic. Archeologické rozhledy 47, 418–425.

Waldhauser, J. 1995: Problematika využívání tradičních a analytických metod při popisu a vyhodnocení laténské keramiky z Čech v uplynulých třech desetiletích. Archeologické fórum 4, 65–79.

Waldhauser, J. 1996: Regionale keramische Kreise der jüngeren Latènezeit in Böhmen: Anfänge der Forschungen. In: Jerem, E. – Krenn-Leeb, A. – Neugebauer, J.-W. – Urban, O. H. (Hrsg.), Die Kelten in den Alpen und an der Donau. Akten des Internationalen Symposiums St. Pölten, 14. – 18. Oktober 1992. Budapest – Wien, 335–357.

Waldhauser, J. 2001: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.

Wells, P. S. 2006. Objects, meanings and ritual in the emergence of the oppida, Celtes et Gaulois, l'Archéologie face à l'Histoire 4: Les mutations de la fin de l'âge du Fer. Collection Bibra cte 12/4, Centre archéologique européen, 139–153.

Wells, P. S. 2008: Trade and Exchange in Later Prehistory, in A. Jones (ed.), Prehistoric Europe. Theory and Practice, Oxford, 356–372.

Wendling, H. 2013: Manching reconsidered: New Perspectives on Settlement Dynamics and Urbanization in Iron Age Central Europe, European Journal of Archaeology 16, 459–490.

Wolf, G. 1993: Rethinking the Oppida. Oxford Journal of Archaeology 12, 223–234.

Weyrauch-Pung, A. 2006: Rezension zu: F. Müller 2002: Götter, Gaben, Rituale – Religion in der Frühgeschichte Europas. Kulturgeschichte der antiken Welt Bd. 92. Archäologische Informationen 29/1&2, 181-183. Dostupný z: <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/arch-inf/article/viewFile/11111/4967>

Williams, D. R. – Carr, D. S. 1993: The sociocultural meaning of outdoor recreation places. In: A. Ewert – D. Chavez – A. Magill (eds.), Culture, Conflict and Communication in the Wildland-Urban Interface. Boulder, Colorado: Westview Press. 209–219.

Zavřel, P. 1996: Současný stav poznání sídlištního zázemí oppida Třisov. Archeologické rozhledy 48, 98–112.

Ženožičková, I. 2009: Pozdně laténská malovaná keramika z oppida Staré Hradisko. Bakalářská práce. Brno.

Internetové zdroje:

http://www.ckrumlov.info/docs/cz/region_histor_brdika.xml, cit. 10. 11. 2017, 15:35

<http://digiarchiv.amapa.cz/results?q=Menštejn>, cit. 12. 11. 2017, 16:20

http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/region_histor_hrnabr.xml, cit. 12. 11. 2017, 15:30

<http://pamatkovykatalog.cz?element=703894&action=element&presenter=ElementsResults>, cit. 14. 11. 2017, 11:15

<http://pamatkovykatalog.cz/?presenter=ElementsResults&action=element&element=703894>, cit. 14. 11. 2017, 10:05

<http://pamatkovykatalog.cz/?element=681698&sequence=48933&page=1958&action=element&presenter=ElementsResults>, cit. 15. 11. 2017, 12:30

<http://pamatkovykatalog.cz/?element=685450&sequence=44481&page=1780&action=element&presenter=ElementsResults>, cit. 15. 11. 2017, 12:35

8 Seznam tabulek

Tabulka 1	Popis sondy a výpis objektů v sondě A	I
Tabulka 2	Popis sondy a výpis objektů v sondě B	II
Tabulka 3	Popis sondy a výpis objektů v sondě C	II
Tabulka 4	Popis sondy a výpis objektů v sondě D	III
Tabulka 5	Popis sondy a výpis objektů v sondě E.....	III
Tabulka 6	Popis sondy a výpis objektů v sondě F.....	III
Tabulka 7	Popis sondy a výpis objektů v sondě G	IV
Tabulka 8	Popis sondy a výpis objektů v sondě H	IV
Tabulka 9	Popis sondy a výpis objektů v sondě I.....	IV
Tabulka 10	Popis sondy a výpis objektů v sondě J.....	IV
Tabulka 11	Popis sondy a výpis objektů v sondě K	V
Tabulka 12	Popis sondy a výpis objektů v sondě L.....	V
Tabulka 13	Popis sondy a výpis objektů v sondě M.....	V
Tabulka 14	Popis sondy a výpis objektů v sondě O	V
Tabulka 15	Popis sondy a výpis objektů v sondě P	VI
Tabulka 16	Popis sondy a výpis objektů v sondě R	VI
Tabulka 17	Popis sondy a výpis objektů v sondě S	VI
Tabulka 18	Popis sondy a výpis objektů v sondě H,I,J	VI
Tabulka 19	Limitní hodnoty kůlových jamek v jednotlivých sondách	VII
Tabulka 20	Hodnoty jam v jednotlivých sondách	VII
Tabulka 21	Počet a hmotnosti nálezového inventáře v objektech	VIII
Tabulka 22	Typy archeologických nálezů na akropoli oppida Třísov.....	IX
Tabulka 23	Typy vhloubené výzdoby, umístění na keramice, a počet střepů	IX
Tabulka 24	Typy plastické výzdoby, umístění na keramice a počet střepů	IX
Tabulka 25	Typy výzdoby ve formě nátěru, umístění na keramice, počet střepů	IX
Tabulka 26	Typy funkční úpravy povrchu dle četnosti včetně umístění na keramice a počty nalezených střepů.....	X

9 Seznam grafů:

Graf 1	Hmotnost keramických fragmentů v sondách	XI
Graf 2	Zastoupení počtu fragmentů zdobené a nezdobené keramiky.....	XII
Graf 3	Materiálové zastoupení keramiky.....	XII
Graf 4	Typy okrajů keramických nádob	XII
Graf 5	Zastoupení určitelných částí nádob	XIII
Graf 6	Zastoupení jednotlivých nádob po vyloučení proměnné „nádobá“	XIII
Graf 7	Hmotnost keramických fragmentů v jednotlivých jamách.....	XIV
Graf 8	Hmotnost keramických fragmentů v jednotlivých kúlových jamkách.....	XIV

10 Seznam obrázků

Obrázek 1	Celkový plán sond na severní akropoli z výzkumů J. Břeně.....	XV
Obrázek 2	Detailní plán sond A, B, C, D a E	XVI
Obrázek 3	Detailní plán sondy F	XVII
Obrázek 4	Detailní plán sondy G.....	XVIII
Obrázek 5	Detailní plán sondy H.....	XIX
Obrázek 6	Detailní plán sondy I	XX
Obrázek 7	Detailní plán sondy J	XXI
Obrázek 8	Detailní plán sondy K.....	XXII
Obrázek 9	Detailní plán sondy L	XXIII
Obrázek 10	Detailní plán sondy M	XXIV
Obrázek 11	Detailní plán sondy O.....	XXV
Obrázek 12	Detailní plán sondy P	XXVI
Obrázek 13	Detailní plán sondy R.....	XXVII
Obrázek 14	Detailní plán sondy S	XXVII
Obrázek 15	Pozice kůlových jamek tzv. oktagonové stavby	XXVIII
Obrázek 16	Celková hmotnost a kumulace nálezů v rámci jednotlivých sond	XXIX
Obrázek 17	Hypoteticky se zvyšující kumulace keramických nálezů v závislosti na splachové činnosti.....	XXX
Obrázek 18	Zájmová oblast kolem oppida Třísov	XXXI
Obrázek 19	Výškové poměry a svažitost terénu v mikroregionu kolem oppida	XXXI
Obrázek 20	Výběr keramických nálezů z polohy Dívčí Kámen	XXXII
Obrázek 21	Miniatury kamenných sekeromlatů a sílexové šipky- Dívčí Kámen	XXXII
Obrázek 22	Oppida s vyznačením jednotlivých akropolí.....	XXXIII
Obrázek 23	Hradiště doby bronzové s vyznačením jednotlivých akropolí	XXXIV
Obrázek 24	Svatyně A na oppidu Manching	XXXV
Obrázek 25	Kruhová stavba a žlab na severní akropoli oppida Třísov	XXXV
Obrázek 26	Kultovní okrsek s kruhovou stavbou na akropoli oppida Závist.....	XXXV
Obrázek 27	Sonda A, jáma č. I, vr. 15 - 80 cm.....	XXXVI
Obrázek 28	Sonda A, jáma č. II.....	XXXVI

Obrázek 29	Sonda B, objekt IV	XXXVII
Obrázek 30	Sonda B, objekt VII, průkop objektem	XXXVII
Obrázek 31	Sonda B, objekt VII, povrch a mechanická vrstva	XXXVII
Obrázek 32	Sonda B, objekt VII, bez bližšího určení	XXXVIII
Obrázek 33	Sonda E, 2. kvadrant, žlábek č. 5	XXXIX
Obrázek 34	Sonda K, severní část žlábků.....	XXXIX
Obrázek 35	Sonda K, žlábek, bez bližšího určení	XL
Obrázek 36	Sonda L, pletí trávy, pod drnem, vrstvy 1, 1-2 a 2.....	XLI
Obrázek 37	Sonda L, vrstvy 3, 3-4 a 4	XLII
Obrázek 38	Sonda L, severní partie sondy	XLIII
Obrázek 39	Sonda O, jáma	XLIII
Obrázek 40	Keramické nálezy z kůlových jamek sond B, G, H, I, J.....	XLIV
Obrázek 41	Obrazová tabule výzdoby.....	XLV
Obrázek 42	Nekeramické předměty	VI

Příloha 1 TABULKY

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt v sondě	Nálezy
A	1965 - 1966	Severní část: 2 x 29 m Jižní část: 2 x 26 m	Kůl. jamka 1	Ne
			Kůl. jamka 2	Ne
			Kůl. jamka 16	Ne
			Kůl. jamka 17	Ne
		Největší mocnost ornice	Kůl. jamka 18	Ne
		30 cm	Kůl. jamka 19	Ne
			Kůl. jamka 20	Ne
			Kůl. jamka 23	Ne
		Nejmenší mocnost ornice	Kůl. jamka 24	Ne
		20 m	Kůl. jamka 25	Ne
			Kůl. jamka 26	Ne
			Kůl. jamka 27	Ne
		Průběh sondy	Kůl. jamka 28	Ne
		S - J	Kůl. jamka 29	Ano
			Kůl. jamka 30	Ne
			Kůl. jamka 39	Ne
		Prodloužení	Jáma I	Ne
		výklenek na 49. - 51. metru směrem na západ s rozměry 2 x 7 m	Jáma II	Ne
Jáma IX/Kůl jamka 3	Ne			
Jáma 50	Ne			

Tabulka 1 Popis sondy a výpis objektů v sondě A

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
B	1965 - 1966	Východní část: 2 x 36 m Západní část: 2 x 26 m	Kůl. jamka 4	Ne
			Kůl. jamka 5	Ne
			Kůl. jamka 6	Ne
			Kůl. jamka 7	Ne
		Největší mocnost ornice	Kůl. jamka 8	Ne
		130 cm	Kůl. jamka 31	Ne
			Kůl. jamka 32	Ne
			Kůl. jamka 33	Ne
		Nejmenší mocnost ornice	Kůl. jamka 34	Ne
		20 cm	Kůl. jamka 35	Ne
			Kůl. jamka 36	Ano
			Kůl. jamka 37	Ne
		Prodloužení	Kůl. jamka 38	Ne
		Výklenek na 17. - 19. m směrem na J kvůli obj. 4 s rozměry 2 x 1,5 m	Jáma III	Ne
			Jáma IV	Ano
Jáma V	Ne			
2 výklenky na 1.- 6. m kvůli průběhu žlábků č. VII směrem na sever a jih	Jáma VI	Ne		
	Průběh sondy	Žlábek č. 5	Ne	
Z - V	Žlábek č. VII	Ano		

Tabulka 2 Popis sondy a výpis objektů v sondě B

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
C	1966	2 x 24 m	Kůl. jamka 9	Ne
			Kůl. jamka 10	Ne
			Kůl. jamka 11	Ne
		Mocnost ornice	Kůl. jamka 12	Ne
		25 cm	Kůl. jamka 13	Ano
			Kůl. jamka 14	Ne
			Kůl. jamka 15	Ne
		Průběh sondy	Kůl. jamka 21	Ne
		S - J	Kůl. jamka 22	Ne
Jáma VIII	Ne			

Tabulka 3 Popis sondy a výpis objektů v sondě C

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
D	1966	3 x 10 m	Kůl. jamka 40	Ne
			Kůl. jamka 41	Ne
		Mocnost ornice	Jáma VIII	Ne
		20-25 cm	Jáma XI	Ne
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 4 Popis sondy a výpis objektů v sondě D

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
E	1966	10 x 10 m rozdělena na 4 kvadranty E1-E4	Kůl. jamka 42	Ne
			Kůl. jamka 43	Ne
			Kůl. jamka 44	Ne
		Největší mocnost ornice	Kůl. jamka 45	Ne
		20-24 cm	Kůl. jamka 46	Ne
			Kůl. jamka 47	Ano
		Nejmenší mocnost ornice	Kůl. jamka 48	Ne
		9 cm	Kůl. jamka 49	Ne
			Jáma č. X	Ano
	Žlábek č. 5	Ano		

Tabulka 5 Popis sondy a výpis objektů v sondě E

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
F	1967	9 x 5 m	Kůl. jamka 1	Ne
			Kůl. jamka 2	Ne
		Největší mocnost ornice	Druhé rameno ohrazení	Ne
		37 cm		
		Nejmenší mocnost ornice		
		16 cm		
Průběh sondy				
S - J				

Tabulka 6 Popis sondy a výpis objektů v sondě F

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
G	1968	8 x 5 m	Kůl. jamka 51	Ano
			Kůl. jamka 52	Ne
		Největší mocnost ornice	Druhé rameno ohrazení	Ne
		21 cm		
		Nejmenší mocnost ornice		
		12 cm		
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 7 Popis sondy a výpis objektů v sondě G

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
H	1968	2,5 x 7 m	Kůl. jamka 53	Ano
			Kůl. jamka 54	Ne
		Mocnost ornice		
		20 - 27 m		
		Průběh sondy		
		S - J		

Tabulka 8 Popis sondy a výpis objektů v sondě H

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
I	1969	5 x 9 m	Kůl. jamka 55	Ano
			Kůl. jamka 56	Ano
		Největší mocnost ornice	Kůl. jamka 57	Ano
		29 cm	Kůl. jamka 58	Ne
			Kůl. jamka 63	Ano
		Nejmenší mocnost ornice		
		9 cm		
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 9 Popis sondy a výpis objektů v sondě I

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
J	1969	3,5 x 16,5 m	Kůl. jamka 58	Ne
			Kůl. jamka 59	Ne
		Mocnost ornice	Kůl. jamka 60	Ne
		22 - 25 cm	Kůl. jamka 61	Ne
		Průběh sondy	Kůl. jamka 62	Ne
		Z - V		

Tabulka 10 Popis sondy a výpis objektů v sondě J

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
K	1969	5 x 9 m	Kůl. jamka 64	Ne
			Kůl. jamka 65	Ne
		Největší mocnost ornice	Obvodový žlab chaty	Ano
		38 cm		
		Nejmenší mocnost ornice		
		12 cm		
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 11 Popis sondy a výpis objektů v sondě K

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
L	1969 + 1971	4 x 7 m	výplň vnitřku chaty	Ano
		Největší mocnost ornice		
		81 cm		
		Nejmenší mocnost ornice		
		26 cm		
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 12 Popis sondy a výpis objektů v sondě L

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
M	1970	ramena pravoúhlého trojúhelníka s rozměry 14,7 a 16 m	Kůl. jamka [bez očíslování]	Ano
		Mocnost ornice		
		50 cm		

Tabulka 13 Popis sondy a výpis objektů v sondě M

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
O	1971	5 x 13,5 m	Kůl. jamka [bez očíslování]	Ne
			Kůl. jamka [bez očíslování]	Ne
		Mocnost ornice	Jáma [bez očíslování]	Ano
		28 cm		
		Průběh sondy		
S - J				

Tabulka 14 Popis sondy a výpis objektů v sondě O

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
P	1971	3 x 10 m	Bez objektů	-
		Největší mocnost ornice		
		30 cm		
		Nejmenší mocnost ornice		
		6 cm		
		Průběh sondy		
		S - J		

Tabulka 15 Popis sondy a výpis objektů v sondě P

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
R	1972	nepravidelný tvar o ploše cca 33 m ²	Obvodový žlab chaty	Ne
		Mocnost ornice		
		30 cm		

Tabulka 16 Popis sondy a výpis objektů v sondě R

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry sondy	Objekt	Nálezy
S	1972	Nepravidelný tvar o ploše cca 18 m ²	Kůl. jamka [bez očíslování]	Ne
			Kůl. jamka [bez očíslování]	Ne
		Mocnost ornice	Kůl. jamka [bez očíslování]	Ne
		30 cm	Jáma [bez očíslování]	Ne

Tabulka 17 Popis sondy a výpis objektů v sondě S

Sonda	Rok výzkumu	Rozměry kontrolního bloku	Objekt	Nálezy
Kontrolní blok sond H, I, J	1972 ?	0,5 x ? m	Kůl. jamka 65	Ano
		Mocnost ornice		
		?		

Tabulka 18 Popis kontrolního bloku sond H, I, J a výpis nalezených objektů

Sonda	Limity zahloubení do podloží v [cm]	Limity velikosti průměrů v [cm]
A	20-30	30-70
B	13-80	20-49
C	13-50	15-25
D	25-50	20-30
E	20-35	mělké
F	10-15	mělké
G	37-45	mělké
H	20-29	21-47
I	36-53	21-52
J	30-44	15-40
K	27-50	10-12
M	(?)	25

Tabulka 19 Limitní hodnoty kůlových jamek v jednotlivých sondách

Sonda	Objekt	Tvar	Zachycen o	Rozměry v [m]	Zahloubení do podloží v [cm]
A	č. I	Pravouhlý s oblými rohy	Částečně	2,5 x 3	35
	č. II	Oválný	Částečně	2,5 x 2,5 (?)	(?)
B	č. III	Oválný	Částečně	0,5 x 2,5	(?)
	č. IV	Kruhový	Celkově	2	(?)
	č. V	Kruhový (?)	Částečně	1	mělký
	č. VI	Kruhový	Částečně	2,5	(?)
C + D	č. VIII	Kruhový	Celkově	2	12
D	č. XI	Kruhový (?)	Částečně	(?)	(?)
E	č. X	Kruhový (?)	Částečně	2,3 (?)	26-31
O	č. 1	Kruhový	Částečně	1,2	40
S	neoznačeno	Oválný	Částečně	1	40

Tabulka 20 Hodnoty jam v jednotlivých sondách

Sonda	Objekt	Typ nálezů	Hmotnost v [g]	Počet
A	Jáma č. I	Keramické fragmenty	1028,63	82
		Železný hřebík	7,8	1
		Železná tyč	12,5	1
		Železný fragment svorky	1,4	1
		Železná svorka	6,7	1
		Železná svorka	8,9	1
		Železný fragment nože	14,5	1
	Jáma č. II	Keramické fragmenty	292,88	30
		Mazanice s otisky prutu	0,5	1
Kůl. jamka 29	Keramické fragmenty	90,9	6	
B	Jáma č. IV	Keramické fragmenty	50,98	11
	Žlab č. VII	Keramické fragmenty	6451,66	667
		Železný hřebík	2,8	1
		Železný plochý předmět	4	1
	Železná plochá dlátka	2	1	
Kůl. jamka 36	Keramické fragmenty	116,53	6	
C	Kůl. jamka 13	Keramické fragmenty	37,02	8
E	Žlábek č. 5	Keramické fragmenty	362,31	63
		Železný hřebík	4,5	1
	Kůl. jamka 47	Keramické fragmenty	13,22	3
	Jáma č. X	Keramické fragmenty	57,72	15
G	Kůl. jamka 51	Keramické fragmenty	107,95	11
		Mazanice	0,1	1
		Zlomek kosti	0,3	1
H	Kůl. jamka 53	Keramické fragmenty	16,56	3
I	Kůl. jamka 55	Keramické fragmenty	8,51	2
	Kůl. jamka 56	Keramické fragmenty	35,11	3
	Kůl. jamka 57	Keramické fragmenty	5,3	6
	Kůl. jamka 63	Keramické fragmenty	25,11	2
K	Žlábek chaty	Keramické fragmenty	11030,06	442
		Mazanice	0,2	1
		Struska	1,7	1
L	Vnitřek chaty	Keramické fragmenty	15351,84	2440
		Mazanice	0,2	6
		Kámen	3,1	1
		Uhlík	0,02	4
		Ruda	3,6	2
M	Kůl. jamka	Keramické fragmenty	26,98	7
O	Jáma	Keramické fragmenty	493,81	49
Kontrolní blok sond H, I, J	Kůl. jamka 65	Keramické fragmenty	499,79	18

Tabulka 21 Počet a hmotnosti nálezového inventáře v objektech

Archeologický nález	Počet
Keramické fragmenty	9851
Železné předměty	44
Mazanice	22
Uhlík	4
Kámen	3
Kamenný úštěp	3
Struska	3
Ozdobné předměty (perly)	2
Kusy rudy	2
Bronzové předměty	1
Kost	1
Grafit ?	1

Tabulka 22 Typy archeologických nálezů na akropoli oppida Třisov

	Typ vhloubené výzdoby	Počet	Umístění na nádobě
1	Svislé rýhování	1353	Podhrdlí až spodní část nádoby
2	Svislé rýhování přetato šikmými liniemi	51	Tělo
3	Značka	46	Na vnější straně dna
4	Vodorovné rýhování	32	Tělo
5	Vodorovné žlábký	10	Tělo
6	Vlešťování	13	Tělo
7	Vlešťovaný metopový vzor	6	Podhrdlí
8	Vodorovné vhlazované linie	3	Tělo
9	Šikmé rýhování	2	Tělo
10	Vlešťovaná vlnovka	1	Na vnější straně
11	Vlešťovaná krokvice	1	Na vnitřní straně

Tabulka 23 Typy vhloubené výzdoby dle četnosti včetně umístění na keramice a počty nalezených střepů

	Typ plastické výzdoby	Počet	Umístění na nádobě
1	Plastické žebro	96	Podhrdlí

Tabulka 24 Typy plastické výzdoby včetně umístění na keramice a počty nalezených střepů

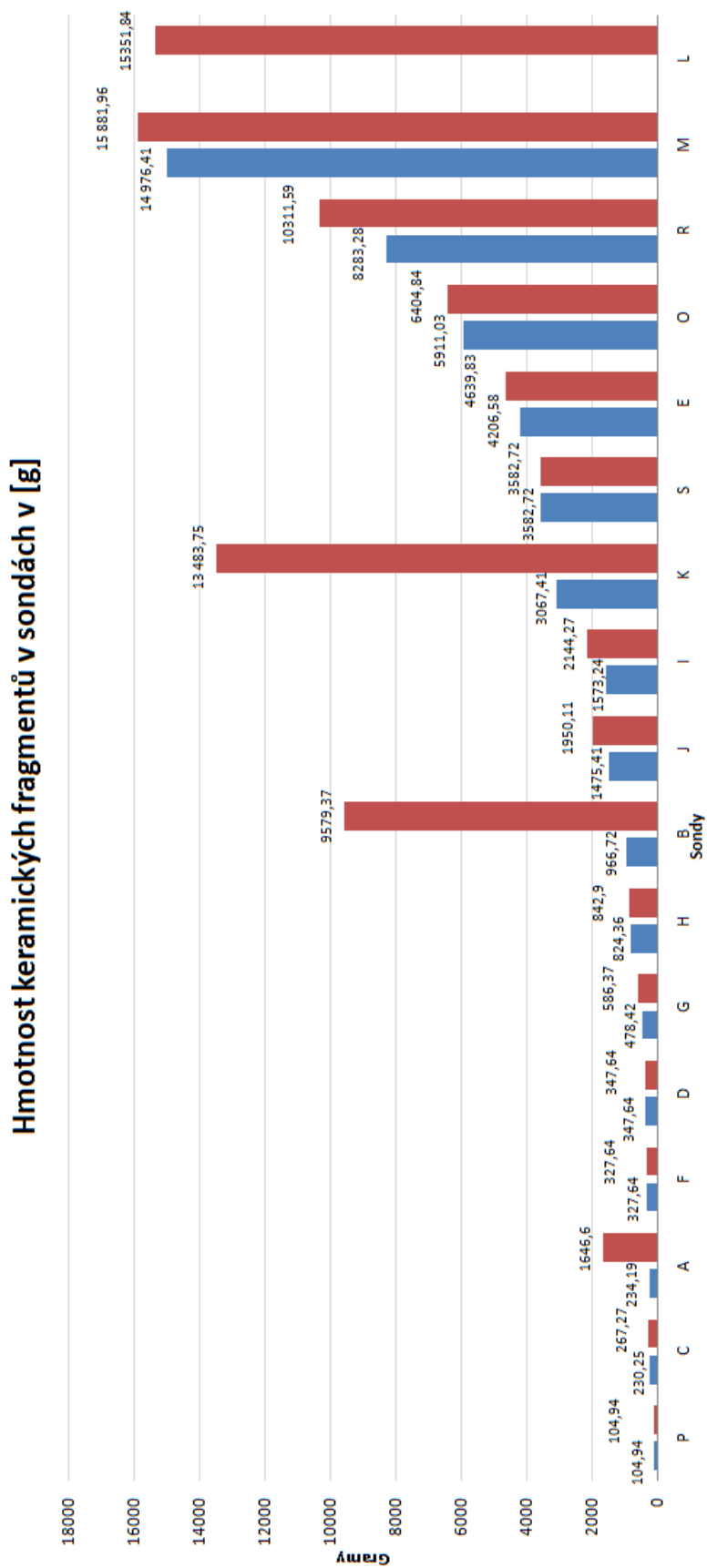
	Typ nátěru na keramice	Počet	Umístění na nádobě
1	Tuhování vnější	73	Tělo
2	Červeně malovaná	15	Tělo či podhrdlí
3	Červeně a bíle malovaná	5	Tělo
4	Tuhování oboustranně	3	Tělo
5	Bíle malovaná	2	Tělo

Tabulka 25 Typy výzdoby dle četnosti včetně umístění na keramice ve formě nátěru a počty nalezených střepů

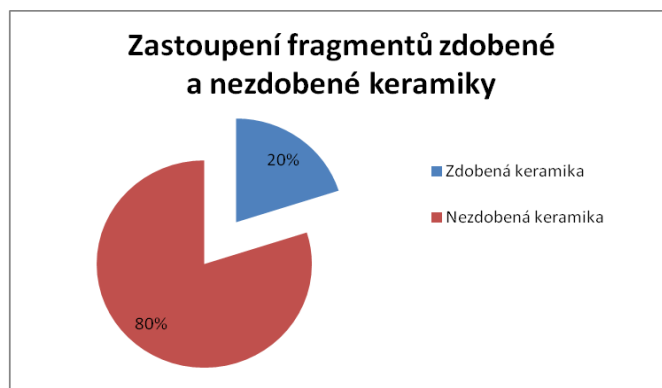
	Typ úpravy povrchu	Počet	Umístění na nádobě
1	Podstavový prstenec	88	Ve spodní části, u dna
2	Smolný nátěr	32	Tělo
3	Reparační otvor	9	Tělo
4	Drsněný povrch	3	Tělo

Tabulka 26 Typy funkční úpravy povrchu dle četnosti včetně umístění na keramice a počty nalezených střepů

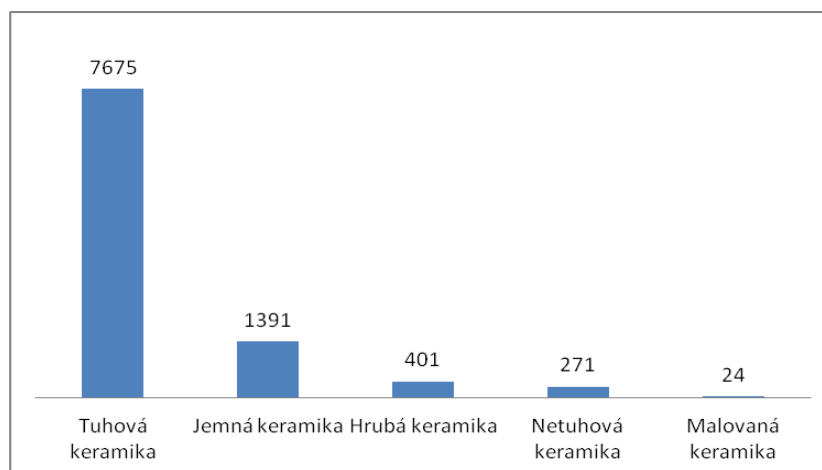
Příloha 2 GRAFY

Graf 1 Hmotnost keramických fragmentů v sondách. Bez (modře) a včetně (červeně) započtení hmotnosti fragmentů v objektech severní akropole oppida Třísov

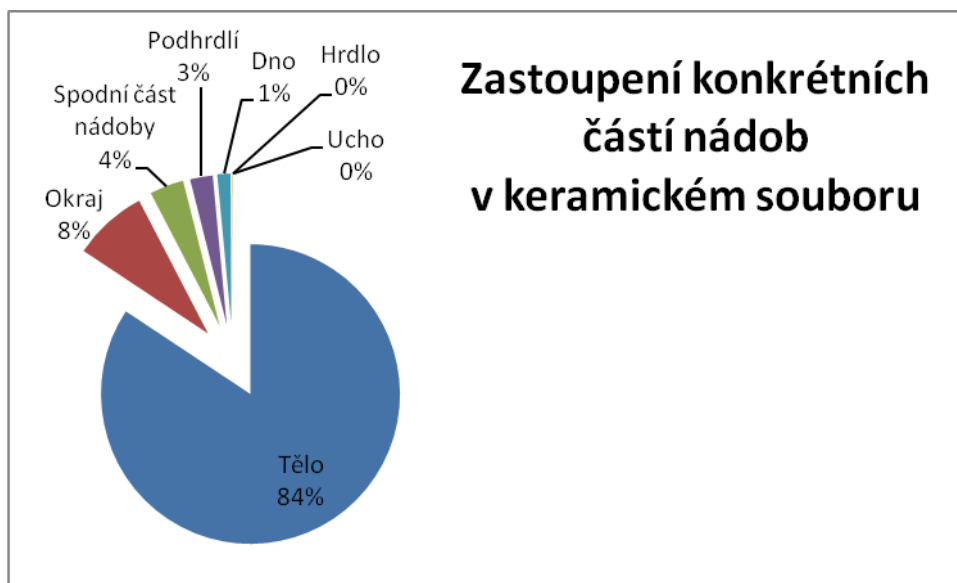
Graf 2 Zastoupení počtu fragmentů zdobené a nezdobené keramiky v souboru pozdní doby latéské

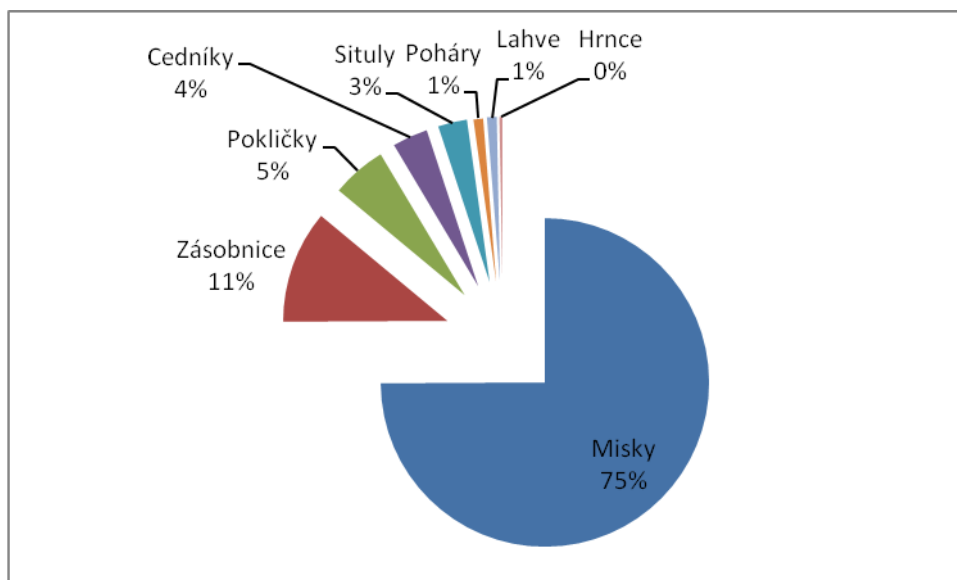
Graf 3 Materiálové zastoupení keramiky pozdní doby latéské na akropoli Třisov

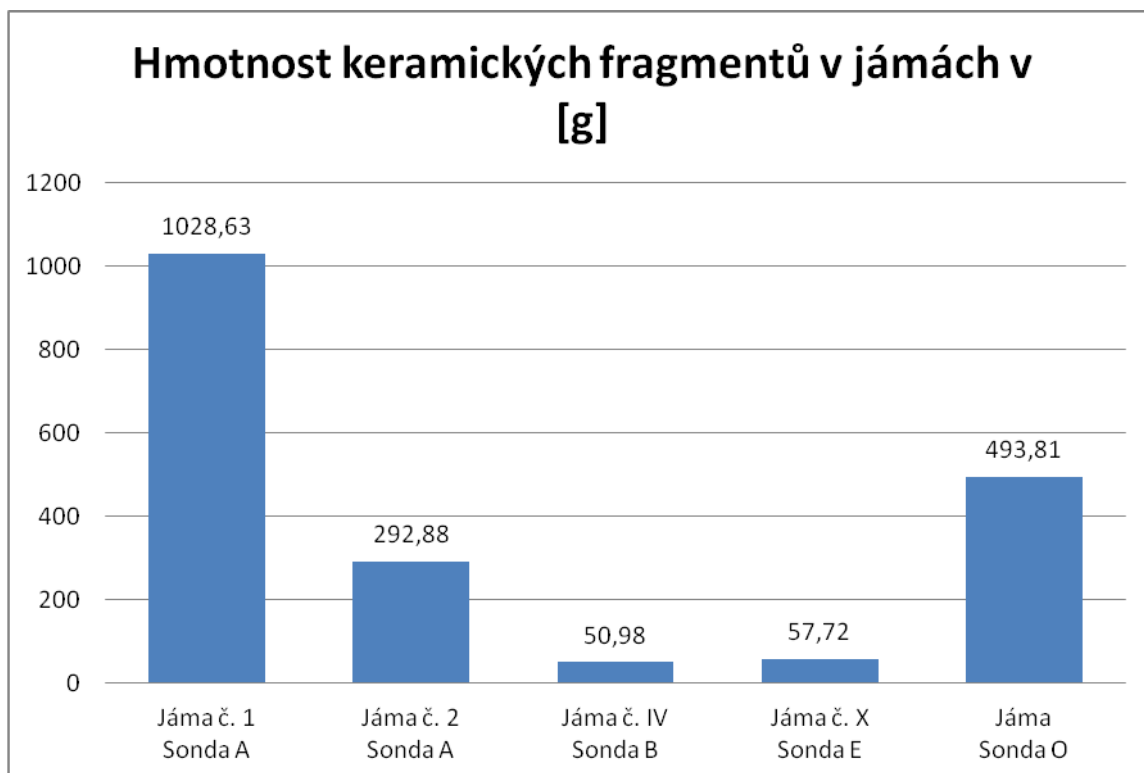
Graf 4 Typy okrajů keramických nádob na akropoli oppida Třisov

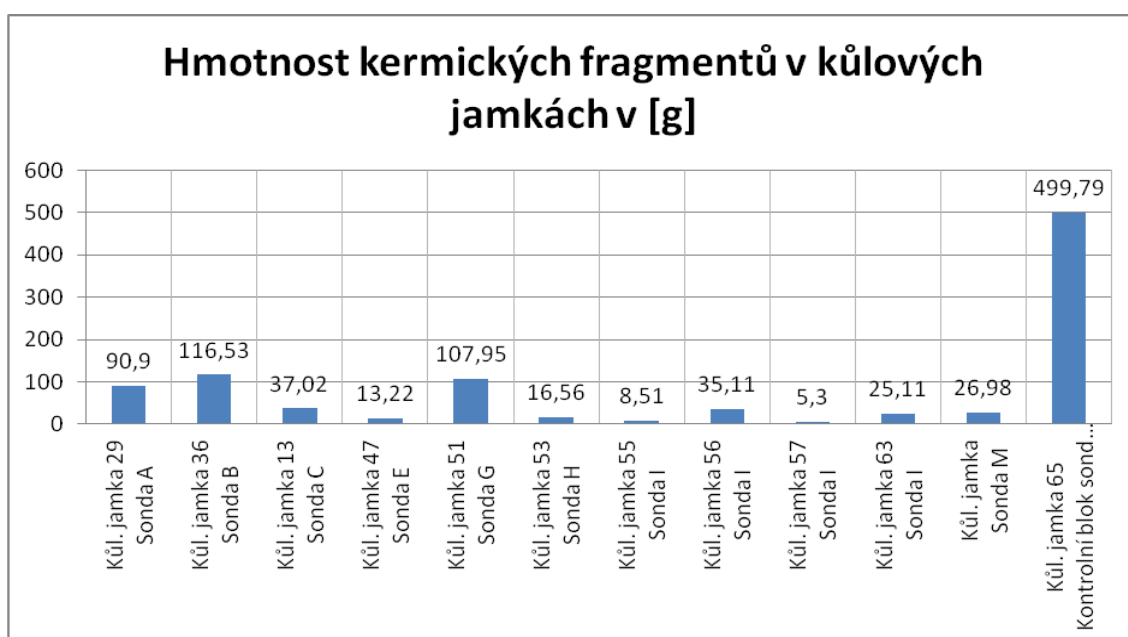
Graf 5 Zastoupení konkrétně určených částí nádob vzhledem k celkovému počtu keramických fragmentů

Graf 6 Zastoupení jednotlivých nádob v množině fragmentů, u kterých bylo možné přiřadit střepep konkrétní nádobě při vyloučení obecně vypovídající proměnné „nádobá“

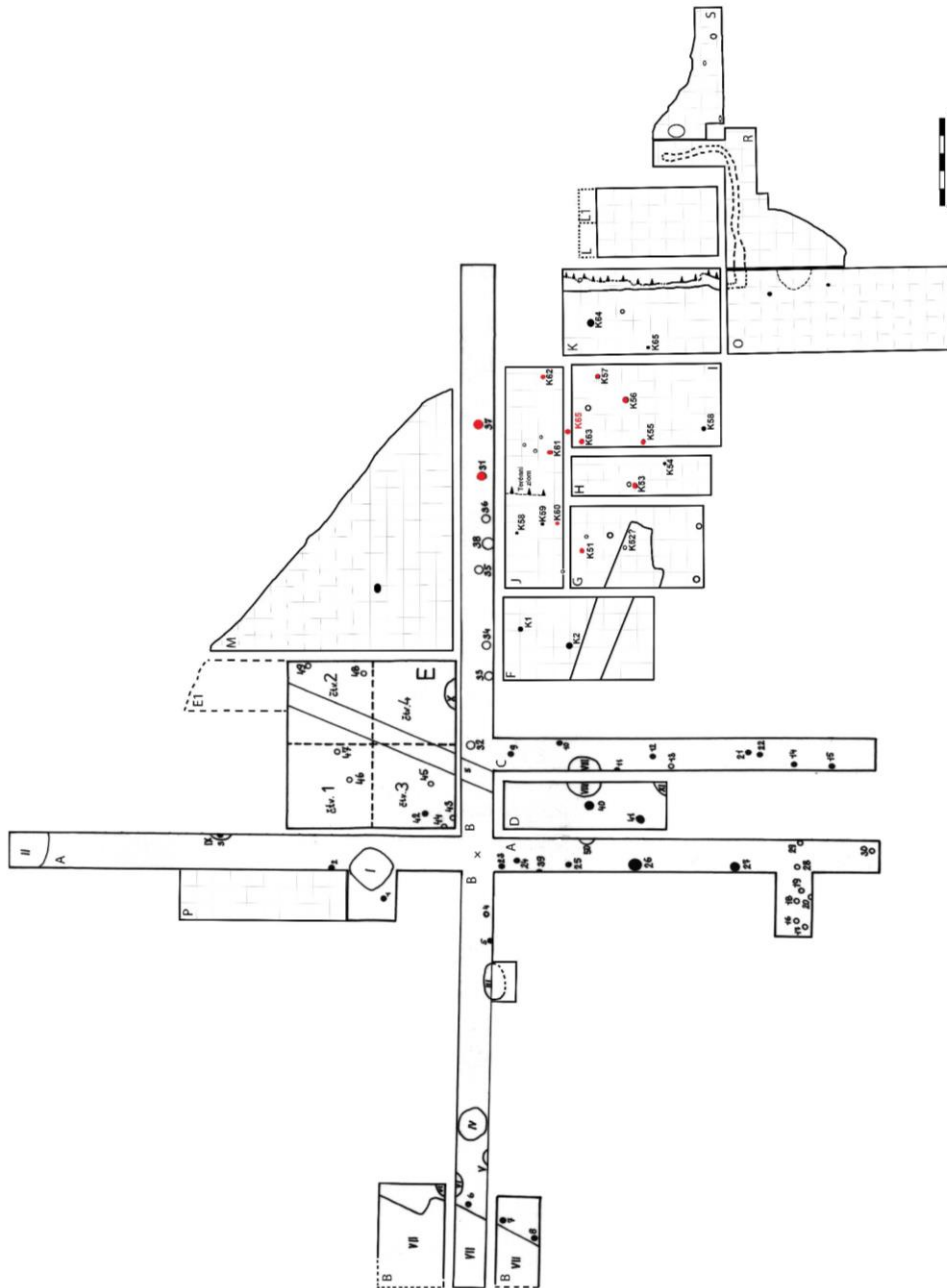

Graf 7 Hmotnost keramických fragmentů v jednotlivých jamách

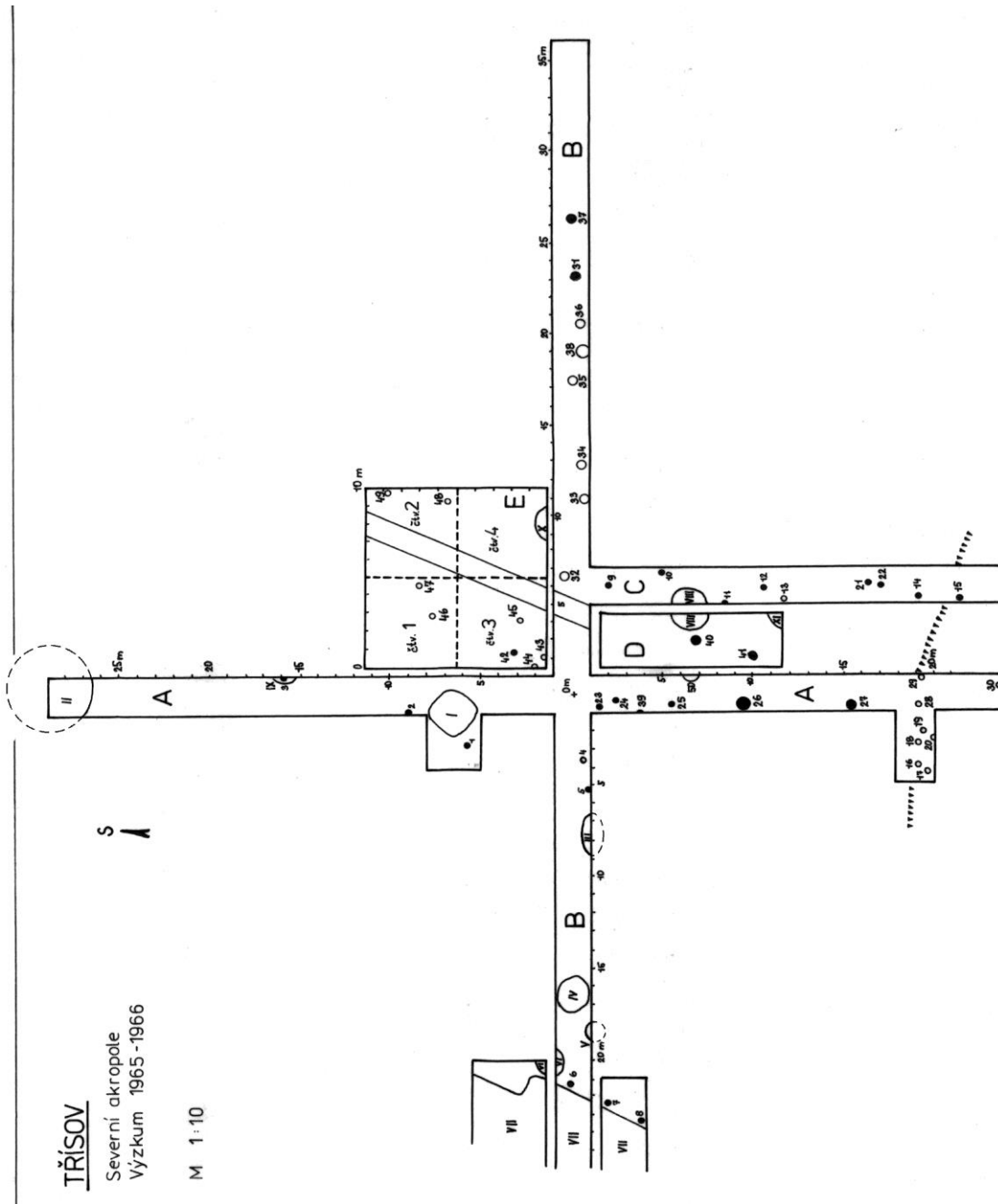

Graf 8 Hmotnost keramických fragmentů v jednotlivých kúlových jamkách

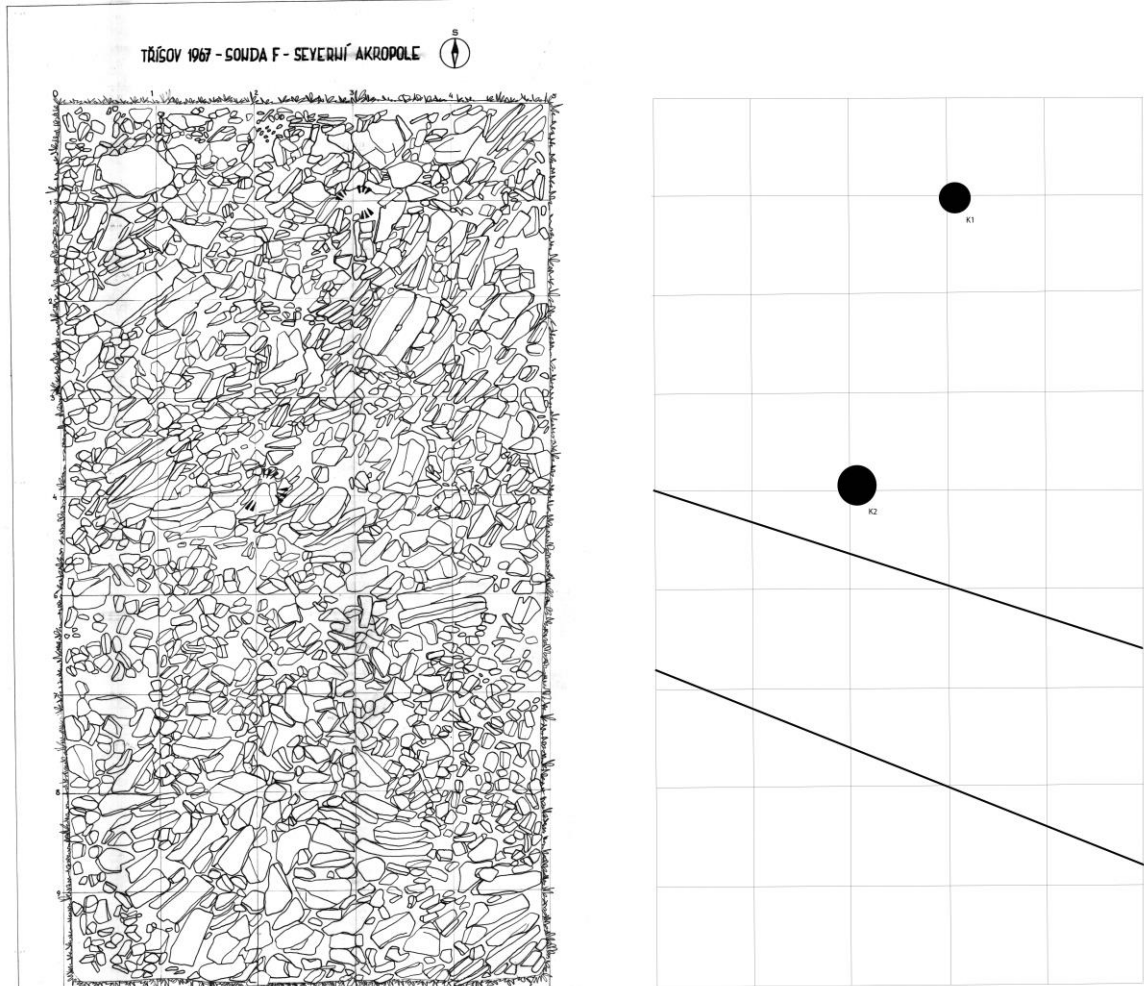
Příloha 3 OBRÁZKY

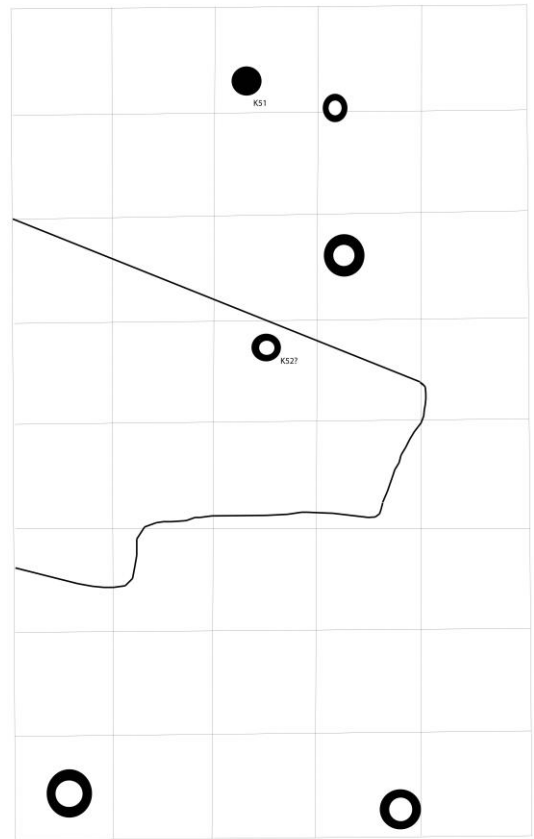
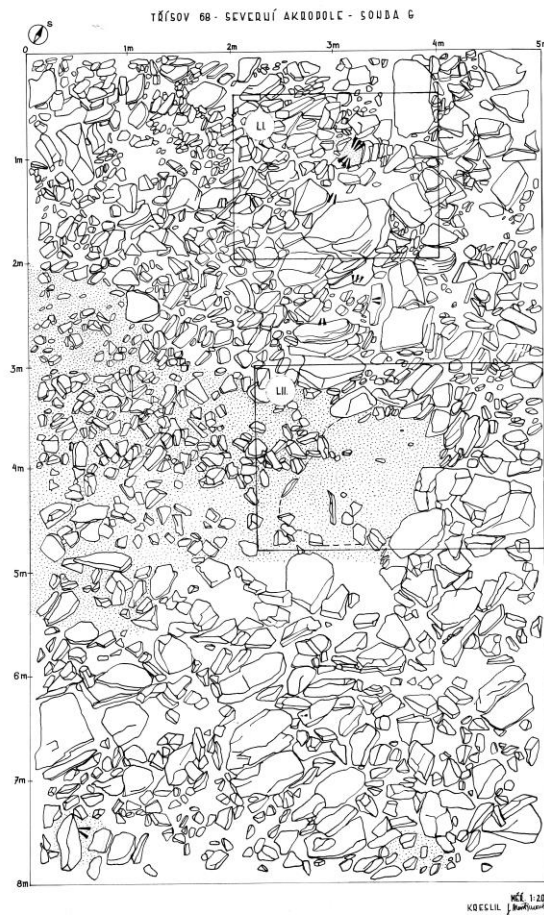
Obrázek 1 Celkový plán sond na severní akropoli z výzkumů J. Břené.

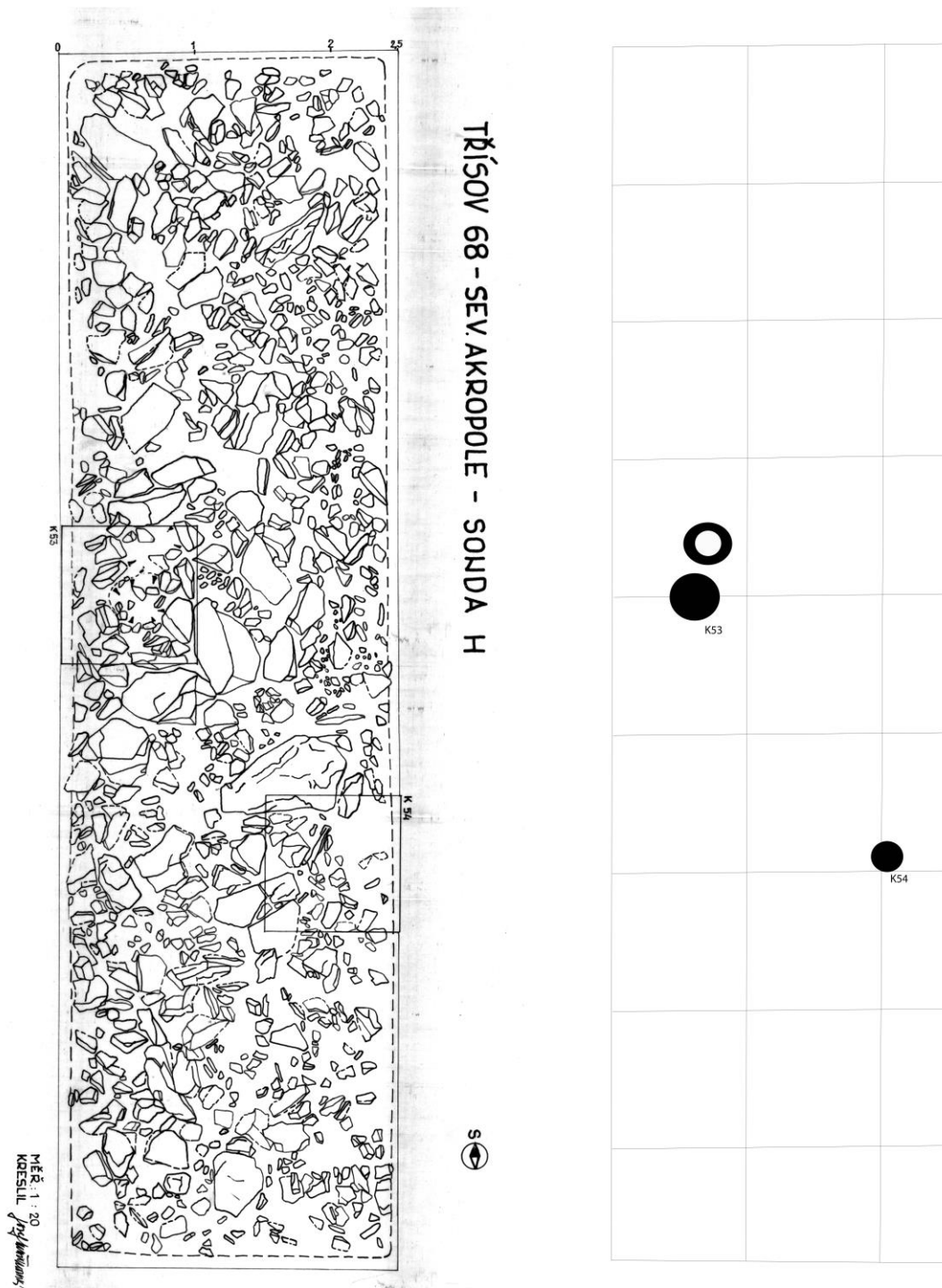
Obrázek 2 Detailní plán sond A, B, C, D a E. Archiv Národního muzea v Praze.

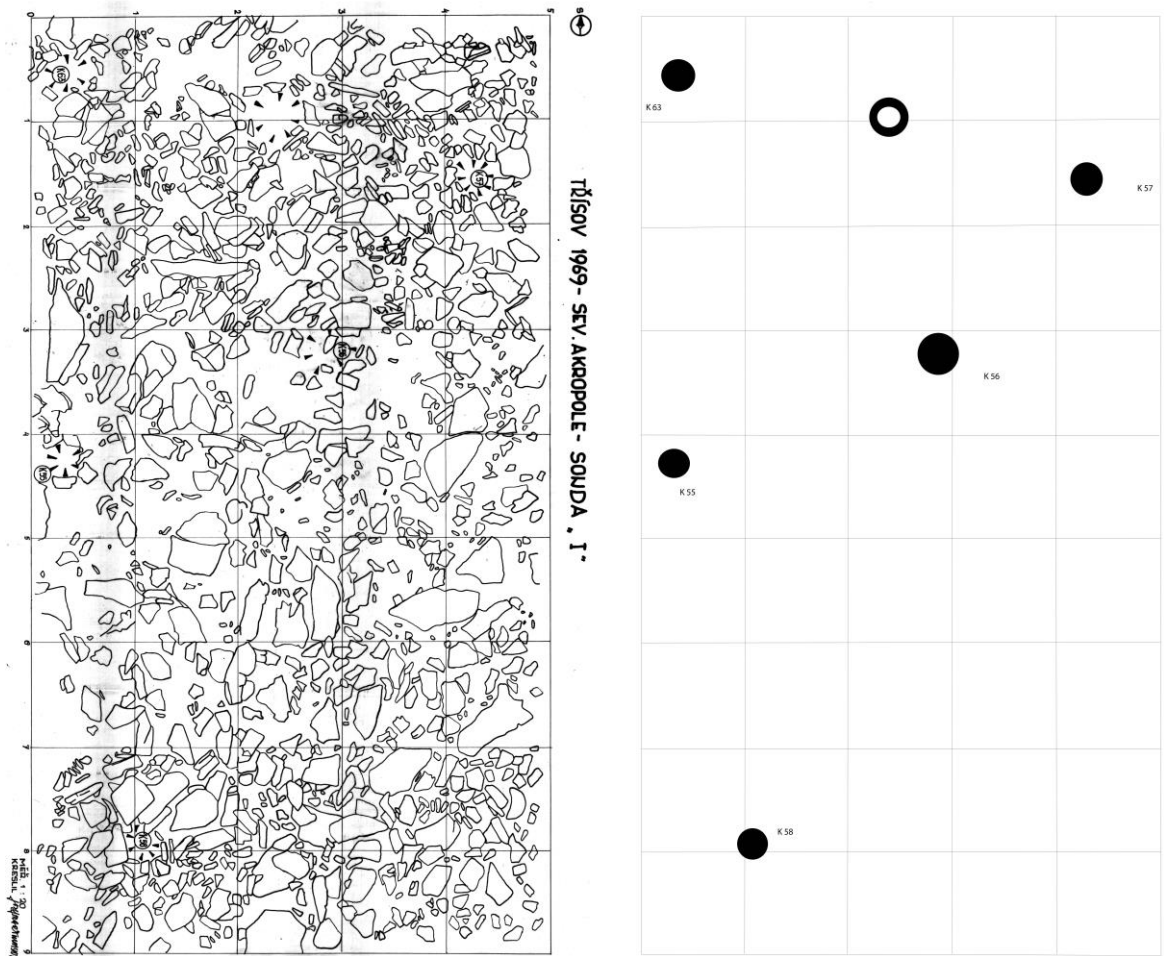
Obrázek 3 Detailní plán sondy F. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

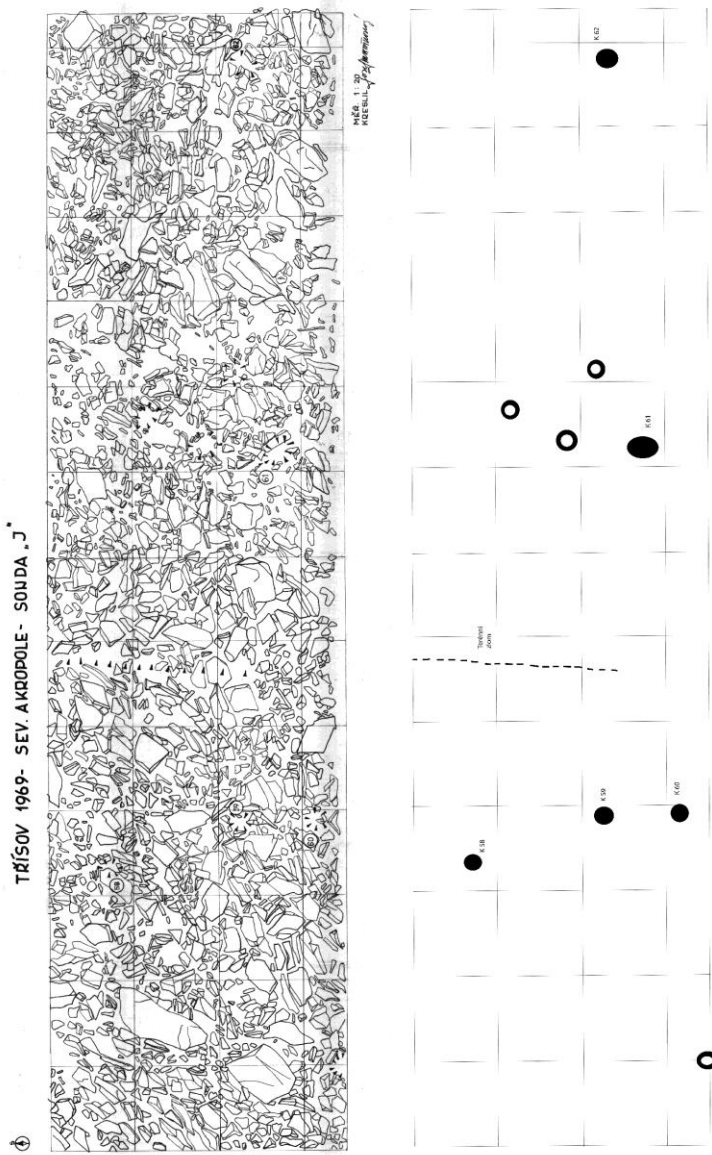
Obrázek 4 Detailní plán sondy G. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

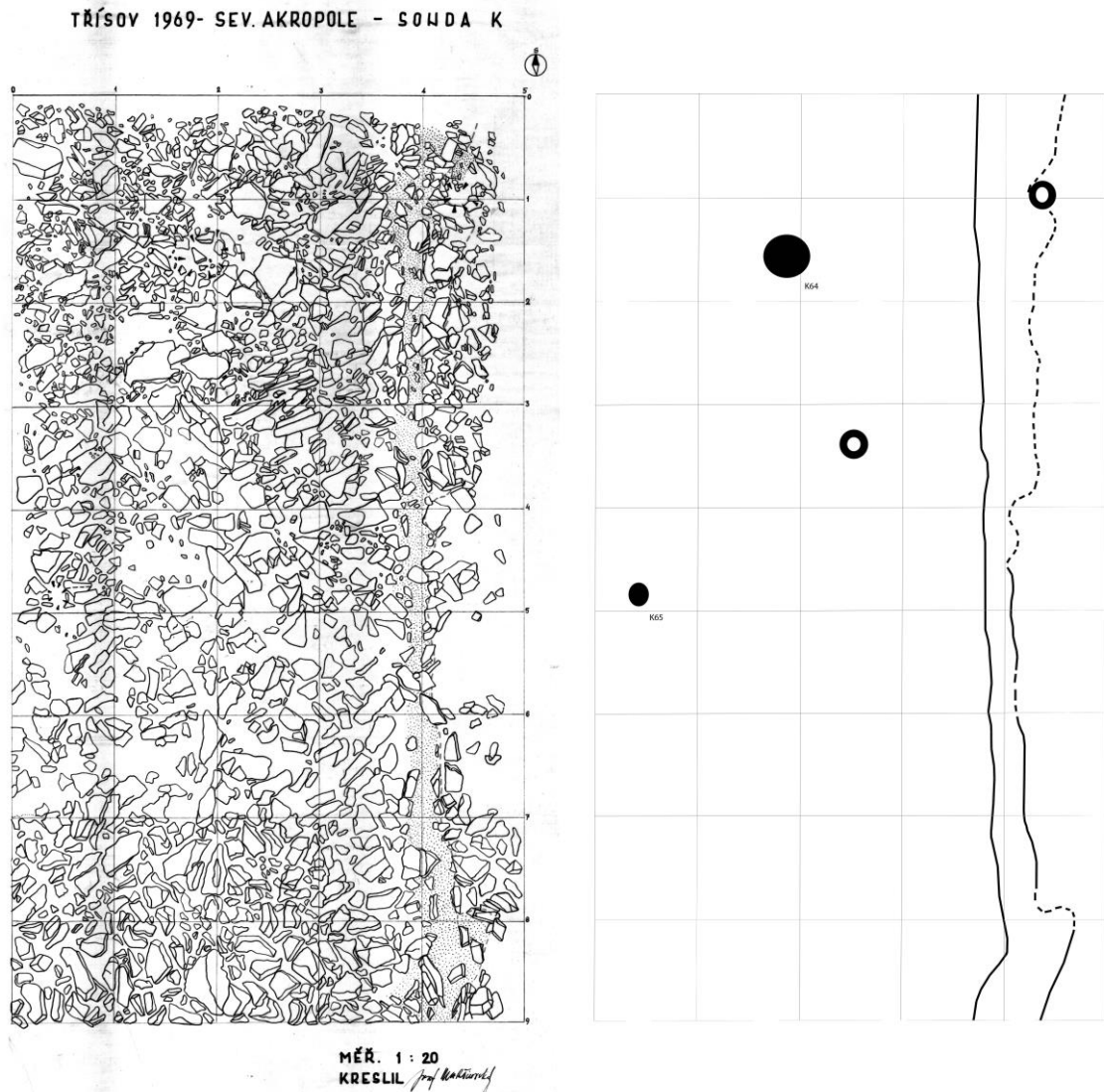
Obrázek 5 Detailní plán sondy H. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

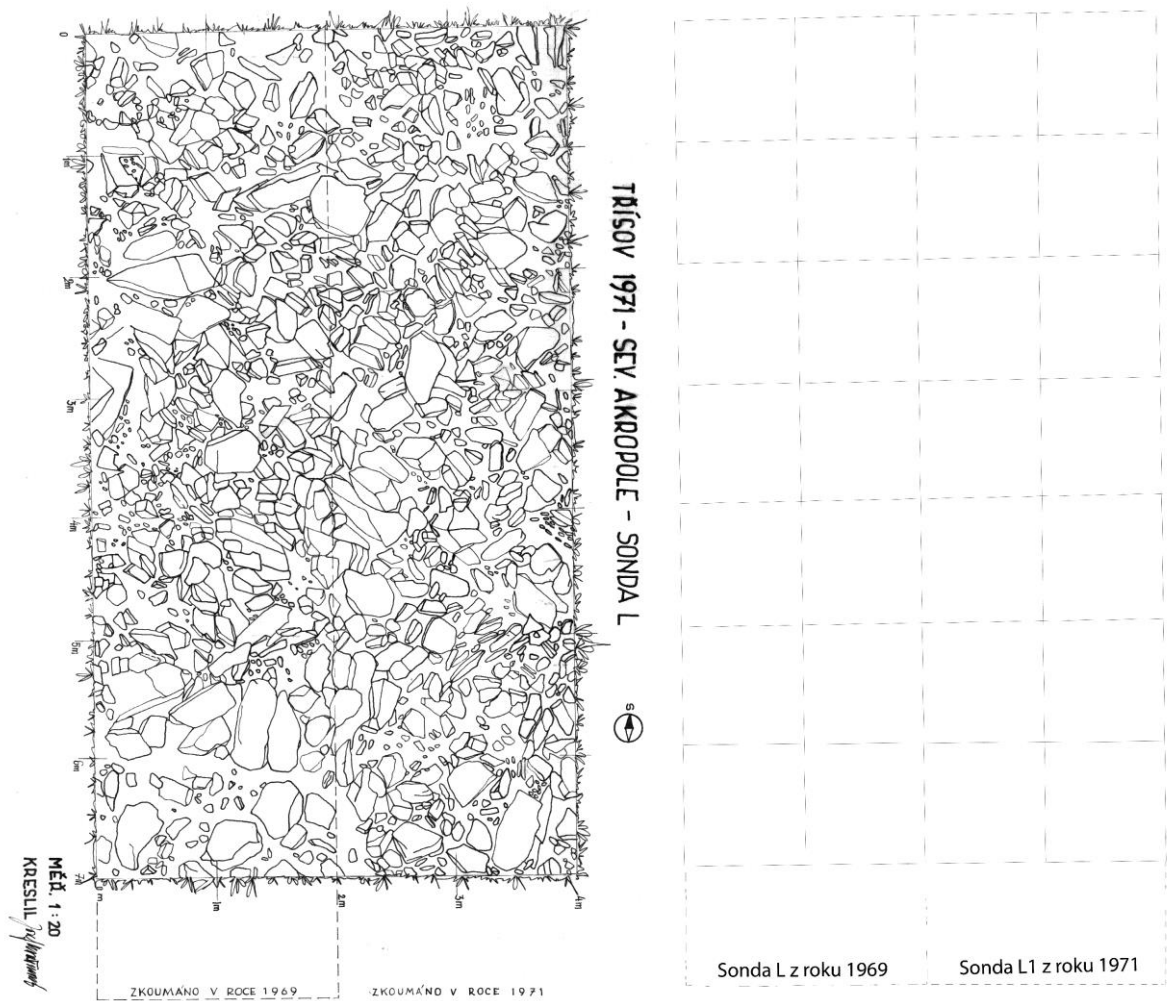
Obrázek 6 Detailní plán sondy I. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

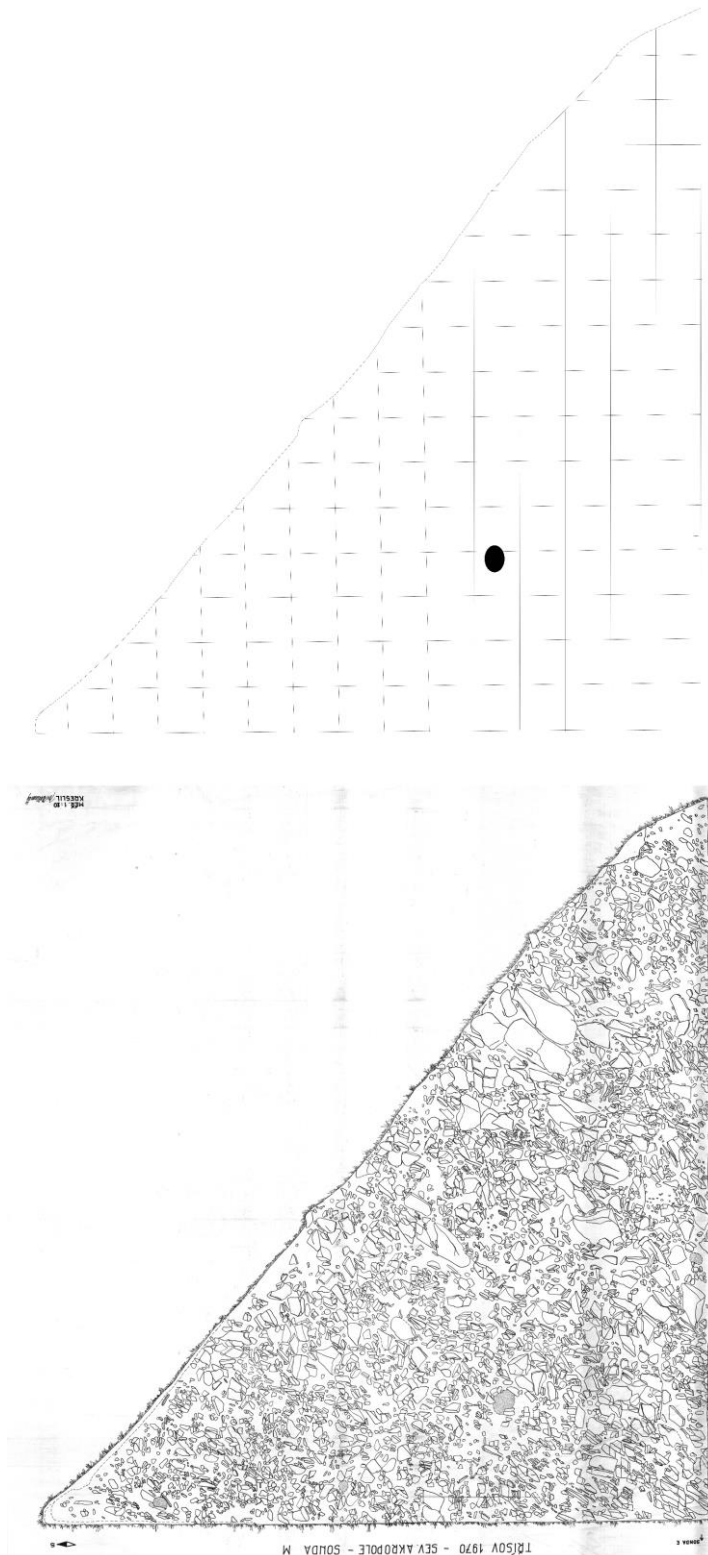
Obrázek 7 Detailní plán sondy J. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo).
Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

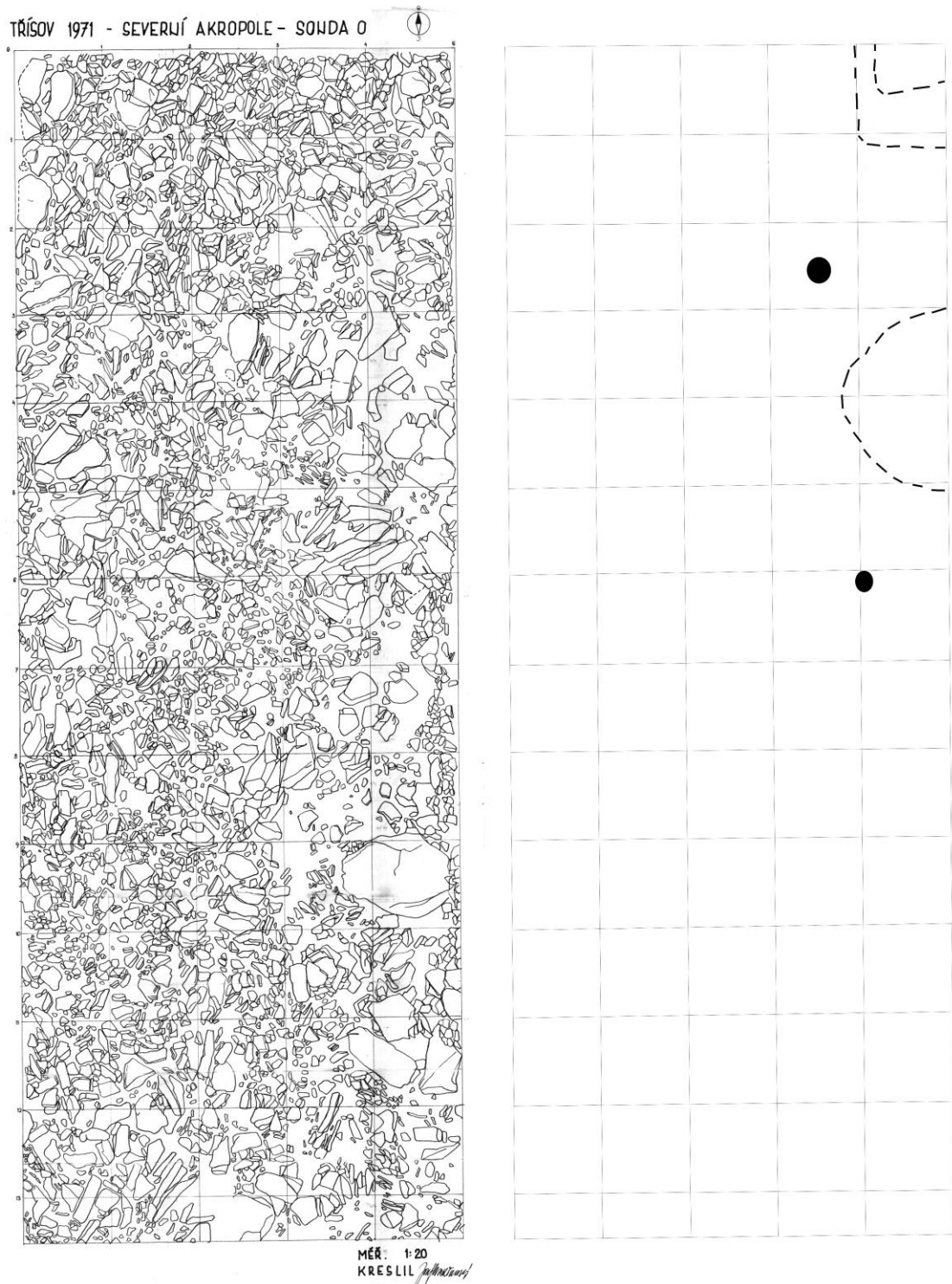
Obrázek 8 Detailní plán sondy K. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

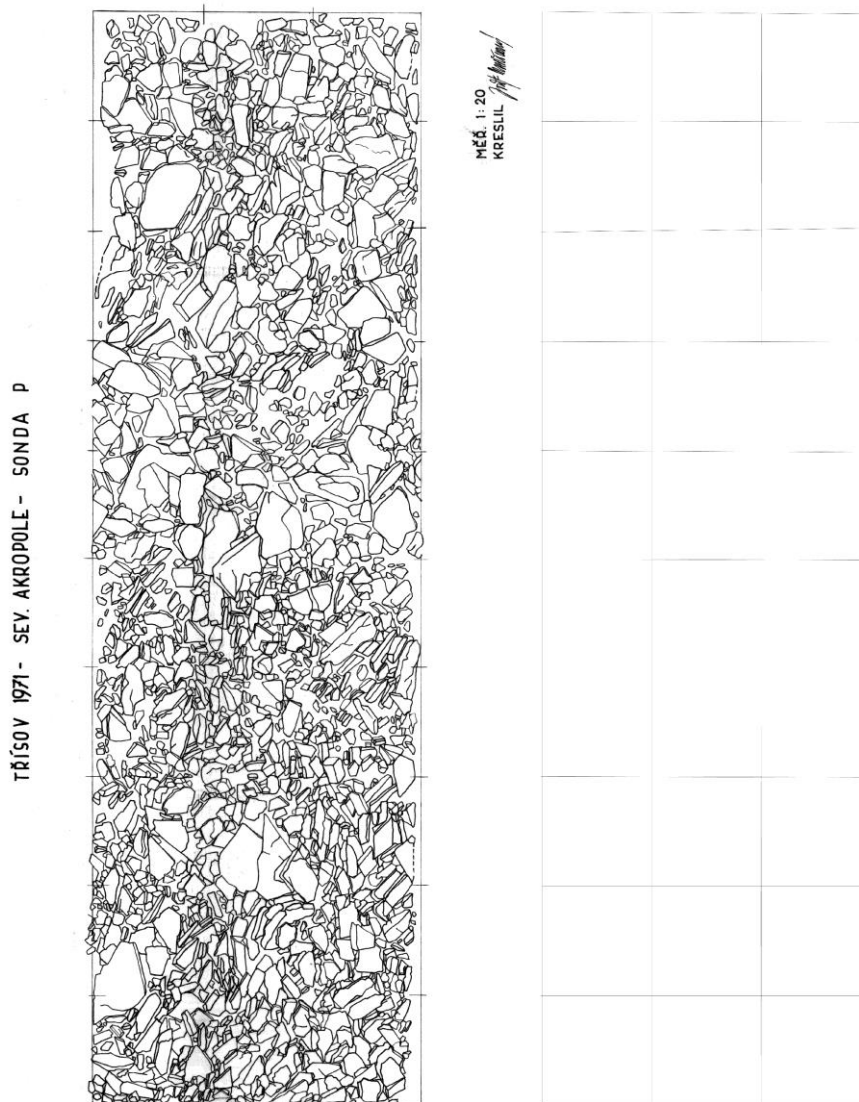
Obrázek 9 Detailní plán sondy L. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

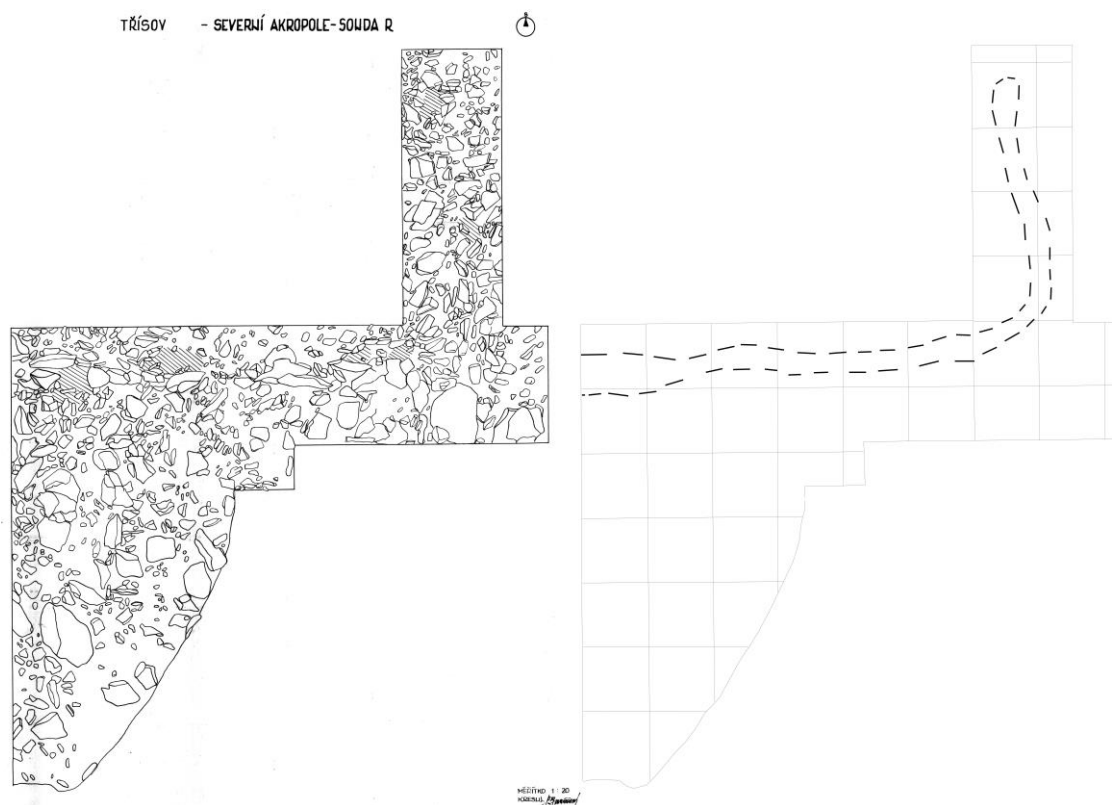
Obrázek 10 Detailní plán sondy M. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

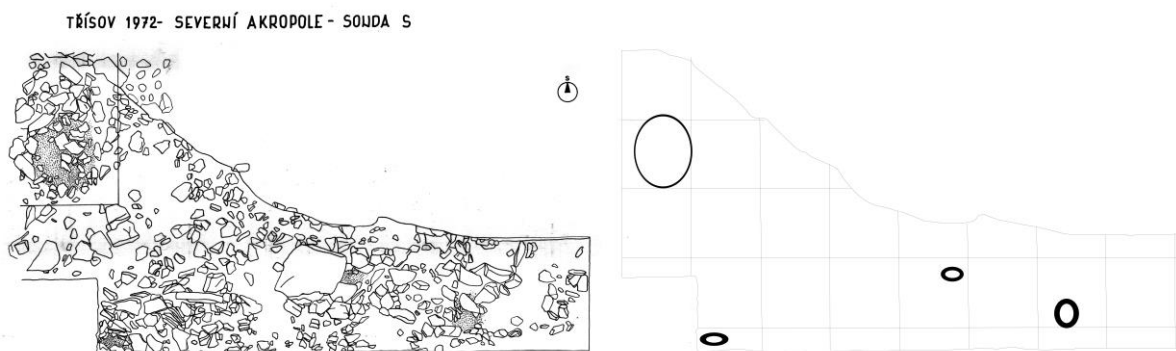
Obrázek 11 Detailní plán sondy O. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

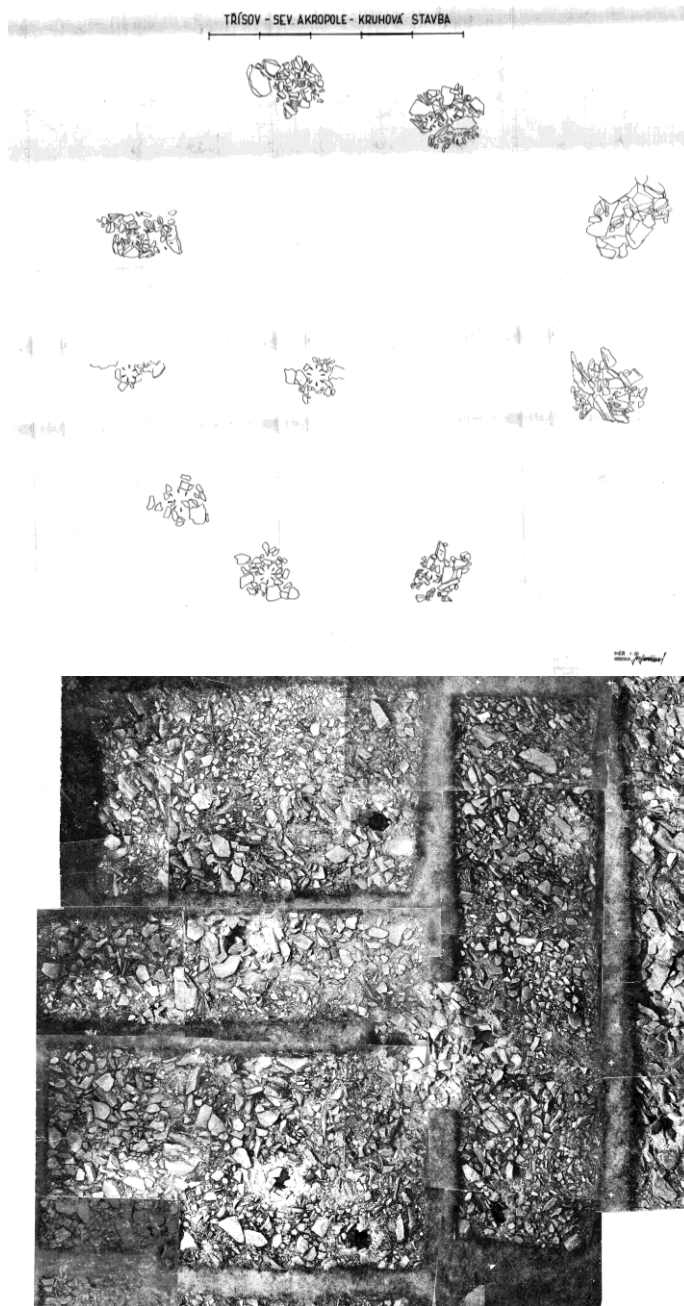
Obrázek 12 Detailní plán sondy P. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

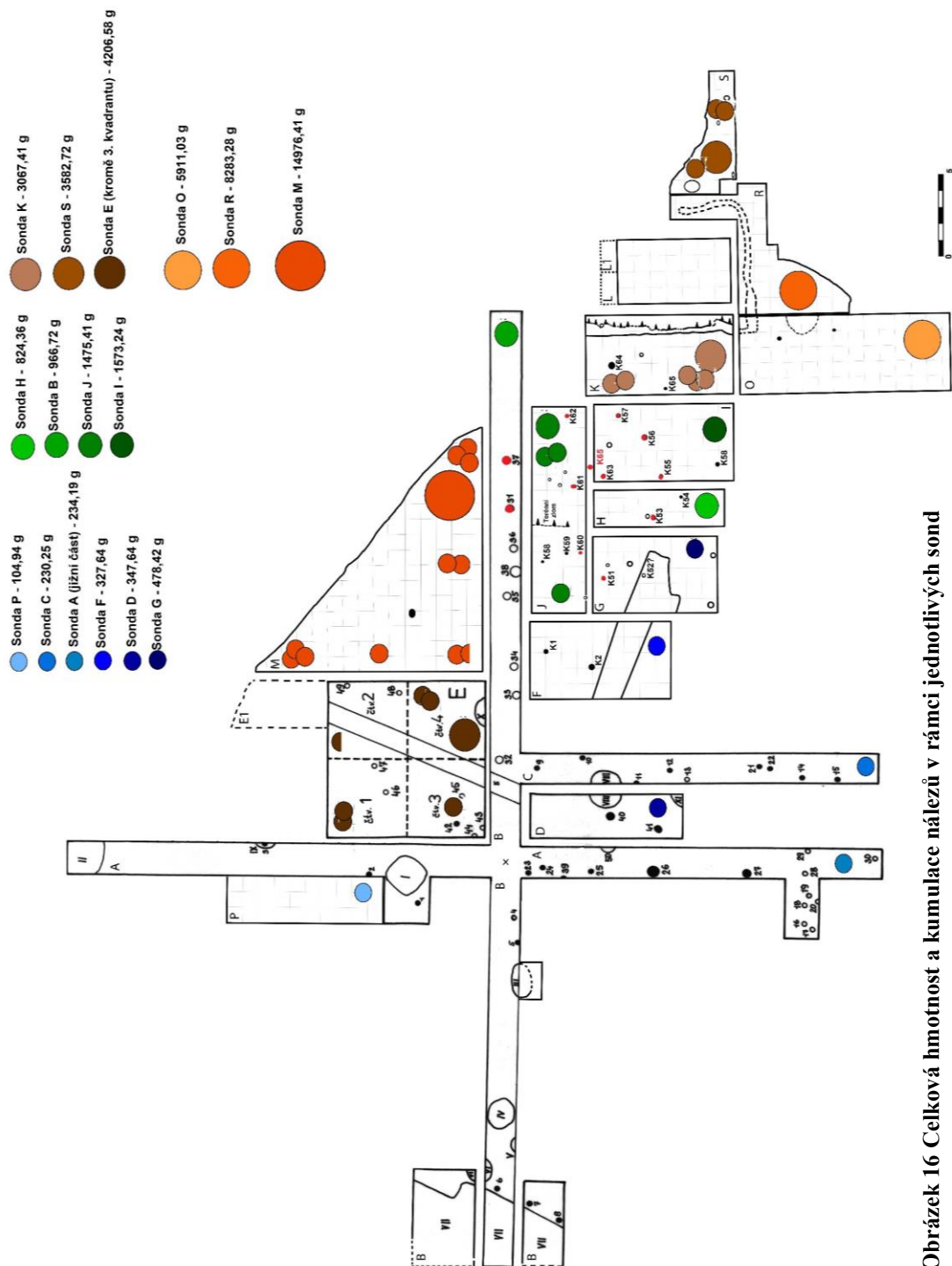
Obrázek 13 Detailní plán sondy R. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

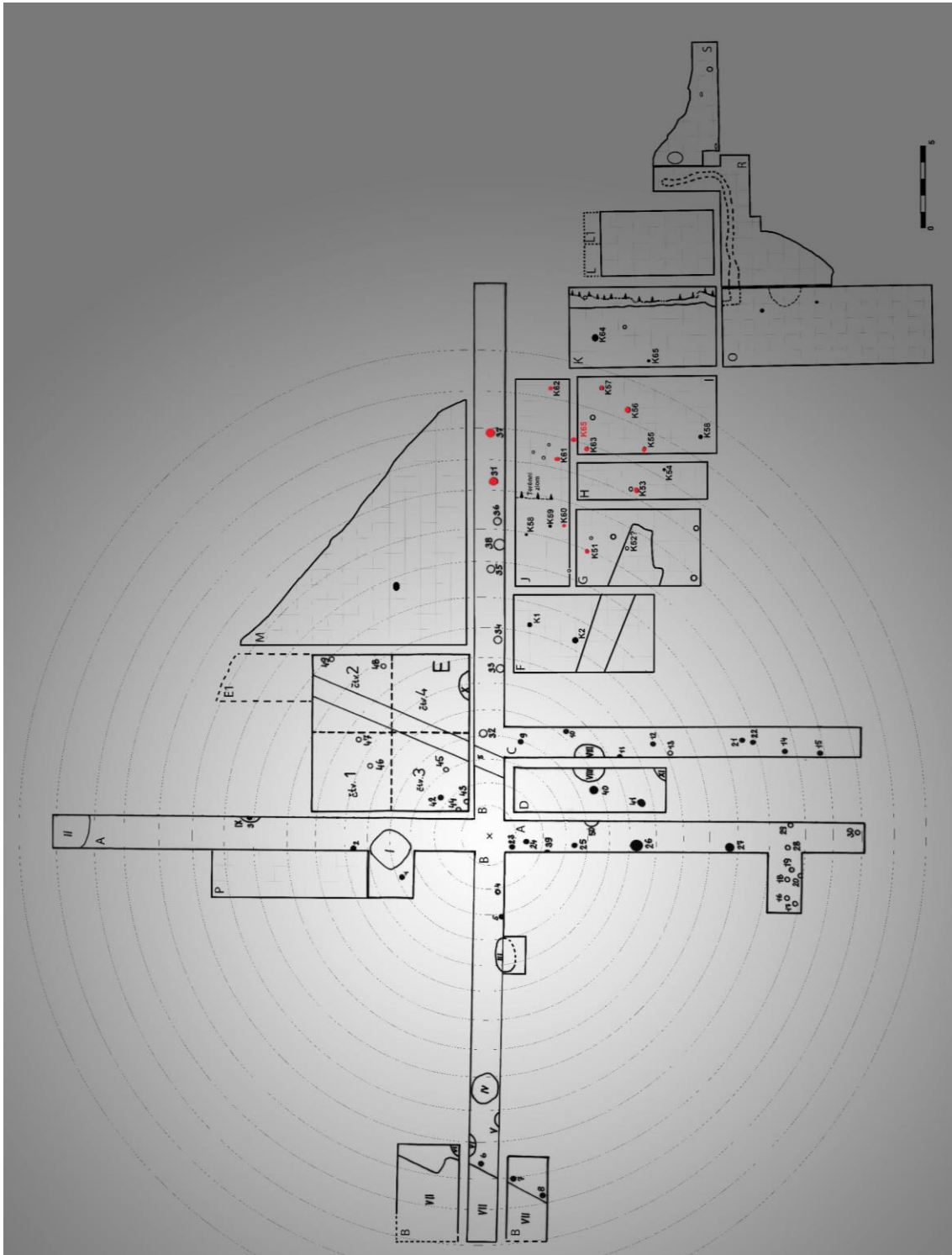
Obrázek 14 Detailní plán sondy S. Digitalizovaný půdorys (vlevo) a překreslení (vpravo). Překresleno podle originální dokumentace a Národního muzea v Praze.

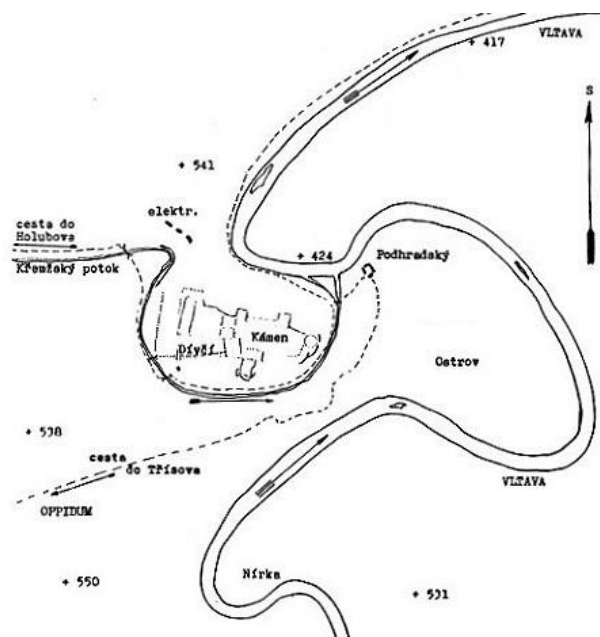
Obrázek 15 Pozice kůlových jamek tzv. oktagonové stavby. Archiv Národního muzea v Praze

Obrázek 16 Celková hmotnost a kumulace nálezů v rámci jednotlivých sond

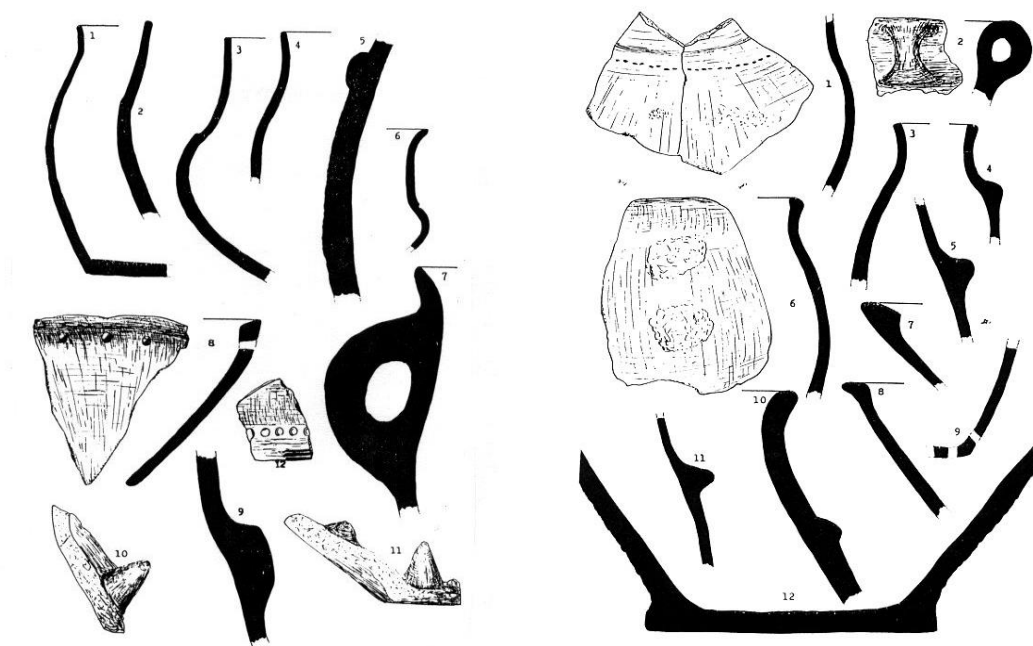
Obrázek 17 Hypoteticky se zvyšující kumulace keramických nálezů v závislosti na splachové činnosti

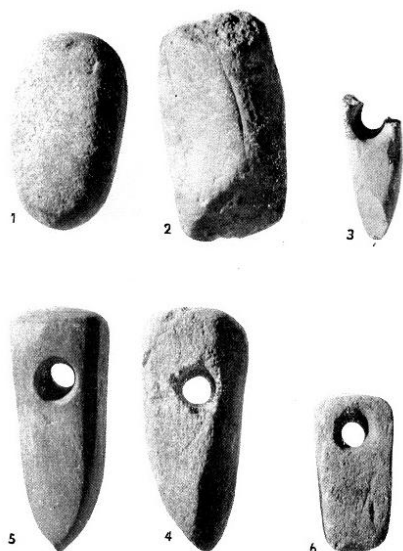
Obrázek 18 Zájmová oblast kolem oppida Třisov. Podle: Poláček 1966, 61.

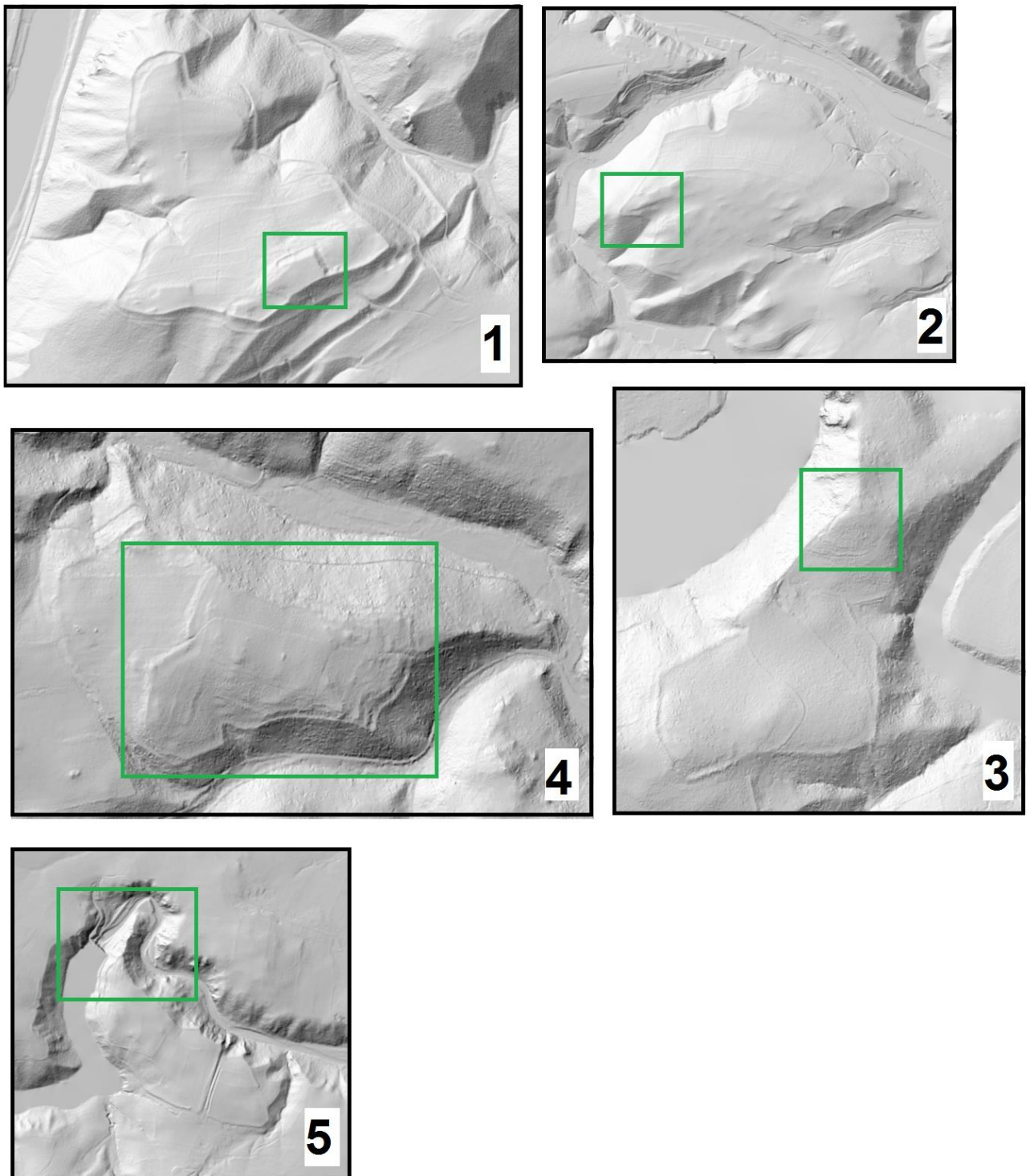
Obrázek 19 Výškové poměry a svažitost terénu v mikroregionu kolem oppida Třisov. Zdroj: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>, cit. 10. 12. 2017, 17:09

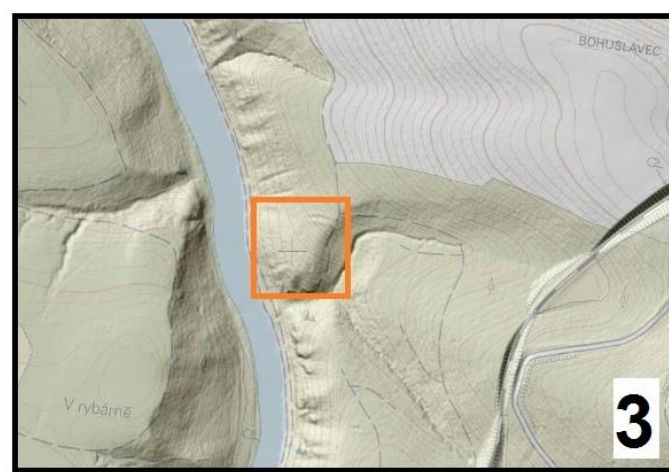
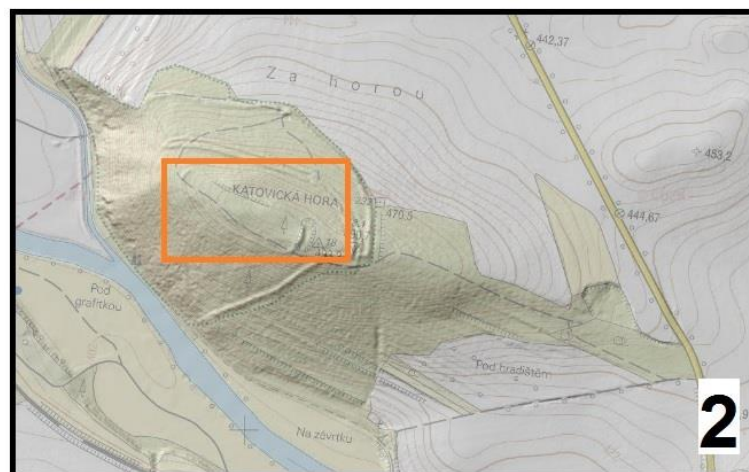
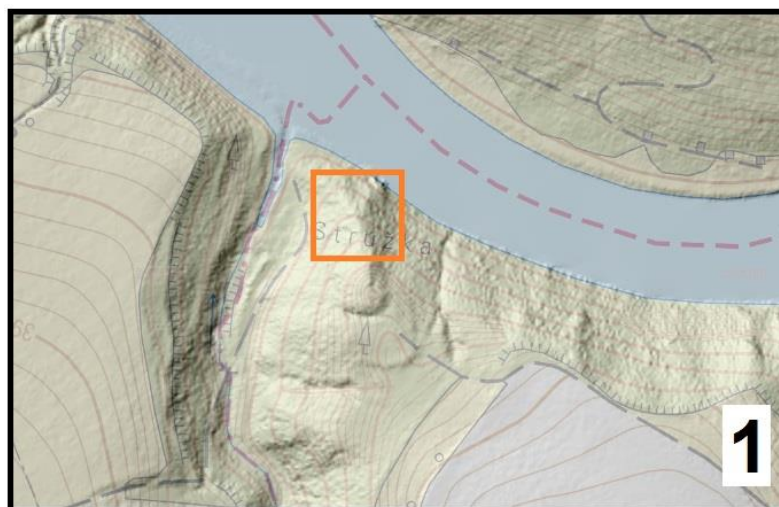
Obrázek 20 Výběr keramických nálezů z polohy Dívčí Kámen. Podle: Poláček 1966, tab. IV, V.

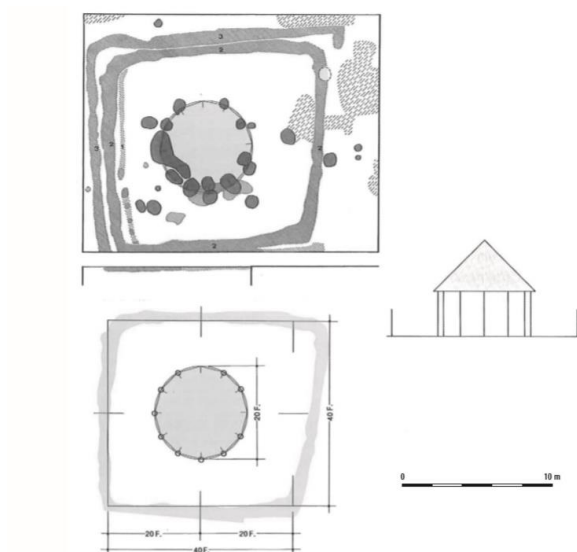
Obrázek 21 Miniatury kamenných sekeromlatů a sílexové šipky z polohy Dívčí Kámen. Zdroj:
<http://www.ckrumlov.info/img.php?img=9760&LANG=cz>, cit. 10. 12. 2017, 17:27

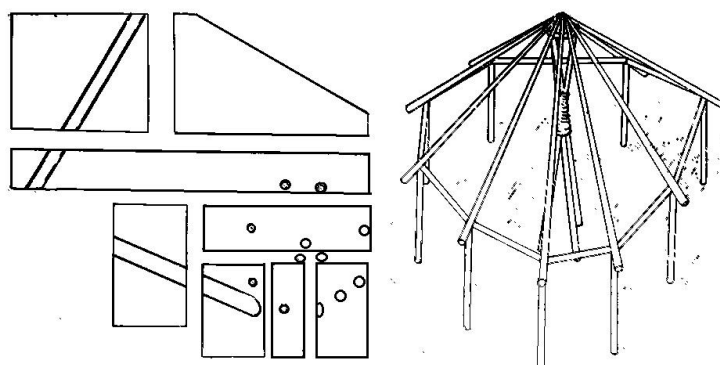
Obrázek 22 Oppida s vyznačením jednotlivých akropolí. 1 - Závist (okr. Praha-Západ); 2 - Stradonice (okr. Beroun); 3 - Hrazany (okr. okr. Příbram); 4 - Staré Hradisko (okr. Prostějov); 5 - České Lhotice (okr. Chrudim)

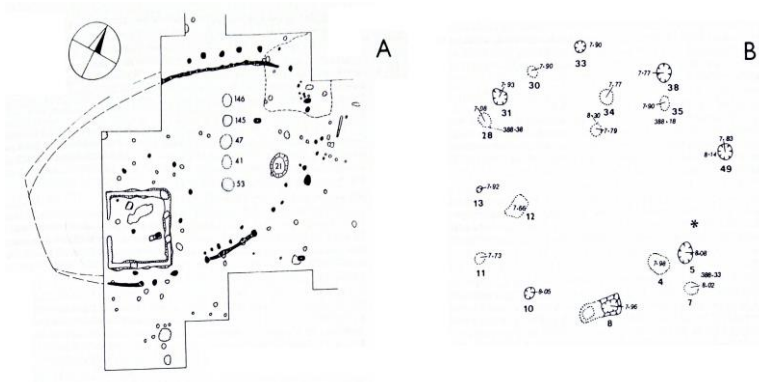
Obrázek 23 Hradiště doby bronzové s vyznačením jednotlivých akropolí. 1 - Všemyslice (okr. České Budějovice); 2 - Kněží hora u Katovic (okr. Strakonice); 3 - Vrcovice (okr. Písek)

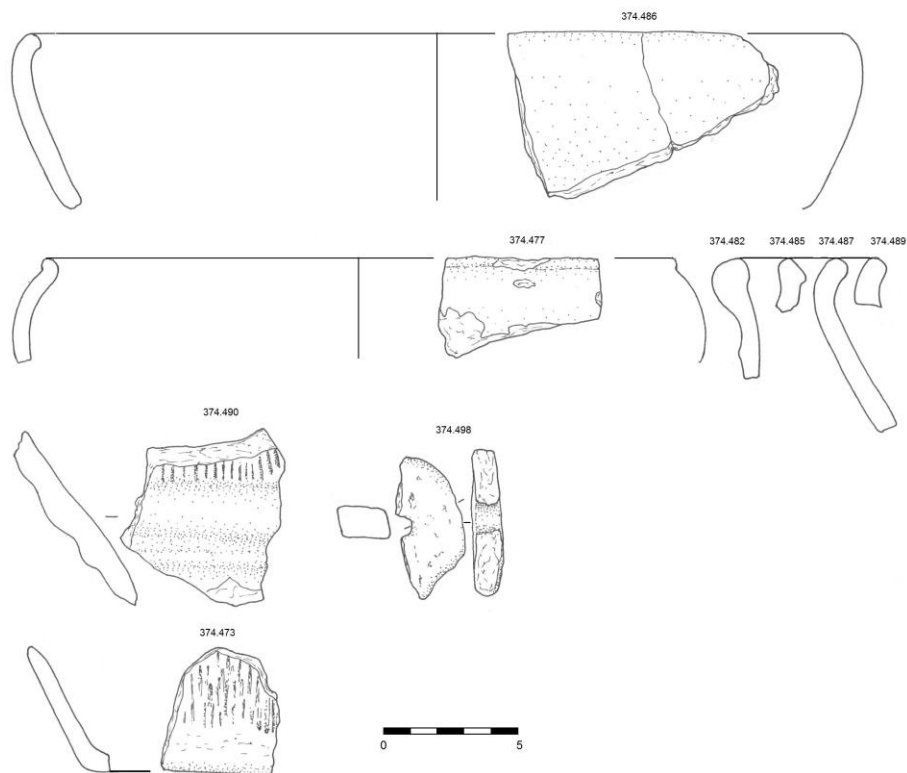
Obrázek 24 Svatyně A na oppidu Manching. Podle: *Fernández-Götz 2014, fig. 6.15*

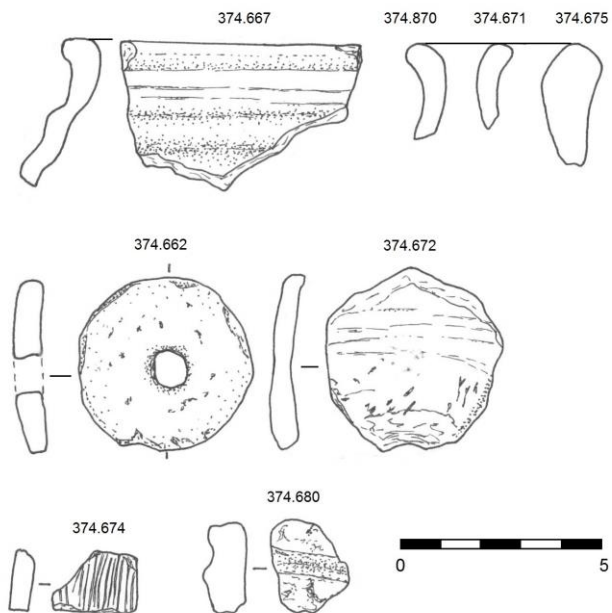
Obrázek 25 Kruhová stavba a žlab na severní akropoli oppida Třisov. Překresleno podle *Břeň 1975, obr. 1, 3*

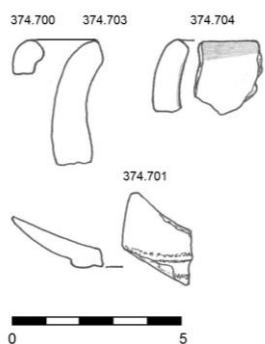
Obrázek 26 Kultovní okrsek (A) s kruhovou stavbou (B) na akropoli oppida Závist. Překresleno podle *Drda - Rybová 2001, 343*

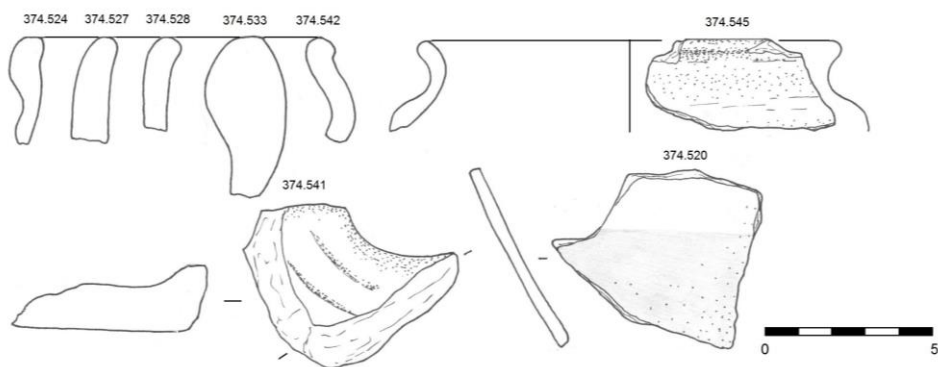
Obrázek 27 Sonda A, jáma č. I, vr. 15 - 80 cm

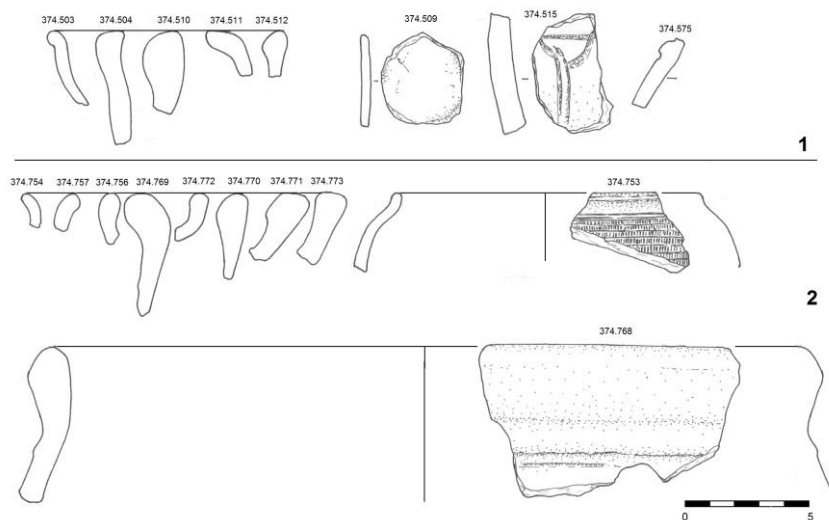
Obrázek 28 Sonda A, jáma č. II

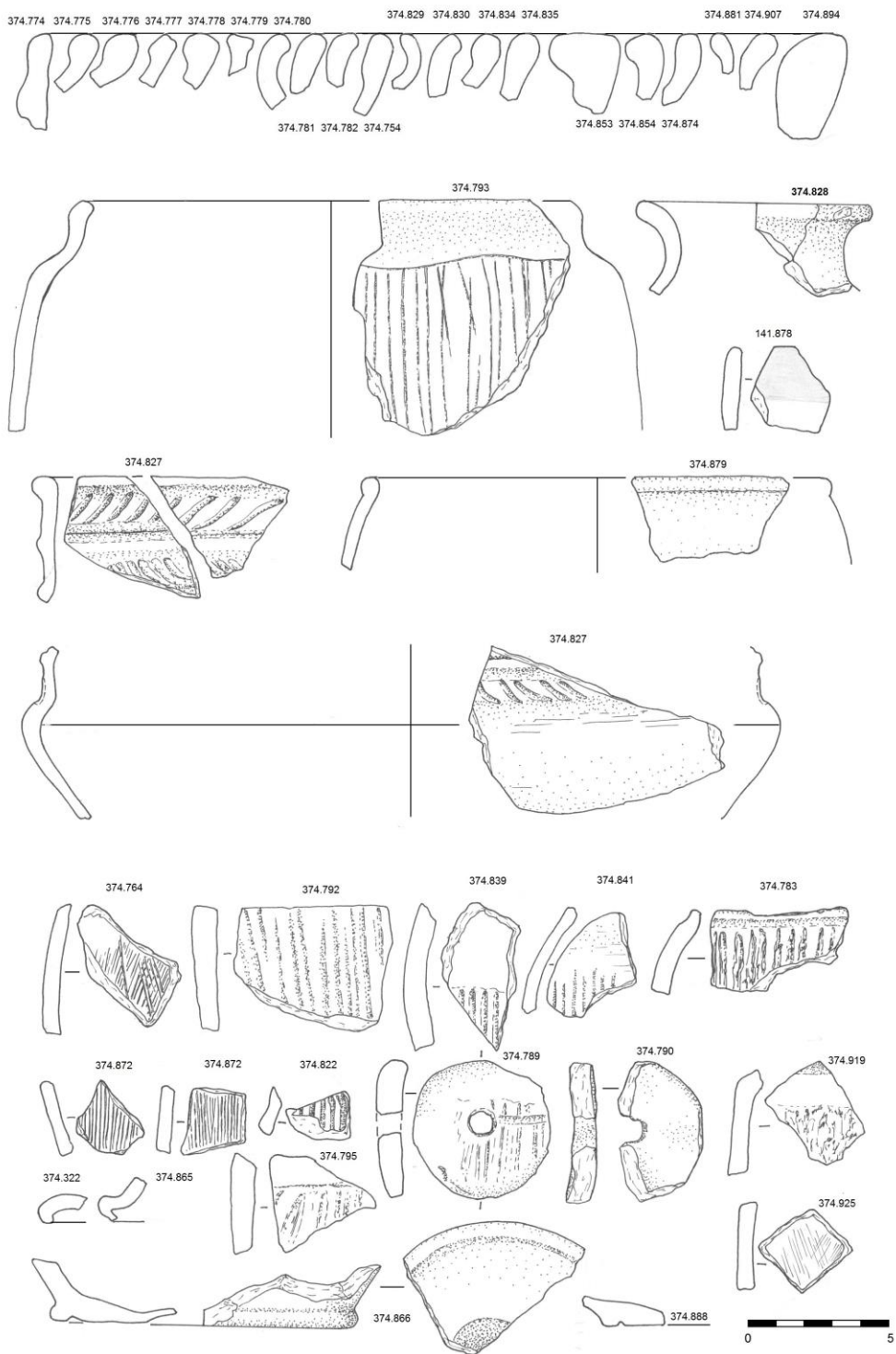
Obrázek 29 Sonda B, objekt IV

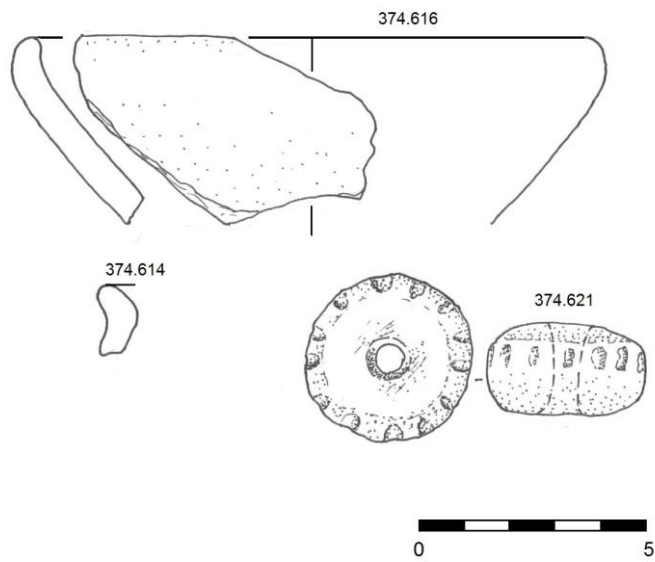
Obrázek 30 Sonda B, objekt VII, průkop objektem

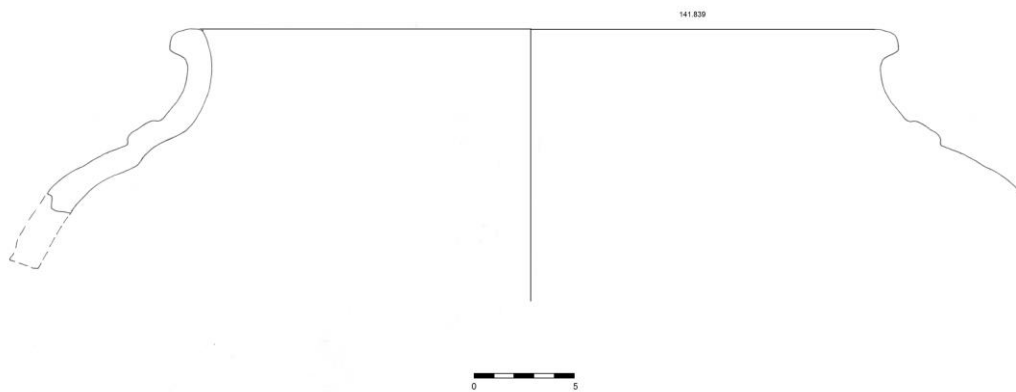
Obrázek 31 Sonda B, objekt VII, 1 - povrch objektu; 2 - mechanická vrstva 45-90 cm

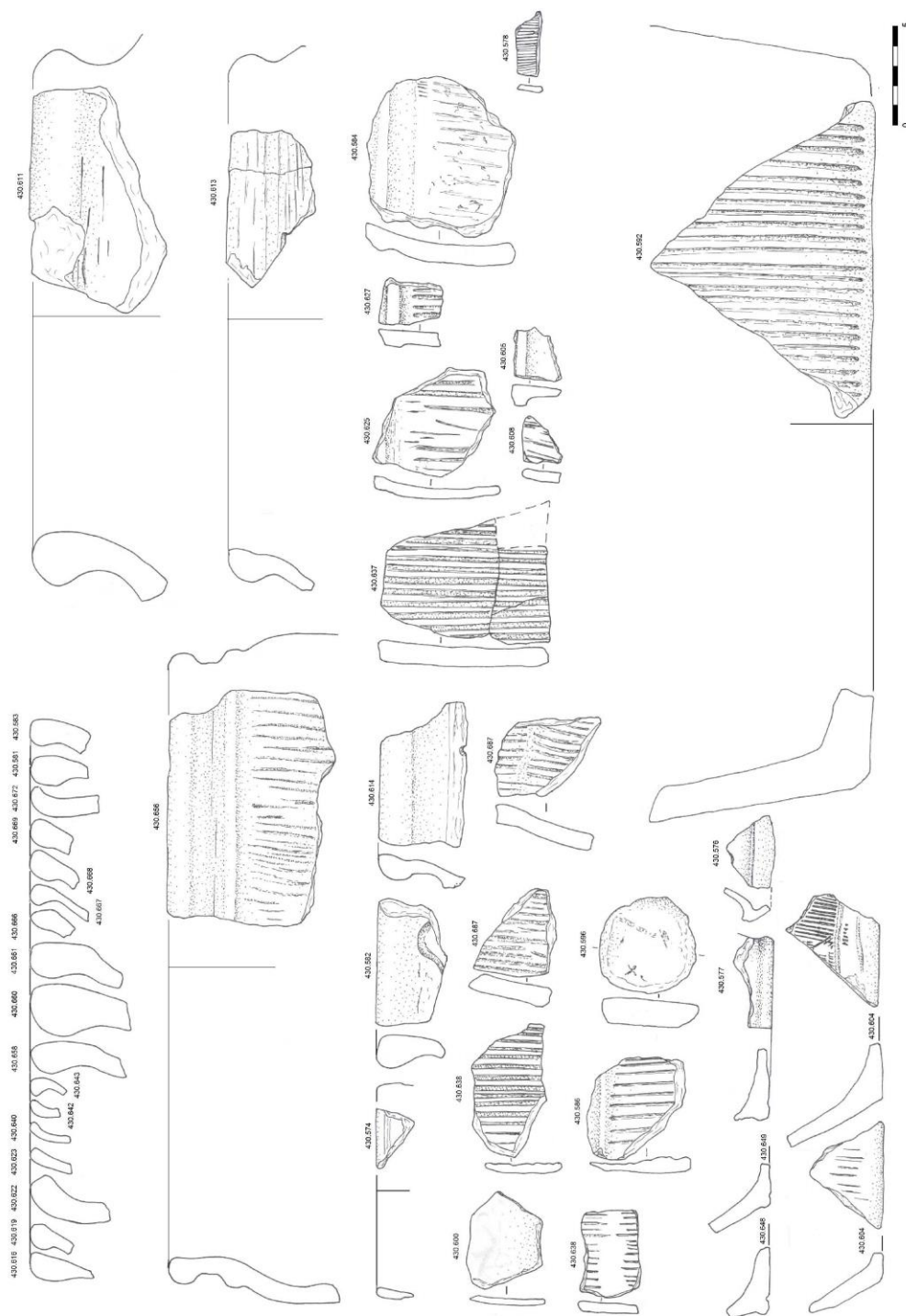
Obrázek 32 Sondy B, objekt VII, bez bližšího určení

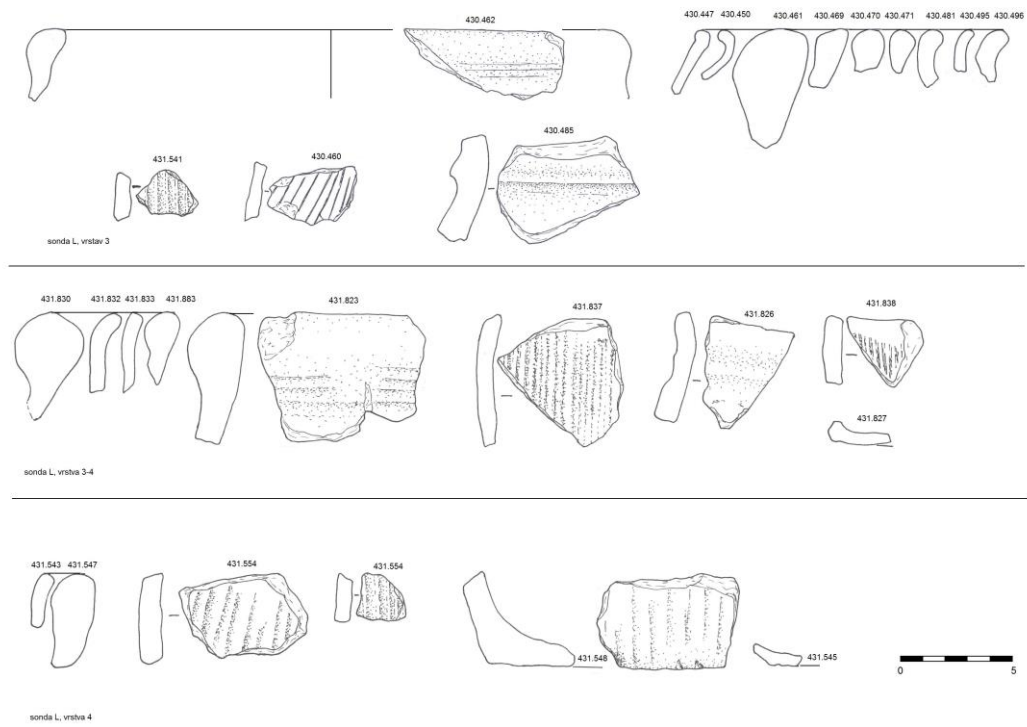
Obrázek 33 Sonda E, 2. kvadrant, žlábek č. 5

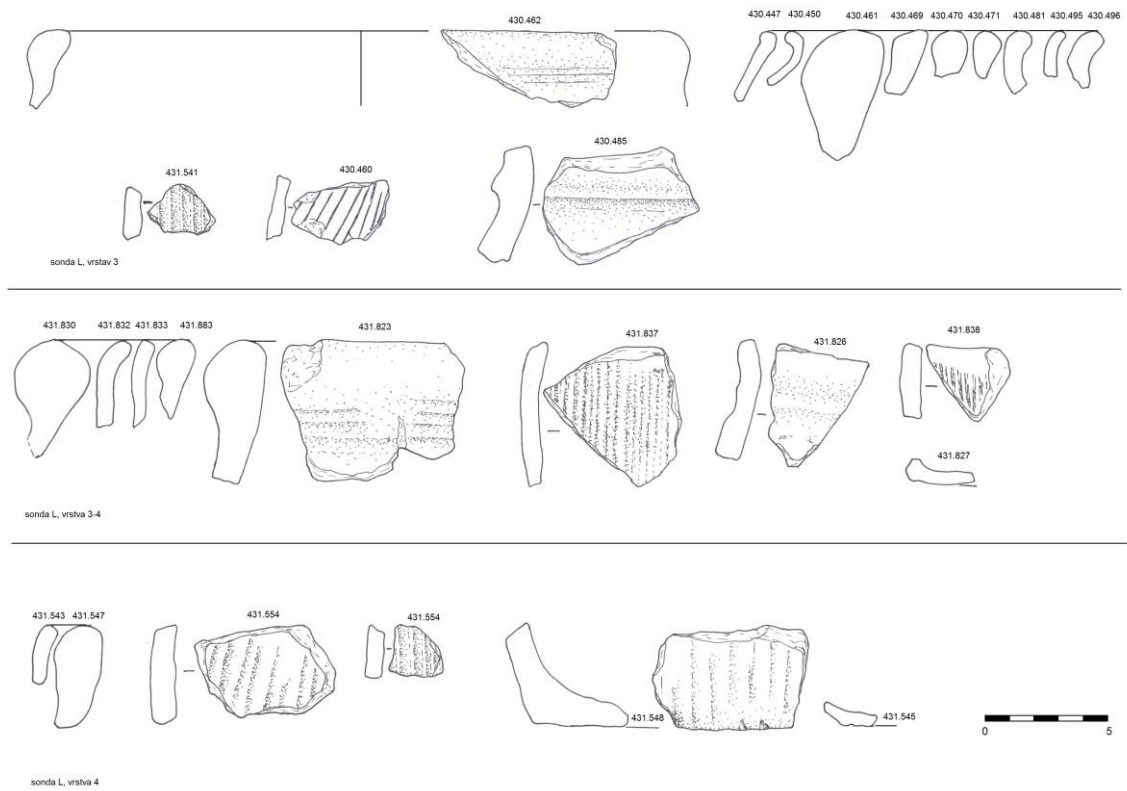
Obrázek 34 Sonda K, severní část žlábků

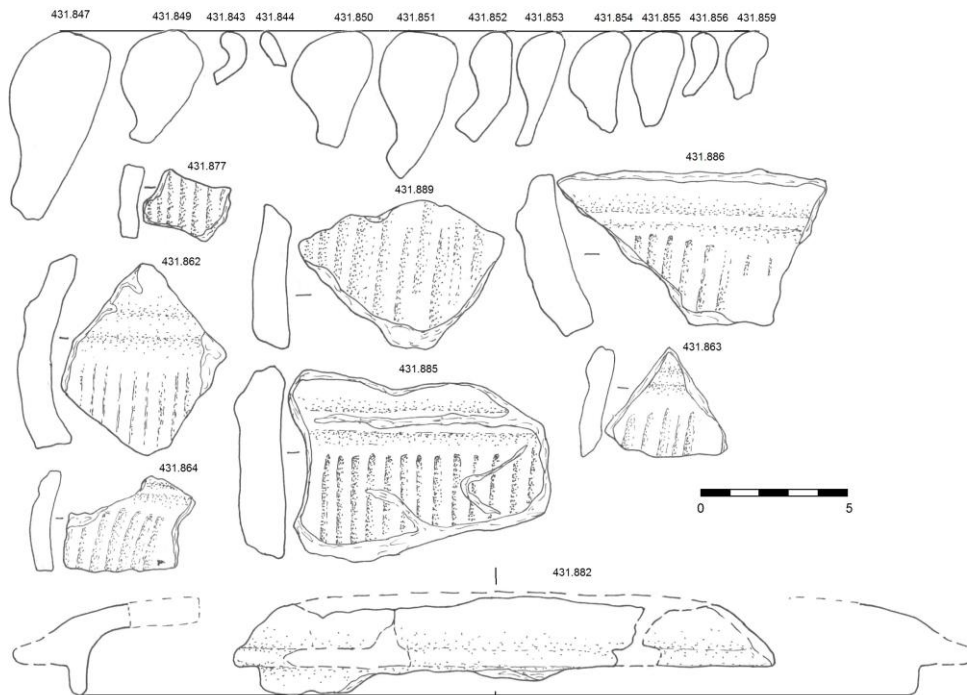
Obrázek 35 Sonda K, žlábek, bez bližšího určení

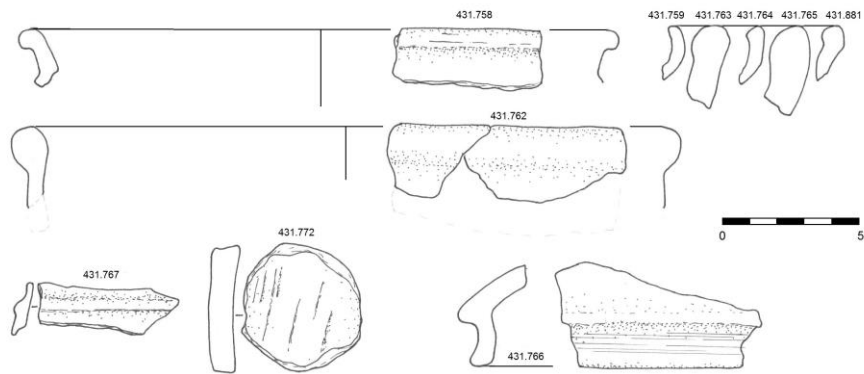
Obrázek 36 Sonda L, pletí trávy, pod drnem, vrstvy 1 (povrch-20 cm), 1-2, 2 (20-40 cm)

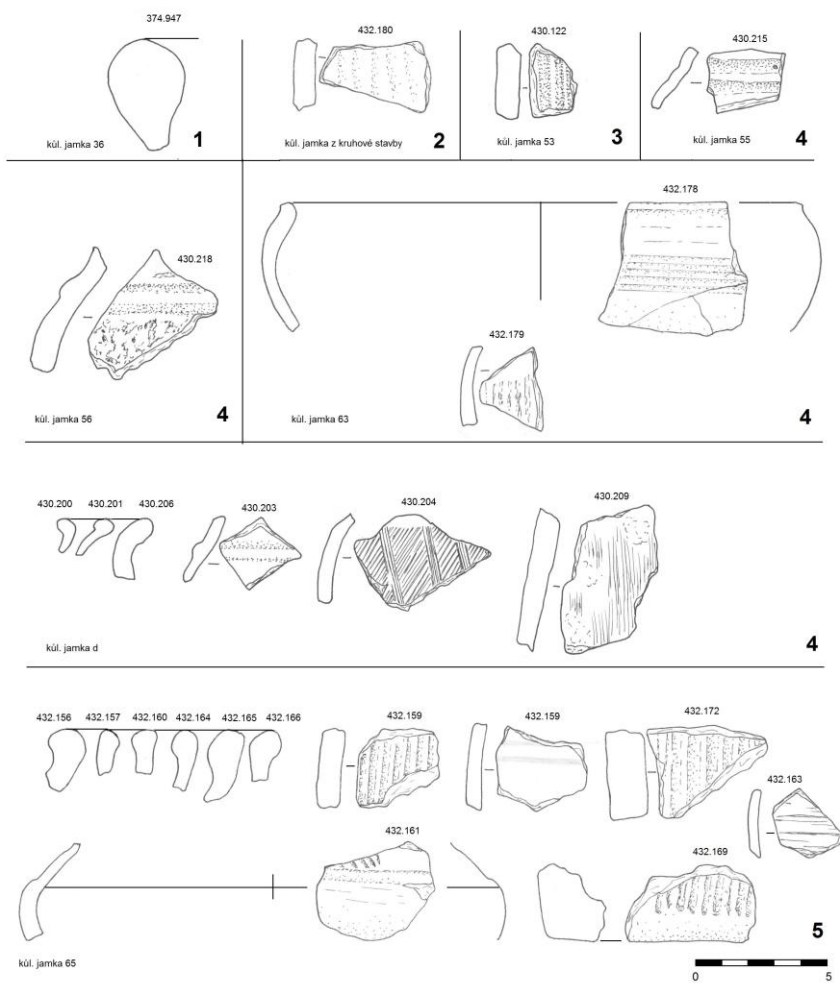
Obrázek 37 Sonda L, vrstvy 3, 3-4, 4

Obrázek 38 Sondy L, severní partie sondy

Obrázek 39 Sondy O, jáma

Obrázek 40 Keramické nálezy z kůlových jamek. 1 - sonda B; 2 - sonda G; 3 - sonda H; 4 - sonda I; 5 - kontrolní blok sond H, I, J

Vhloubená výzdoba

Rýhování

Značka na dně

Vleštování

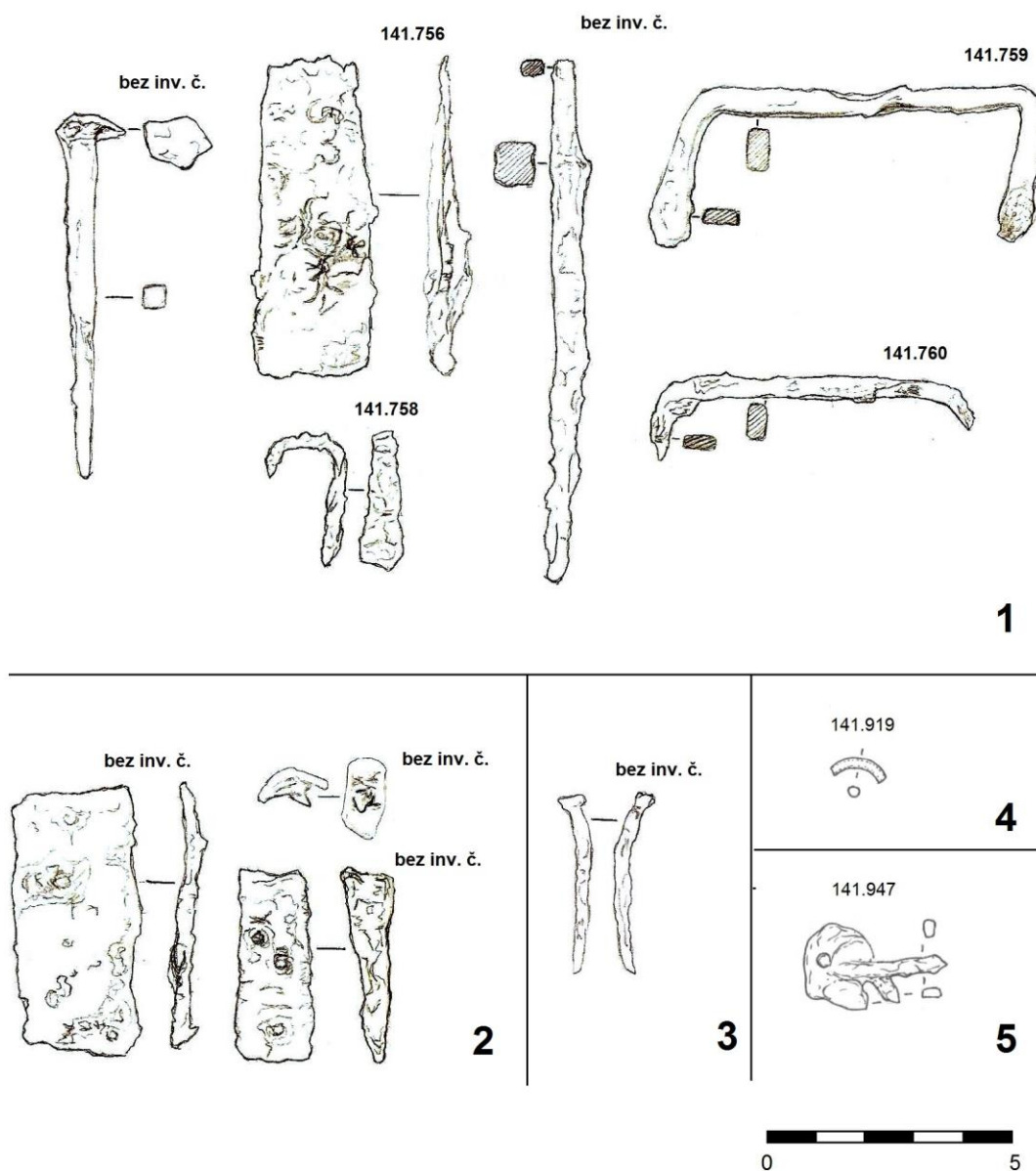

Vhlazované linie

Plastická výzdoba	Nátěr	
<p data-bbox="300 1585 512 1621"><i>Plastické žebro</i></p> 	<p data-bbox="667 1675 794 1711">Tuhování</p>	<p data-bbox="986 1585 1114 1621">Malování</p>

Obrázek 41 Obrazová tabule výzdoby z akropole oppida Třisov

Obrázek 42 Nekeramické předměty. Železné předměty: 1 - sonda A, jáma č. 1; 2 - sonda B, žlábek č. VII; 3 - sonda E, žlábek č. 5; Zlomek skleněné perly modré barvy: 4 - sonda K, žlábek; Železná spona: 5 - sonda neznámá, nález pochází ze severní akropole